

Inaction is a Weapon of Mass Destruction?
**Irakin sodan narratiivi amerikkalaisessa lehtiartikkelissa ja sen
suomenkielisessä käännöksessä**

Anni Järvinen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2011

Faithless – Weapon of Mass Destruction (2004)

*My dad came into my room holding his hat
I knew he was leaving,
he sat on my bed told me some facts, son.
I have a duty, calling on me
You and your sister be brave my little soldier
And don't forget all I told ya
Your the mister of the house now remember this
And when you wake up in the morning give ya momma a kiss
Then I had to say goodbye*

*In the morning woke momma with a kiss on each eyelid,
Even though I'm only a kid
Certain things can't be hid
Momma grabbed me
Held me like I was made of gold
But left her inner stories untold
I said, momma it will be alright
When daddy comes home, tonight*

*Whether long range weapon or suicide bomber
Wicked mind is a weapon of mass destruction
Whether you're soar away sun or BBC 1
Disinformation is a weapon of mass destruc
You could a Caucasian or a poor Asian
Racism is a weapon of mass destruction
Whether inflation or globalization
Fear is a weapon of mass destruction*

*Whether Halliburton or Enron or anyone
Greed is a weapon of mass destruction
We need to find courage, overcome
Inaction is a weapon of mass destruction*

*The skin under my chin is exploding again
I'm getting stress from some other children
I'm holding it in.
We taking sides like a politician
And if I get friction, we get to fighting
I defend my dad, he's the best of all men
And whatever he's doing, he's doing the right thing
It's frightening, but it makes me mad
Why do all these people seem to hate my dad
And if that ain't enough now I got these spots*

*I go to sleep every night with my stomach in knots
And what's more, I can hear momma next door
Explore the radio for reports of war
And all we ever seem to do
Is hide the tears
Seem like daddy been gone for years
But he was right
Now I'm geared up for the fight
And he would be proud of me
If my daddy come home tonight
Listen me calmly*

*Whether long range weapon or suicide bomber
Wicked mind is a weapon of mass destruction
Whether you're soar away sun or BBC 1
Disinformation is a weapon of mass destruc
You could a Caucasian or a poor Asian
Racism is a weapon of mass destruction
Whether inflation or globalization
Fear is a weapon of mass destruction*

*Whether Halliburton or Enron or anyone
Greed is a weapon of mass destruction
We need to find courage, overcome
Inaction is a weapon of mass destruction*

*My story stops here, lets be clear
This scenario is happening everywhere
And you ain't going to nirvana or farvana
You're coming right back here to live out your karma
With even more drama than previously, seriously
Just how many centuries have we been
waiting for someone else to make us free
And we refuse to see
That people overseas suffer just like we
Bad leadership and ego's unfettered and free
Who feed one the people they're supposed to lead
I don't need good people to pray and wait
For the lord to make it all straight
There's only now, do it right.
Cos I don't want your daddy, leaving home tonight*

(Albumilta *No Roots*, 2004. Lähde: <http://www.faithless.co.uk/song.php?id=2#lyrics>. Viitattu 26.11.2010.)

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

JÄRVINEN, ANNI: Inaction is a Weapon of Mass Destruction? Irakin sodan narratiivi amerikkalaisessa lehtiartikkelissa ja sen suomenkielisessä käännöksessä.

Pro gradu -tutkielma, 90 sivua + englanninkielinen tiivistelmä 7 sivua
Käännöstiede (englanti)
Syksy 2011

Tämä pro gradu -työ tutkii narratiiveja ja kääntäjien mahdollisuutta vaikuttaa niihin. Tutkimusmateriaaliksi on valittu Irakin shiialaisia heti vuoden 2003 sodan päätyttyä käsittelevä *National Geographicin* artikkeli ja sen *National Geographic Suomessa* ilmestynyt suomenkielinen käännös. Molemmista artikkeleista määritellään niiden narratiivi, ja pohditaan, miten suomenkielisen artikkelin narratiivi eroaa alkuperäisestä. Narratiivisuus ymmärretään tässä työssä Bakerin (2006) mukaan metakoodina, joka on kaikkien kommunikaatiotapojen perusta.

Tutkielman hypoteesina on, että narratiivit ovat erilaisia, sillä Irakin sotaan suhtauduttiin erityisesti artikkelin ilmestymishetkellä eri tavoin Yhdysvalloissa kuin Euroopassa ja Suomessa. Nk. halukkaiden koalitioon (engl. *coalition of the willing*) kuuluvissa maissa, joista tärkeimmät olivat Yhdysvallat ja Iso-Britannia, sota esitettiin itsepuolustuksena ja viattomien pelastamisena, ja toiminta (action), sotaan ryhtyminen nähtiin ainoana moraalisesti oikeana vaihtoehtona. Muualla maailmassa, esimerkiksi Euroopassa, sotaa sen sijaan vastustettiin. Tutkielman hypoteesia rakennetaan tutkimalla, millainen propaganda sotaa edelsi ja seurasi. Narratiivit määritellään kriittisen diskurssianalyysin avulla, joka esitellään erityisesti Richardsonin (2007) käsityksen pohjalta. Artikkeleista tutkitaan Richardsonin mallin mukaisesti sanaston piirteitä, transitiivisuutta ja modaalisuutta, ja tutkielman edetessä narratiiviin havaittiin vaikuttavan erityisesti se, mitä suomenkielisestä käännöksestä oli syystä tai toisesta jätetty pois. Koska näyttävät kuvat ovat oleellinen osa *National Geographic* -lehteä, tutkimuksessa huomioidaan lyhyesti myös kuvat ja kuvatestit, vaikka analyysi keskittyy kirjoitettuun tekstiin.

Tutkielmassa havaittiin, että narratiivit olivat kutakuinkin hypoteesin mukaisia. Englanninkielisessä artikkelissa korostettiin Irakin shiiojen kärsimystä Saddam Husseinin hallinnon alla, mikä teki sodasta oikeutetun pelastustehtävän ja toiminnasta ainoan oikean vaihtoehdon. Erityisesti suorien sitaattien karsiminen teki suomenkielisestä artikkelista puolestaan huomattavasti vähemmän dramaattisen, mikä vähensi sen koskettavuutta ja siten sodan oikeutusta.

ASIASANAT: narratiivit, Irakin sota, National Geographic, kääntäjän rooli ja vastuu, propaganda

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. DISKURSSI, MEDIA JA MAAILMA	6
2.1 KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	6
2.1.1 Sanojen merkitys	7
2.1.2 Transitiivisuus	10
2.1.3 Modaalisuus	13
2.2 PROPAGANDA JA IRAKIN SOTA	14
2.2.1 Irakin sota	15
2.2.2 Irakin sodan propaganda: action vai inaction?	18
2.3 KÄÄNTÄMINEN JA IDEOLOGIA	20
3. NARRATIIVIT JA KÄÄNNÖSTIEDE	24
3.1 NARRATIIVIN KÄSITE	25
3.1.1 Narratiivien poliittisuus	26
3.1.2 Johtoasema ja vastarinta	27
3.2 BAKERIN NARRATIIVIT	28
3.2.1 Ontologiset narratiivit	28
3.2.2 Julkiset narratiivit	29
3.2.3 Käsitteelliset narratiivit	30
3.2.4 Metanarratiivit	30
3.3 NARRATIIVIEN KEHYSTÄMINEN: JOHTAJAN DEMONISOINTI JA PELASTUSMETAFORA	31
4. TUTKITTAVA AINEISTO, TUTKIMUSKYSYMYS JA MENETELMÄ	34
4.1 NATIONAL GEOGRAPHIC -LEHTI	34
4.2 NATIONAL GEOGRAPHIC SUOMI	34
4.2.1 Suomenkielisen painoksen kääntäminen	35
4.2.2 Lokalisointiprosessi	36
4.3 AINEISTON ESITTELY	39
4.4 TUTKIMUSKYSYMYS JA MENETELMÄ	41
5. AINEISTON ANALYYSI	43
5.1 SANASTON PIIRTEET	43
5.1.1 Alkuteksti	43
5.1.2 Kohdeteksti	49
5.2 TRANSITIIVISUUS, AKTIIVI JA PASSIIVI	51
5.2.1 Alkuteksti	51
5.2.2 Kohdeteksti	54
5.3 MODAALISUUS	55
5.3.1 Alkuteksti	55
5.3.2 Kohdeteksti	57
5.4 KUVAT JA KUVATEKSTIT	60
5.5 KOHDEKSTISTÄ POIS JÄTETYT KOHDAT	63
5.5.1 Leipäteksti	63
5.5.2 Pikkuartikkelit	71

5.5.3 Yhteenveto	73
5.6 NARRATIIVIT	74
5.6.1 Lähdetekstin narratiivi: <i>inaction is a weapon of mass destruction</i>	74
5.6.2 Kohdetekstin narratiivi: <i>täällä Janine Di Giovanni, Bagdad</i>	76
6. PÄÄTELMÄT JA POHDINTAA	78
6.1 NARRATIIVIEN MUUTTUMINEN	78
6.2 KÄÄNTÄJÄN ROOLI JA VASTUU	79
6.3 AJATUKSIA JATKOTUTKIMUKSELLE.....	81
7. LÄHTEET.....	83
ENGLISH SUMMARY	91

1. Johdanto

Artikkelissaan ”Pour une socio-traduction” (2006) Yves Gambier toteaa, että sekä kääntämisen harjoittamisen että kääntäjän mahdolliset eri roolit ovat nykyaikana lisääntyneet valtavasti. Tymoczkoa ja Gentzleria (2002) mukailleen hän toteaa, että kääntäjät eivät contre-pouvoirien agentteina voi välttää sosiopoliittisia jännitteitä ja ristiriitoja. Gambierin mukaan kääntäminen onkin ehdottomasti ase etnosentrismia, kolonialismia, rasismia ja seksismiä jne. vastaan. (Gambier 2006: 38.) Matthew Wing-Kwong Leung (2006: 129) puolestaan on puhunut käännöstieteen lingvististä ja kulttuurista käännettä seuranneesta *ideologisesta käännteestä*, jossa huomio kiinnittyy uudelleen kääntämisen ideologiseen merkittävyyteen. Muiden muassa Mona Baker onkin tutkinut tätä ilmiötä. Bakerin (2006: 2) mukaan kääntäminen on narratiivien levittämistä, ei niinkään sitä sillanrakentamista, kuten siitä usein ajatellaan.

Yves Gambier huomauttaa, että käännöstiede on monitieteinen ala, jolla on yhteyksiä moniin eri tieteen aloihin. Gambierin mukaan käännöstieteen evoluutiota ovat työntäneet eteenpäin muilta aloilta tulleet teemat, metodit ja muut päänvaivat. (Gambier 2006: 31.) Tässä tutkimuksessa käännöstieteeseen yhdistetään kriittinen diskurssianalyysi (Critical Discourse Analysis, CDA), johon tutustuin opiskellessani Loughborough Universityssa Isossa-Britanniassa oppiaineenani Communication and Media Studies. CDA:ta on käytetty käännöstieteessä vasta melko vähän, mutta esimerkiksi Matthew Wing-Kwong Leung (2006) on hahmotellut sen tuomia mahdollisuuksia kääntämisen tutkimiselle. Itse ajattelen, että Mona Bakerin määritelmä narratiiveista yhdistettynä kriittiseen diskurssianalyysiin voi olla mielenkiintoinen tapa tutkia tekstejä ja käännöksiä, vaikka näenkin Bakerista poiketen mielelläni kääntämisen siltojen rakentamisena kulttuurien välille.

Selvitän tutkimuksessani vuoden 2003 Irakin sodan propagandan ja narratiivien mahdollista toistumista ja muuttumista amerikkalaisen, puolueettomaksi julistautuvan tiedelehden erään artikkelin ja sen suomenkielisen käännöksen diskurssissa. Irakin sota valikoitui tutkimuskohteeksi, koska se sai aikoinaan niin paljon mediahuomiota ”vakavasta” mediasta aina populaarikulttuuriin asti (ks. esim. Faithless-yhtyeen *Weapon of Mass Destruction* -laulun (2004)

sanat tämän tutkielman alussa) ja koska se herätti paljon tunteita sekä puolesta että vastaan niin Suomessa kuin muuallakin. Lisäksi konflikti on edelleen surullisen ajankohtainen, vaikka tutkittava artikkeli käänöksineen onkin yli seitsemän vuoden takaa. Irakin tilanne on BBC:n mukaan edelleen tulenarka, vaikka pahimmat sodanjälkeiset vaikeudet alkavat tällä hetkellä olla takanapäin. Pian sodan jälkeen kapinallisten iskuissa kuoli pahimmillaan satoja ihmisiä päivässä, eikä tammikuussa 2005 pidetyissä Irakin ensimmäisissä usean puolueen vaaleissa 50 vuoteen valittu shiiaenemmistöinen hallitus kyennyt lopettamaan väkivaltaa. Vasta Yhdysvaltain joukkojen lisääminen maassa vuonna 2008 helpotti tilannetta. Vuonna 2009 USA:n joukot vetäytyivät Irakin kaupungeista jättäen turvallisuudesta huolehtimisen maan omille joukoille, ja viimeistenkin Yhdysvaltojen joukkojen pitäisi lähteä Irakista vuoden 2011 loppuun mennessä. (BBC News Middle East 16.8.2011, *Iraq profile.*)

Koska Irakin sodan maine oli Suomessa melko negatiivinen, siitä kertovaa diskurssia on mielestäni kiinnostavaa tutkia myös kääntämisen kannalta. Alusta lähtien tiesin, että tämä sota on aiheena niin valtava, että minun pitäisi keskittyä vain pikkuruiseen muruseen sitä. Loppujen lopuksi lienee mahdollista sanoa, että tutkin murusen murusen murusta, sillä aineistoni tässä tutkimuksessa on yksi *National Geographicin* artikkeli ja sen *National Geographic Suomessa* ilmestynyt suomenkielinen käännös. Selvitän artikkelien narratiiveja kriittisen diskurssianalyysin avulla pitäen mielessä myös käännöstieteen tutkijoiden ajatukset ideologiasta. *National Geographic* vaikutti minusta hyvältä tutkimusaineistolta sekä alkuperäisen lehden että suomenkielisen version korkean laadun ansiosta. Lehtikäännöksiä on myös tutkittu melko vähän, ja valitsin aineistokseni lehtiartikkelin myös siksi, että olen hyvin kiinnostunut lehtikääntämisestä ja toivon joskus saavani tehdä sitä työkseni.

Tutkimusaineistoni, Janine Di Giovannin kirjoittama *National Geographicin* artikkeli ”Reaching for Power” (National Geographic kesäkuu 2004, suom. ”Shiialaisten vuoro tarrata valtaan”, National Geographic Suomi 7/2004) käsittelee Irakin shiiamuslimeja ja heidän oletettavaa nousuaan valtaan sodan jälkeen. Artikkelin valittiin sen ensi näkemältä neutraalin aiheen takia, ja tutkimuksessa selvitetäänkin, miten neutraalius toteutuu tai jää toteutumatta artikkelin narratiivissa muun muassa tietyissä kielen piirteissä. Käännöksen osalta tutkitaan, miten

englanninkielisen alkutekstin narratiivit ovat säilyneet tai miten ne ovat muokkautuneet. Selvitän narratiiveja tutkimalla tekstin sanaston piirteitä ja sen transitiivisuutta ja modalisuutta, minkä lisäksi käsittelen lyhyesti artikkelin kuvia ja kuvatekstejä. Tutkin myös, mitä artikkelin suomenkielisestä versiosta on jätetty pois.

Mona Bakerin mukaan (2006) kääntäminen ja tulkkaus ovat osa *sodan instituutiota* ja siten tärkeitä osia konfliktien hallinnassa kaikille osapuolille, sodanlietsojista rauhanaktivisteihin. Kaikki konfliktit alkavat Bakerin mukaan siitä, että luodaan (dekonstruoidaan) vihollinen, ja häntä kiinnostaa erityisesti kääntäjien ja tulkkien rooli tässä. (Baker 2006: 1–2, 14–15.) Kääntäjät ja tulkit ovat siis aktiivisia toimijoita. Tämä tutkimus keskittyy kirjoitettuun tekstiin ja sivuaa journalistien ja kääntäjien mahdollisuuksia vaikuttaa suuriin narratiiveihin, joita Irakin sotakin on. Tutkimuksen edetessä jouduin myös pohtimaan sitä, miten paljon kääntäjä *saa* vaikuttaa sellaisen käännöksen narratiiviin, jonka alkuperäisen version kirjoittajan nimi mainitaan käännöksen ohessa. Vaikka toisaalta käännös on aina ymmärrettävä Maria Tymoczkon (2003) mukaan metalausuntona alkutekstistä, voiko kääntäjä kuitenkin ”laittaa sanoja” alkutekstin kirjoittajan suuhun?

Tutkielman hypoteesina on, että neutraalilta vaikuttavan artikkelin rivien välistä on luettavissa paljon muutakin. Irakin sodan propagandadiskurssi kulminoitui toiminnan (*action*) ja toimimattomuuden (*inaction*) vastakkainasetteluun, jossa toiminta esitettiin positiivisena, kärsivien ihmisten pelastamisena, ja toimimattomuus negatiivisena, hirmuhallinnon hyväksymisenä (Richardson 2007, 179–180). Tähän liittyy edelleen *pelastustarinan* metafora, jonka mukaisesti esitettiin, että Irakin kansalaiset tuli pelastaa Saddam Husseinin julman hallinnon alta (esim. Hiebert 2003). Oletan tutkimuksessani, että nämä narratiivit saattavat näkyä myös *National Geographicin* artikkelissa, vaikka se ei olekaan varsinaista sotajournalismia, siis kerro taisteluista. Suomenkielisen käännösartikkelin kohdalla oletan, että sen kääntäjä on Mona Bakerin ajatusten mukaisesti aktiivisesti osallistunut artikkelin narratiivin luomiseen ja että alkuperäinen narratiivi on muuttunut pehmeämmäksi ja neutraalimmaksi nimenomaan siksi, että Irakin sodalla oli Suomessa niin huono kaiku. Tutkimuksen edetessä mielenkiintoiseksi osoittautui kuitenkin myös kääntäjän mahdollisuudet vaikuttaa narratiiveihin. Pia Korpisaaren

(2003) *National Geographic Suomen* lokalisointia käsittelevästä pro gradu -tutkielmasta käy ilmi, kuinka tarkasti säädeltyä tämä työ on. Korpisaari, joka työskentelee edelleen lehden toimituksessa, myös vastasi ystävällisesti muutamiin sähköpostitse esittämiini jatkokysymyksiin. Korpisaaren mukaan kääntäjän on noudatettava annettuja sääntöjä tai etsittävä uusi työpaikka, mikä on selkeässä ristiriidassa Mona Bakerin kääntäjän osallisuutta koskevien ajatusten kanssa. Tiukat säännöt eivät kuitenkaan vie kääntäjältä kaikkia mahdollisuuksia vaikuttaa käännostensä narratiiveihin, mikä kävi ilmi myös tässä tutkimuksessa. Toisin sanoen pyrin tutkielmani nimen mukaisesti selvittämään, onko toimimattomuus todella artikkelin mukaan joukkotuhoose, ja onko näin myös käänöksessä.

Tutkimuksessa selvisi, että alkutekstin narratiivi oli suurelta osin hypoteesin kaltainen. Pinnan alta löytyi arvolatauksia, jotka olivat hyvin samankaltaisia kuin Irakin sodan propagandassa. Sota sinänsä ohitettiin, ja keskityttiin vain tapahtumiin sitä ennen ja sen jälkeen. Tämä ja sellaisten lauserakenteiden puuttuminen, joissa Yhdysvallat olisi esiintynyt aktiivisena tekijänä, jätti Yhdysvallat taustalle. Esiin nousikin vahvemmin juuri pelastustarinan metaforan uhrin kärsimystä korostava puoli. Käänöksen kohdalla narratiivi oli myös uhrin tarina, mutta toisella tavoin. Eniten narratiivin muuttumiseen vaikuttivat käänökseen tehdyt poistot, joissa erityisesti ihmisten tarinat omasta itsestään hävisivät. Tuloksena oli vähemmän henkilökohtainen tarina, jossa uhrit eivät saaneet ääntään yhtä paljon kuuluville. Tämä puolestaan vähensi tarinan koskettavuutta. Toinen selkeä narratiiviin vaikuttanut seikka oli Yhdysvaltojen nostaminen aktiiviseksi lauseenjäseneksi ja näin myös toimijaksi. Suomenkielisen käänöksen narratiivi oli enemmänkin raportointi sekasortoisesta maasta kuin inhimillinen kärsimystarina.

Tutkielma alkaa luvulla, jossa käsitellään kriittistä diskurssianalyysia, propagandaa ja käänöstiedettä. Kriittistä diskurssianalyysia määritellään ja käsitellään laajemmin erityisesti Richardsonin (2007) avulla. Tässä luvussa 2 käsitellään myös propagandan käsitettä ja vuoden 2003 Irakin sotaa, sekä eritellään siinä käytettyä propagandaa. Siinä pohditaan myös kääntämisen ja ideologian suhdetta, ja yhdistetään käänöstieteen ajatuksia kriittiseen diskurssianalyysiin. Luvussa 3 esitellään narratiivisuus Bakerin (2006) mukaan. Luvussa määritellään eri narratiivityypit ja pohditaan niiden poliittisuutta ja kehystämistä. Luvussa 4 esitellään tutkittava

aineisto ja kerrotaan lyhyesti *National Geographic* -lehestä ja sen suomenkielisestä painoksesta ja sen kääntämisestä. Luvussa myös täsmennetään tutkimuskysymys ja menetelmä. Luku 5 on aineiston analyysi, joka on jaettu kolmeen vertailuun (alku- ja kohdetekstin sanaston piirteet, transitiivisuus ja modaalisuus) niin, että alkuteksti käsitellään ensin ja kohdeteksti heti sen perään kunkin tutkittavan piirteen kohdalla. Vertailun lisäksi käsitellään lyhyesti artikkelin kuvia ja kuvatekstejä, joita ei mielestäni voinut *National Geographicin* kohdalla ohittaa, vaikka tutkimukseni keskittyikin sanalliseen viestintään. Pohdin luvussa 5 vielä, minkälaisia asioita käännöksestä on alkutekstiin verrattuna jäänyt pois, ja kerron lopuksi yhteenvetona, millaiset narratiivit alku- ja kohdetekstistä vaikuttaa muodostuvan. Luvussa 6 erittelen, miksi ja miten narratiivit ovat erilaiset ja mietin laajemmin kääntäjän roolia ja vastuuta. Luvun lopuksi esitän vielä jotain ajatuksia mielestäni kiinnostavasta jatkotutkimuksesta.

2. Diskurssi, media ja maailma

Tutkimusta lähdettiin tekemään ottamalla käyttöön diskurssin käsite, jota käytetään useilla eri tieteenoilla. Tässä työssä ymmärrän diskurssin Norman Fairclough'n (1995; 1997) määritelmän mukaisesti kielenkäytöksi sosiaalisena ja yhteiskunnallisena käytäntönä, joka on merkityksen tuottamista kirjoitetun ja puhutun kielen lisäksi myös kuvien ja sanattoman viestinnän avulla. Diskurssianalyysi puolestaan keskittyy Fairclough'n määritelmän mukaan siihen, miten erilaiset tekstit toimivat sosiokulttuurisen käytännön sisällä. (Fairclough 1995: 7; 1997: 35.)

Tässä luvussa esittelen ensin kriittisen diskurssianalyysin erityisesti John E. Richardsonin (2007) mukaan ja käsittelen joitakin sen aspektoja. Luvun toinen kappale käsittelee propagandaa ja erityisesti sen roolia Irakin sodan alussa. Kriittinen diskurssianalyysi ja propaganda liittyvät oleellisesti ideologiaan, jonka suhdetta kääntämiseen käsittelen luvun viimeisessä kappaleessa.

2.1 Kriittinen diskurssianalyysi

John E. Richardsonin (2007: 15, alkuperäinen kursiivi) mukaan kriittinen diskurssianalyysi (CDA), toisin kuin perinteisemmät analyysin keinot, tarjoaa *tulkintoja* tekstien merkityksistä, sijoittaa sen, *mitä* on kirjoitettu tai sanottu *kontekstiin*, jossa näin on tapahtunut ja esittää, että tekstin merkitys *luodaan* tuottajan, tekstin ja käyttäjän välisessä vuorovaikutuksessa. Analyysissa ei niinkään tulisi keskittyä perinteisen lingvistisen analyysin tapaan sanaston, kieliopin ja semantiikan kaltaisiin pintatason piirteisiin sinänsä, vaan enemmänkin tutkia niiden toimintaa ja suoraa tai epäsuoraa roolia ideologian ja yhteiskunnallisen vallan järjestelmien toistamisessa tai vastustamisessa (Richardson 2007: 39).

Esimerkiksi lasta odottavilta avopareilta kysytään usein, milloin he aikovat mennä naimisiin. Kysymys osoittaa, että lasten oletetaan edelleen syntyvän avioliittoon, ja jos tulevat vanhemmat eivät vielä ole naimisissa, heidän pitäisi vähintäänkin suunnitella avioitumista pikimmiten. Tämä on ikään kuin heidän velvollisuutensa. Ensioletus on edelleen tällainen siitä huolimatta, että yhä suurempi osa lapsista syntyy ei-naimisissa oleville.

Norman Fairclough'n mukaan sana kriittisyys tarkoittaaakin Pierre Bourdieun (1977) sanoin CDA:n nimessä sitä, että ”sosiaaliset käytännöt ja erityisesti kielenkäyttötavat ovat sidoksissa syy- ja seuraussuhteisiin, joita emme normaalioloissa lainkaan huomaa” (Fairclough 1997: 75). CDA tarkastelee jännitettä kahden aspektin – kieli yhteiskunnallisena tuotoksena ja yhteiskunnallisena vaikuttajana – välillä (mts. 76). Titscherin ym. (2000, teoksessa Richardson 2007: 27) mukaan CDA tutkii ja haluaa valaista ”suhdetta tekstin, sen sosiaalisten olojen, ideologioiden ja valtasuhteiden välillä”. Heille kieli voi olla ideologista, ja diskurssit ovat historiallisia ja ne voidaan ymmärtää ainoastaan suhteessa kontekstiinsa. CDA tutkii sosiaalisia ongelmia ja valtasuhteita ja tiedostaa, että diskurssi muokkaa yhteiskuntaa ja kulttuuria, jotka samaan aikaan ovat perustana diskurssille. (Titscher ym. 2000, teoksessa Richardson 2007: 26–27.)

Esimerkiksi lehtitekstit nähdään CDA:ssa diskursiivisina tekoina ja yhteiskunnallisena käytäntönä historiallisessa, poliittisessa ja sosiaalisessa kehyksessä (Nohrstedt ym. 2000: 387). Toisin sanoen CDA:n tarkoitus on yhdistää lingvistinen analyysi sosiaaliseen analyysiin (Wood ja Kroger 2000, teoksessa Richardson 2007: 26). Fairclough (1997: 75, lainausmerkit alkuperäisessä) huomauttaakin kielen olevan vallankäytölle elintärkeää: käytännöt ja ”tervejärkiset” oletukset siitä, miten asiat toimivat, muotoutuvat ryhmien välisten valtasuhteiden mukaan. Fairclough toteaa, että CDA on kolmiulotteinen (sen osia ovat teksti, diskurssikäytäntö sekä sosiokulttuurinen käytäntö) ja että siinä tulee kiinnittää huomiota myös tekstien tuottamisen, jakelun ja kuluttamisen prosesseihin (mts. 9).

2.1.1 Sanojen merkitys

Richardsonille (2007: 47) sanat kantavat mukanaan yhteiskunnan ja erityisesti arvojen jälkiä, ja muun muassa nimeäminen paljastaa usein paljon. Esimerkiksi jokaisella ihmisellä on samanaikaisesti useita eri identiteettejä, joita voidaan käyttää kuvaamaan häntä. Kaikki nämä nimeämiset ovat yhtä oikein, mutta niiden tuomat konnotaatiot eivät ole samat. (Mts. 49.) Esimerkiksi tämän tutkielman kirjoittajaa voitaisiin tilanteesta riippuen kuvata yhtä totuudenmukaisesti sanoilla ”pienikokoinen, sinisilmäinen nuori nainen”, ”kovaääninen rautakaupan kassa” ja ”25-vuotias humanististen tieteiden kandidaatti”. Näiden sanayhdistelmien

herättämät mielikuvat ovat täysin erilaiset, mutta todellisuudessa ne kuvaavat yhtä ja samaa henkilöä ja ovat yhtä ”oikein”.

Ei siis ole sattumanvaraista, mitä sanoja valitsemme käyttöömme, ja tämä myös koskee journalismia. Journalismin oletetaan yleisesti olevan puolueetonta, eli toimittajan tulee etäännyttää itsensä tekstinsä totuusväittämistä. Tämä ei tietenkään tarkoita, että artikkelissa tai jutussa ei saa olla minkäänlaisia arvolatauksia, mutta esitettyjen faktojen ja mielipiteiden täytyy tulla muilta kuin journalistilta itseltään. (Richardson 2007: 86.) Pulitzer-palkitun journalistin ja professorin Stephen Berryn (2005) mukaan objektiivisuus tähtää auttamaan journalistia laittamaan sivuun tunteet ja ennakkoluulot ja ”see the facts as accurately as human frailty allows”, näkemään faktat niin täsmällisesti kuin inhimillinen heikkous sallii (Berry 2005, viitattu 12.9.2011). Myöskään Richardsonin mielestä objektiivisuus ei ole sama asia kuin neutraalius, sillä arvottamista tapahtuu koko tuotantoprosessin aikana (2007: 86). Mitä tahansa ei uutisoida, vaan uutisen täytyy täyttää tiukat kriteerit¹ (mts. 91–92). (Journalistisesta objektiivisuudesta ks. lisää esim. Hemánus & Tervonen 1980.)

Toisaalta journalistit, kuten kääntäjät ja kaikki sanankäyttäjät, voivat jo sanavalinnoillaan ohjata lukijaansa tiettyyn suuntaan. Richardson kirjoittaa, että esimerkiksi valitsemalla yhden sosiaalisen kategorian journalisti sisällyttää henkilön tähän kategoriaan ja sulkee tämän muiden kategorioiden ulkopuolelle, tai ehkä päättää korostaa jotain kategoriaa muiden yhtä oikeiden kustannuksella (2007: 49), sillä tekstissä käytetyt sanat kehystävät tarinan suoraan ja välttämättä (mts. 48). Tätä havainnollistaa aiempi esimerkkini ”sinisilmäisestä nuoresta naisesta” ja ”kovaäänisestä rautakaupan kassasta”, joiden konnotaatiot ovat varsin erilaiset, vaikka ne kuvaavat yhtä ja samaa henkilöä. Teun van Dijk (1998) on puhunut *ideologisesta neliöstä*, joka perustuu itsen esittämiseen positiivisessa ja samanaikaiseen toisten esittämiseen negatiivisessa valossa.

¹ Galtung & Rugen (1965) ovat laatineet 12-kohtaisen listan uutisarvoista, jotka saavat tapahtuman raportoiduksi uutisena. Mitä useamman ”arvon” kyseinen tapahtuma täyttää, sitä todennäköisemmin se raportoidaan. Ks. Richardsonin (2007: 91–92) pohdinta listan kattavuudesta nykypäivänä.

Van Dijk:n neliö rakentuu seuraavasti:

- 1 Meidän hyvien ominaisuuksiemme/tekojemme korostaminen
- 2 Heidän huonojen ominaisuuksiensa/tekojensa korostaminen
- 3 Meidän huonojen ominaisuuksiemme/tekojemme vähättely
- 4 Heidän huonojen ominaisuuksiensa/tekojensa vähättely

(van Dijk 1998: 33)

Myös Richardson mainitsee van Dijk:n mallin keinona havainnoida ja esittää maailma (mts. 51). Esimerkkinä Richardson lainaa Allanin (2004) lainaamaa analyysia *Guardian Weekly*ssa julkaistusta artikkelista, joka tutki journalistien käyttämiä sanoja vuoden 1991 Persianlahden sodan uutisoinnissa. Allanin mukaan ”me” (*Army, Navy and Air Force, our Boys*²) esimerkiksi *suppress, eliminate and neutralise pre-emptively*³, kun taas ”ne” (*a war machine, hordes*⁴ muun muassa *destroy and kill without provocation*⁵). (Allan 2004, teoksessa Richardson 2007: 47–48.) Narratiivit ja niiden kehystäminen, joita käsittelem myöhemmin tässä tutkimuksessa, näkyvät siis selvästi kielenkäytössä. Yhden selväsanaoisimmista jaoista ”meidän” ja ”muiden” välillä teki presidentti George W. Bush puhuessaan terrorismin vastaisesta sodasta vuonna 2001: ”You’re either with us or against us” (ks. esim. CNN 6.11.2001, *’You are either with us or against us’*). Välimaastoa näiden kahden vaihtoehdon välissä ei siis tämän retoriikan mukaan ollut.

Jakoa ei ehkä yleensä tehdä näin selkeästi, mutta esimerkiksi Martin Montgomery (2006) on huomannut samankaltaisen jaon niin kutsutun terrorisminvastaisen sodan (engl. *war on terror*) retoriikassa. Hänen mukaansa ilmaisuja *war* ja *terror* käytetään epäsymmetrisesti: hänen mukaansa sanan *sota* merkitys on laajentunut samalla kun sanan *terrorismi* on kaventunut (Montgomery 2006: 23). Montgomery toteaa: ”We do war; they do terror. In view of the ever-rising numbers of indiscriminate and innocent casualties incurred by the war on terror, has the time now come to speak instead of the terror of war?” (mts. 26)⁶. Tässäkin on kyse Teun van Dijk:n ideologisesta neliöstä: ”meidän” toimemme esitetään kunniallisena sodankäyntinä, kun

² armeija, meri- ja ilmavoimat, ”meidän pojat”. Kaikki teorian osan suomennotukset ovat omiani.

³ tukahdutamme, eliminoimme ja neutraloimme ennaltaehkäisevästi

⁴ sotakone, laumat

⁵ tuhoavat ja tappavat ilman provokaatiota

⁶ Me sodimme, ne harjoittavat terrorismia. Ottaen huomioon terrorisminvastaisen sodan jatkuvasti nousevat valikoitumattomien ja viattomien uhrien lukumäärät, onko tullut aika puhua sen sijaan sodan terrorismista?

taas ”ne” tekevät kunniattomia terroritekoja. Myös Richardson huomauttaa, että samankaltainen jako ”meihin” ja ”niihin” näkyi Isossa-Britanniassa myös vuoden 2003 Irakin sodan aikana, jolloin irakilaiset olivat tekemänsä väkivallan aktiivisia subjekteja, kun taas brittejä kuvattiin vain suhteessa liikkeeseen (Richardson 2007: 48).

Toisaalta voidaan ajatella, että tällainen ilmiö on melko luonnollinen. Journalistitkin ovat vain ihmisiä, ja Iso-Britannian kontekstissa kirjoittavan Richardsonin (2007, 185–186) mukaan sanomalehtien ostajat ovat surullisenkuuluisia siitä, kuinka kriittisesti he aina sodan alettua suhtautuvat ”omien poikiensa” tekojen ja jopa itse sodan negatiiviseen uutisointiin. Tilannetta voidaan peilata myös Suomeen: kun suomalainen rauhanturvaaja menehtyi Afganistanissa 15.2.2011, lehdet uutisoivat tämän sankarin uhrina, ei rauhanturvatehtävissä valitettavasti mahdollisena surullisena tapahtumana. Esimerkiksi *Iltalehden* 16.2.2011 aihetta käsitelleen artikkelin pääotsikko oli ”Hän oli isänmaan mies” (*Iltalehti* 16.2.2011), ja *Iltasanomat* oli samana päivänä reunustanut koko tapahtumasta kertovan artikkelisarjansa mustalla surureunalla, jossa luki ”Sodan uhri”. Pääjutun otsikko oli ”[Sodan uhri] kuoli ystäviensä viereen”. (*Iltasanomat* 16.2.2011.)

Kyse on siis oman identiteetin luomisesta. Noam Chomsky ja Edward S. Herman (1988, teoksessa Sorrells 2006: 11) ovatkin todenneet, että instituutioiden on luonnollista toimia omien etujensa mukaisesti, koska muuten ne eivät pysyisi pystyssä kovinkaan kauaa. Danny Schechterin (2002: 25) mukaan sotaa käytäessä on tarpeen luoda ja pitää yllä tunnesidettä sotilaiden ja kansalaisten välillä, ja että tähän käytettävää propagandaa on ollut niin kauan kuin sotiakin.

2.1.2 Transitiivisuus

Richardson (2007: 54) määrittelee transitiivisuuden tekijöiden välisiksi suhteiksi ja niiksi rooleiksi, joita näillä on niissä prosesseissa, joista on puhe. Transitiivisuus on siis kaiken verbaalisen ilmaisun sydämessä. Kieliopillisesti transitiiviseksi sanotaan sellaista lausetta, jossa on objekti (Iso suomen kielioppi). Myös verbejä sanotaan transitiivisiksi, mikäli niiden valenssiin kuuluu objekti: *Minä leivoin leivän*. Objekti voi olla pakollinen, mutta tavallisempaa on, että

objekti voidaan jättää pois riippuen siitä, mihin huomio lauseessa tai virkkeessä kiinnittyy: *Eilen leivoin myyjäisiä varten*. Objektittomuuden tulkinta voi myös olla refleksiivinen varsinkin, kun ilmaistaan toimintaa, joka tyypillisesti kohdistuu toimijaan itseensä: *Ennen kuin lähdin myyjäisiin, meikkasin*. (Ison suomen kieliopin verkkoversio, § 926, omat esimerkkini merkitty kursiiivilla.)

Richardson luokittelee myös aktiivi- ja passiivirakenteet transitiivisuuteen kuuluviksi. Lause- ja tekstiyhteydestä riippuen voi olla tärkeää, onko jokin asia ilmaistu aktiivissa vai passiivissa. Kyse voi olla vain siitä, mikä koetaan merkitykselliseksi (Richardsonin sanoin ”uutinen on se, että palloa todellakin potkaistiin”), mutta valinta voi olla myös ideologinen. (Richardson 2007: 55–56.) On eri asia poliitikon sanoa *valitettavasti lapsilisät leikkautuivat budjettiriihessä* kuin *leikkasimme lapsilisiä*. Ensimmäisessä tapauksessa lapsilisät leikkautuvat jotenkin itsestään, kun taas jälkimmäisessä tapahtumalla on jokin tunnustettu tekijä ainakin, mikäli tiedämme, keitä *me* ovat. Transitiivisuuden avulla saadaankin helposti käännettyä mitkä tahansa roolit ympäri ja *kehystettyä* tapahtumat halutulla tavalla (mts. 57). Kehystämistä käsitellään tarkemmin myöhemmin alaluvussa 3.3 narratiivien yhteydessä.

Transitiivisuuden merkitys tapahtumien kehystämisessä on monesti näkyvillä esimerkiksi uutisoinnissa. Kun Yhdysvaltain erikoisjoukkojen sotilaat surmasivat 2.5.2011 al-Qaida-terroristijärjestön johtajan Osama bin Ladenin, lehtiotsikointi oli monenkirjavaa. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* otsikoi uutisensa *Osama bin Laden on kuollut, ruumis haudattiin mereen Afganistanissa* (*Helsingin Sanomien* internetsivusto 2.5.2011 klo 11.02). *Helsingin Sanomien* otsikko jättää lukijan täyteen kysymyksiä: Miten bin Laden kuoli? Kuka hänet hautasi mereen? Kuolema saattaisi johtua vaikkapa sydänkohtauksesta, tai ehkä bin Laden on joutunut kohtalokkaaseen autokolariin. *Aamulehti* ja *YLE* tarjosivat otsikoissaan hieman enemmän tietoa: *Aamulehti* kertoi, että *Osama bin Laden on surmattu* (*Aamulehden* internetsivusto 2.5.2011 klo 09.06) ja *YLE*, että *Osama bin Laden on tapettu* (*YLE:n* internetsivusto 2.5.2011 klo 11.48). Molemmista otsikoista ilmenee, että bin Laden ei kuollut esimerkiksi sairaskohtaukseen tai jossakin onnettomuudessa, vaan joku tai jotkut ihmiset tappoivat hänet. Passiivinen verbimuoto ei kuitenkaan paljasta tekijää. *Iltalehti* puolestaan paljasti tekijän metonymian kautta, sillä sen

otsikko kuuluu *USA tappoi Osaman tulitaistelun jälkeen* (Iltalehden internetsivusto 2.5.2011 klo 11.07). Sanomalehtien lukijat, kuten ihmiset kielenkäyttäjinä yleensä, ovat tottuneet metonymian käyttöön. Kukaan otsikon lukenut tuskin siis olettaa, että Yhdysvallat (valtio) on aktiivisesti tappanut ketään, vaan että joku yhdysvaltalainen taho on tehnyt niin, ja että valtio toimii tekijän symbolina. *Talouselämä* paljastaakin viimein suorasanaisesti ja tyhjentävästi, mitä oikein tapahtui: *Yhdysvaltain joukot tappoivat Osama bin Ladenin* (Taloussanomien internetsivusto 2.5.2011 klo 8.14). Tapahtumasta eri otsikoiden avulla saatu kuva on täysin erilainen. Luonnollisesti otsikoita seuranneista artikkeleista sai kuitenkin lisätietoa, joka luultavasti vähensi tarinoiden erilaista kehystystä.⁷

Kuten Richardson nimittäin huomauttaa, on tärkeää muistaa, ettei analyysissä saa liikaa korostaa tiettyä transitiivisuuden suhteen tehtyä valintaa. Analyysin kohteena tulee olla koko teksti, ei sen yksittäiset lauseet. Richardson antaa esimerkin Widdowsonilta (2004, teoksessa Richardson 2007: 57–58):

The police opened fire on African demonstrators in Salisbury today as ANC leaders were meeting. Eleven African were shot.

Tämän esimerkin jälkimmäisessä virkkeessä ei ole agenttia, afrikkalaiset vain ammuttiin. Edellisen virkkeen perusteella on kuitenkin aivan selvää, kuka tai keitä ampujat olivat, jolloin passiivin käytön pitäminen ideologisenä tai tahallaan epämääräisenä olisi ”järjetöntä”. (Widdowson 2004, teoksessa Richardson 2007: 58.)

Suomen ja englannin kielten kieliopit ja sen ilmaisukeinot eroavat luonnollisesti toisistaan huomattavasti, mutta tämän tutkielman ja kääntämisen kannalta yleisesti voidaan todeta, että ilmiö on sama molemmissa kielissä.

⁷ Lähdeviitteissä on poikkeuksellisesti mukana kellonajat, sillä sekä artikkeleita että niiden otsikoita muokattiin koko päivän ajan. Kellonaika viittaa siis kyseisen artikkelin siihen versioon, jota on käytetty tässä vertailussa. Kaikki internetlähteet on noudettu 2.5.2011.

2.1.3 Modaalisuus

Richardson (2007: 59) kutsuu modaalisuutta transitiivisuuden vastineeksi. *Ison suomen kieliopin* mukaan ”modaalisuus on semanttinen alue, jossa on kyse asiointilan todenmukaisuutta ja toteutumismahdollisuuksia koskevista arvioista”. Sen avulla siis ilmaistaan puhujan asenteita tiettyyn asiaan. Modaalisuutta voidaan ilmaista esimerkiksi modaalisten adverbien, modaaliverbien tai kiellon avulla, ja suomen kielessä myös verbin potentiaalimuodoilla. (*Ison suomen kieliopin verkkoversio*, § 1551.) Esimerkiksi lauseessa *Maapallo on pyöreä* modaalisuutta on hyvin vähän, mutta *Maapallo saattaa mahdollisesti olla pyöreä* tai *Ei ole mahdotonta, että Maapallo olisi pyöreä* ovat huomattavasti asenteellisempia.

Modaalisuuden oleellista vaikutusta viestiin voi olla vaikea hahmottaa ilman esimerkkiä tosielämästä. Richardson mainitsee Iso-Britannian hallituksen 24.9.2002 julkaiseman raportin *Iraq's Weapons of Mass Destruction: The Assessment of the British Government*. Ison-Britannian silloinen pääministeri Tony Blair puhui dokumentista samana päivänä parlamentin alahuoneessa seuraavasti:

I am aware, of course, that people will have to take elements of this [dossier] on the good faith of our intelligence services, but this is what they are telling me, the British Prime Minister, and my senior colleagues. The intelligence picture that they paint is one accumulated over the last four years. It is extensive, detailed and authoritative. *It concludes that Iraq has chemical and biological weapons, that Saddam has continued to produce them, that he has existing and active military plans for the use of chemical and biological weapons, which could be activated within 45 minutes*, including against his own Shia population, and that he is actively trying to acquire nuclear weapons capability.

Lähde: House of Commons Hansard Debates for 24 Sept 2002 (pt 1), oma kursiivini

Tony Blair siis esitti raportin pohjalta varmana tosiasiana, että Irakilla on joukkotuhoaseita, jotka voitaisiin aktivoida 45 minuutissa käyttöön esimerkiksi Irakin shiialaisia vastaan. Myöhemmin kävi kuitenkin ilmi, että raportin totuusväittämiä oli tietoisesti vähintäänkin liioiteltu, ja että tämä 45 minuutin teoria oli yksi näistä virheellisistä ”faktoista”. Richardson kertoo Blairin viestintäpäällikön Alastair Campbellin ehdottaneen, että verbi ”may be” korvattaisiin raportissa verbillä ”are” puhuttaessa Irakin mahdollisuuksista käyttää kemiallisia ja biologisia aseita. Lauseesta *Iraq may be able to deploy* tulikin *Iraq are able to deploy*, jolloin väitteen todenperäisyyttä ei enää kyseenalaisteta. (Richardson 2007: 62.) Irakiin hyökkäystä perusteltiin

suurelle yleisölle juuri tämän raportin avulla, ja sen valheellisuuden paljastuminen Andrew Gilliganin raportissa 29.3.2003 oli melkoinen uutispommi. Gilliganin tietolähteeksi mainittu David Kelly löydettiin kuolleen 17.7.2003, mikä johti laajoihin tutkimuksiin, jotka tunnetaan nimellä Hutton Inquiry⁸.

Tämä esimerkki osoittaa, miten modaalisuudella ja pienillä sanavalinnoilla voi olla vaikutus suuriinkin asioihin. Tässä tapauksessa verbin vaihtaminen johti (osaltaan) sotaan, jota käsitellään seuraavassa kappaleessa.

2.2 Propaganda ja Irakin sota

Jowettin ja O'Donnellin kuuluisan määritelmän (1992, lainattu teoksessa Nohrstedt ym. 2000: 384) mukaan propagandaa on "the deliberate and systematic attempt to shape perceptions, manipulate cognitions, and direct behavior to achieve a response that furthers the desired intent of the propagandist"⁹. Nohrstedt ym. huomauttavat myös, etteivät käytä sanaa propaganda sen tavallisessa merkityksessä, jossa vain vihollispuolella on propagandaa – virheellistä tietoa, johon ei voi luottaa. Itse asiassa sen väittäminen olisi heidän mukaansa "propagandistin roolin sekoittamista analyytikon rooliin". (Mp.)

Esimerkiksi Ray Eldon Hiebert (2003: 244) jaottelee propagandan perinteiseen tapaan totuudenmukaiseen valkoiseen propagandaan, mustaan eli valheille perustuvaan propagandaan sekä näiden väliin jäävään harmaaseen propagandaan. Toisin sanoen suuri osa propagandasta on osittain totta. Myös Richardson muistuttaa, että propaganda ei välttämättä perustu valheille ja että onnistunut propaganda ei edellytä sanomalehtien sulkemista tai painettavan materiaalin suoraa kontrollointia. Hän huomauttaakin Knightleya (2004) lainaten, että demokraattinen hallinto ennemminkin kontrolloi painotuksia. Richardsonin mukaan propaganda käyttää yleensä tunnettuja faktoja ja tavanomaisia, joskin myyttisiä uskomuksia, ja erityisesti se leikittelee

⁸ Ks. esim. Hutton Inquiry (Ministry of Justice) oma internetsivusto <http://www.the-hutton-inquiry.org.uk/index.htm>.

⁹ Tarkoituksellinen ja järjestelmällinen yritys muokata käsityksiä, manipuloida ajattelua sekä suoraa toimintaa propagandan laatijan haluamaa tarkoitusta edistävän vastakaivun saavuttamiseksi.

kohdeyleisön peloilla ja haluilla. (Richardson 2007: 181.) Tämä näkyy esimerkiksi modaalisuutta käsittelemässä aluvussa 2.1.3 mainitsemissani *Iraq's Weapons of Mass Destruction* -raportissa. Kosovon sodan uutisointia neljässä erimaalaisessa sanomalehdessä tutkineet Nohrstedt ym. toteavat myös, että sotapropagandalle on tyypillistä kuvata konfliktia polarisoituneena niin, että ainoat mahdolliset kannat ovat puolesta tai vastaan. Kolmas kanta, joka pyrkii ottamaan etäisyyttä tai olemaan neutraali tai kriittinen, vaiennetaan. (Nohrstedt ym. 2000: 384.)

Nohrstedtin ym. (2000: 384) mukaan sotajournalismi, kuten moderni sodankäyntikin, luodaan paitsi taistelukentillä, myös propagandan kentillä. Bruce Berkowitzkin (2003, teoksessa Hiebert 2003: 244) on todennut, että nykyään sotilaallista ylivoimaa eivät takaa tulivoiman tapaiset perinteiset keinot, vaan kyky kerätä, välittää, käsitellä ja suojella tietoa. Propaganda valtaa siis koko ajan uusia alueita ja tulee koko ajan tärkeämmäksi osaksi sodankäyntiä. Seuraavissa kappaleissa tutkitaankin, miten ja millaista propagandaa Irakin sodassa käytettiin.

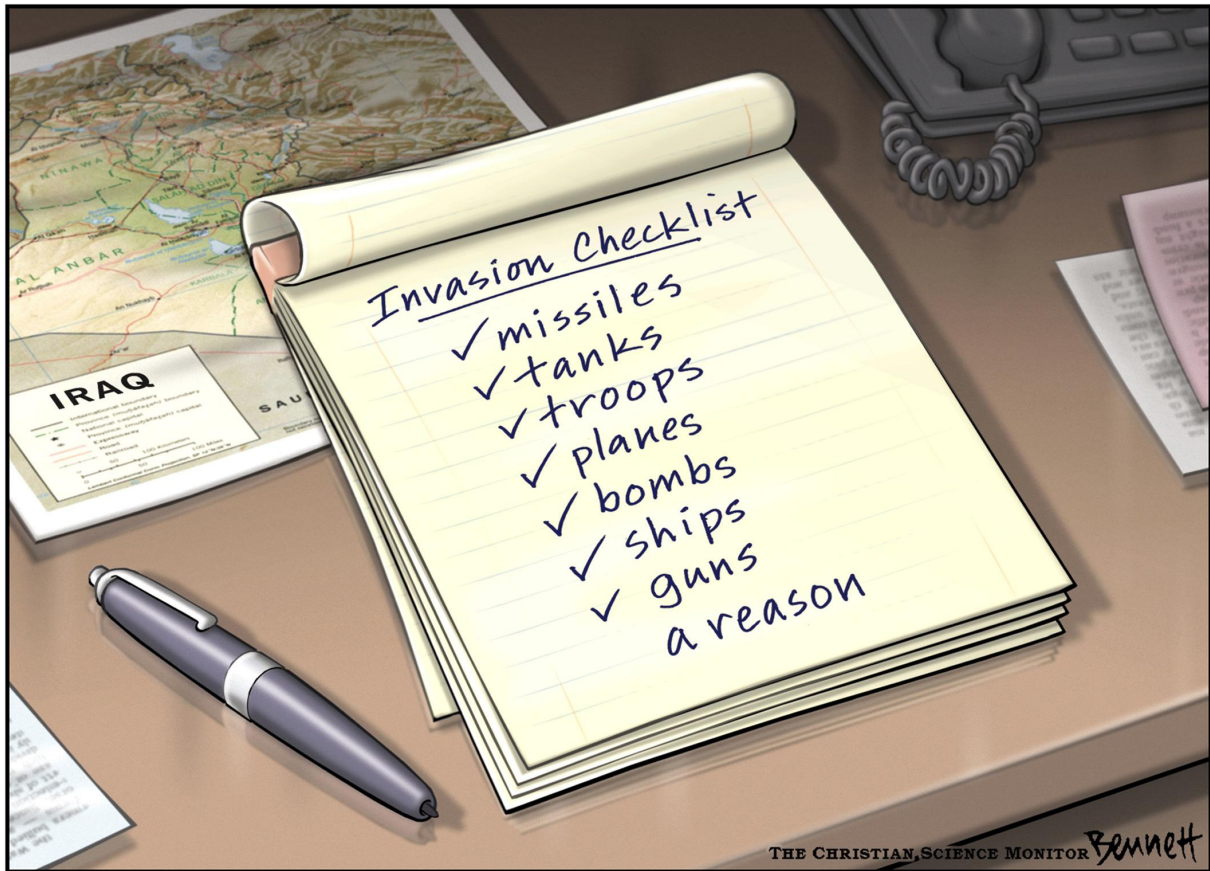
2.2.1 Irakin sota

Phillip Knightleyn (2004) mukaan Irak ja Saddam Hussein olivat Yhdysvaltojen mielestä ”unfinished business” vuoden 1991 Persianlahden sodan jälkeen, eli homma oli heidän mielestään jäänyt kesken. Irak oli hyökännyt Kuwaitiin ja miehittänyt sen 2. elokuuta 1990, ja Yhdysvallat ja koalitio aloittivat ilmaiskut Irakissa 16. tammikuuta 1991. Tätä seurasi erittäin lyhyt maasota, ja Yhdysvallat julisti tulitauon 28. helmikuuta 1991. Sodan jälkeen shiiamuslimit ja kurdit nousivat kapinoihin, joita Yhdysvallat ei kuitenkaan lähtenyt tukemaan. Yhdysvallat ei myöskään – syystä tai toisesta – vallannut Bagdadia tai syrjäyttänyt Saddam Husseinia vallasta. Knightley arvelee tämän jääneen kaivelemaan erityisesti presidentti George W. Bushin ja hänen uuskonservatiivisen hallintonsa mieltä. (Knightley 2004: 527.)

Yhdysvalloissa 9.11.2001 tapahtuneiden tuhoisien terrori-iskujen jälkeen maa hyökkäsi Afganistaniin, jonka Taleban-hallinto suojeli iskujen alkuunpanijaa Osama bin Ladenia. Knightley kirjoittaa kuitenkin, että samaan aikaan presidentti Bushin hallinto suunnitteli jo hyökkäystä Irakiin ja Saddam Husseinin syöksemistä vallasta. Bushin hallinnon mukaan uusi

hallinto Irakissa voisi aloittaa Lähi-idässä uuden aikakauden. Se opettaisi alueen muille hirmuhallinnoille läksynsä ja jopa helpottaisi Israelin ja Palestiinan välistä konfliktia, kun Israelin päävihollinen olisi poissa. Osa Bushin hallinnosta kielsi Irakin öljyvaroilla olevan mitään tekemistä sodan kanssa, toiset taas myönsivät sen auliisti. Sodanvastainen leiri piti öljyä selvästi yhtenä syynä sotaan, koska Yhdysvallat tarvitsisi tulevaisuudessa valtavasti fossiilisia polttoaineita. Toisena syynä pidettiin eräänlaista opetuksen antamista. Tämän käsityksen mukaan Yhdysvallat halusi osoittaa sotilaallisen mahtinsa ja varoittaa muita yrittämästä haastaa sitä, mille Irak tarjosi sopivan mahdollisuuden. (Knightley 2004: 527–528.)

Washingtonin antama virallinen pääsyy hyökkäykselle oli kuitenkin ”julma diktaattori” Saddam Hussein. Tarina oli selvä: Saddam Hussein sortaa oman maansa asukkaita, hän hyökkäsi YK:n jäsenvaltioon Kuwaitiin, hän hankkii joukkotuhoaseita ja aikoo käyttää niitä, hän ei kuuntele kansainvälistä yhteisöä, vaan ymmärtää vain voimankäyttöä. Tarvittiin siis ennaltaehkäisevä isku, ja Operation Iraq Freedom käynnistyi 20. maaliskuuta 2003, kun ”halukkaiden koalitio”, jonka tärkeimpiä jäseniä Yhdysvaltojen lisäksi oli Iso-Britannia, hyökkäsi Irakiin. (Knightley 2004: 527–528.)

Chattanooga Times Free Press -lehden pilapiirtäjän Clay Bennettin näkemys presidentti George W. Bushin työpöydästä Irakin sodan aikoihin. Lähde: The Association of American Editorial Cartoonists. URL: <http://editorialcartoonists.com/cartoon/display.cfm/2241/>. Kuva julkaistu Clay Bennettin luvalla.

2.2.2 Irakin sodan propaganda: *action* vai *inaction*?

The Americans and Blair decided to go to war in March 2002. -- And they embarked on what I would call the most centralized political propaganda in modern history to shape the run-up, the conduct and the aftermath of the war.¹⁰

(Tom Ripley (2003), teoksessa Richardson 2007: 178.)

Lienee selvää, että myös Irakin sodassa ja sen kauppaamisessa käytettiin propagandaa. Ainakin Richardsonin kielenkäyttö on selväsanaista: ”kun suunnitelma hyökätä Irakiin oli tehty, -- oli tarpeen vakuuttaa suuri yleisö hyökkäyksen tarpeellisuudesta, ja tätä varten tarvittiin ja luotiin propagandakampanja” (2007: 178). Mutta millainen propaganda oli käytössä ”halukkaiden koalition” (coalition of the willing, ks. esim. CNN 20.11.2002, *Bush: Join 'Coalition of willing'*) suunnitellessa ja toteuttaessa aikomustaan syöstä Saddam Hussein vallasta?

Danny Schechterin (2004) mukaan uutta tässä Irakin sodassa oli se hienostunut tapa, jolla presidentti Bushin hallinto PR-strategioiden avulla perusteli sodan oikeutuksen, organisoï sen kannatuksen, sai median mukaan ja myi sitten sodan ensin poliitikoille ja sitten kansalaisille. Schechter toteaa tämän olleen pitkällisen tutkimuksen ja kehittelyn tulos, joka saavutettiin esittämällä sota markkinoille tuotavana tuotteena. (Schechter 2004: 25–26.) Media oli tässä erittäin tärkeässä asemassa: Hiebertin (2003: 244) mukaan Yhdysvaltojen armeijan virkamiehet viittasivat suunnitelmaan syöstä Saddam Hussein vallasta ja tuoda Irakiin uusi hallinto ”mediasotana”.

Richardsonin mukaan Nohrstedtin ym. kuvaama vastakkainasettelu ’meidän’ ja ’niiden’ välillä (ks. kappale 2.2) oli näkyvissä myös Irakin yhteydessä. Hän toteaa jopa, että tässä tapauksessa diskurssi vietiin tavanomaista sotapropagandaa astetta pidemmälle: kun yleensä asemoidutaan sodan puolesta tai sitä vastaan, Irakin sodan propagandan tekijät polarisoivat ”toiminnan” (*action*) ja ”toimimattomuuden” (*inaction*). Richardson lainaa Britannian työväenpuolueen

¹⁰ Amerikkalaiset ja Blair päättivät ryhtyä sotaan maaliskuussa 2002. -- Ja muokatakseen sotaa edeltävää aikaa, sen hoitamista sekä jälkipuintia he aloittivat sen, mitä kutsuisin modernin historian keskitetyimmäksi propagandakampanjaksi.

silloista puheenjohtajaa John Reidia, joka *Daily Expressin* (17.2.2003) artikkelissa *War is an ugly thing but you just have to trust Tony* totesi seuraavasti: ”If you take the view that we should not do anything, you too have a moral responsibility, because by doing that you are sustaining the status quo under which people are murdered, tortured and dying and starving¹¹.” (Richardson 2007: 179.) Richardson huomauttaa, että kriisin pukeminen tällaisiksi sanoiksi jättää huomiotta aikamoisen määrän mahdollisia kysymyksiä ja niiden sekavia vastauksia ja yrittää lopettaa mahdollisen väittelyn alkuunsa. Sodan vastustaminen kun tarkoittaa tässä diskurssissa murhien ja kidutuksen hyväksymistä ja ylläpitämistä. (Mts. 179–180.)

Irakin sota oli myös ensimmäinen, jossa toden teolla käytettiin sulautettuja journalisteja (embedded journalist, embed). Yhdysvallat oli huolestuneena havainnut, että koska moderni sodankäynti johti yhä harvempien ”omien” sotilaiden kuolemaan, media alkoi keskittyä vihollispuolen menehtyneisiin ja erityisesti siviiliuhreihin. Tämän pelättiin johtavan vähehevään tukeen sodille. Lääkkeeksi avustava puolustusministeri Bryan Whitman keksi sulauttamisen (embedding). Embed-journalistit sijoitettiin armeijan yksiköihin, mistä he saivat asunnon, ruuan, kuljetukset ja suojan. He saivat kirjoittaa, mitä halusivat, kunhan eivät paljastaneet mitään viholliselle arvokasta tietoa. Mikäli journalisti hylkäsi yksikkönsä, hänelle ei taattu pääsyä siihen takaisin. Whitman totesikin: ”embedding is for life”, eli siinä on työtä koko elämän ajaksi, takaisin ei ole kääntymistä. (Knightley 2004: 530–531.) Sulauttamisen onkin todettu olleen ”Irakin sodan ensimmäinen suuri voitto” (Clark S. Judge *Wall Street Journal* -lehdessä 1.4.2003, teoksessa Hiebert 2003: 249).

Sekä Hiebert että Richardson toteavat sulauttamisen olevan erinomainen strategia: vaikka sulautetut journalistit todellisuudessa näkevät vain yhden puolen tapahtumista (ja usein sen, minkä heidän halutaan näkevän), suuren yleisön silmissä he saavat toimia ilman sensuuria (Hiebert 2003: 250; Richardson 2007: 193). Lisäksi embed-journalistit ovat kirjaimellisesti samassa veneessä sotilaiden kanssa, mikä johtaa samaistumiseen näiden kanssa. Richardsonin mukaan armeija osasi odottaa tätä, ja kanssakäymistä sotilaiden ja journalistien välillä

¹¹ Jos olette sitä mieltä, että meidän ei pitäisi tehdä mitään, teilläkin on moraalinen vastuu, sillä niin tekemällä tuette nykytilannetta, jossa ihmisiä murhataan ja kidutetaan ja jossa heitä kuolee ja näättyy nälkään.

rohkaistiin. Monet toimittajista raportoivatkin me-muodossa ja kirjoittivat omasta yksiköstään positiivisesti. (Richardson 2007: 193–194.) Kun tähän lisätään sulautettujen journalistien tiukat säännöt sekä heidän rajattu liikkuvuutensa, journalistit Richardsonin mukaan menettävät helposti objektiivisuutensa ja ”liittyvät armeijan PR- (lue *propaganda*-) koneeseen” (2007: 194, alkuperäinen kursiivi ja kaarisulkeet).

Irakin sodan propagandadiskurssi henkilöityi lisäksi vahvasti maan silloiseen johtajaan Saddam Husseinin. Nohrstedt ym. (2000: 391) havaitsivat saman tapahtuneen myös edellisessä Persianlahden sodassa, ja että samaa demonisointitaktiikkaa käytettiin myös henkilöittäessä Kosovon konflikti presidentti Slobodan Miloševićiin. Esimerkiksi Ison-Britannian senhetkinen pääministeri Tony Blair kirjoitti egyptiläisissä *Al-Ahram*-lehdessä 30.3.2003 ilmestyneessä *op-ed*-kirjoituksessaan¹²: ”Our quarrel is not with the Iraqi people but with Saddam, his sons and his barbarous regime which has brought misery and *terror* to their country¹³” (Snow 2004: 19, oma kursiivini). Nancy Snow arvelee kyseessä olleen epäonnistumaan tuomittu yritys voittaa muslimimaailman mielipide halukkaiden koalition puolelle (mp). Itse asiassa jo *Al-Ahram*-lehden päätoimittaja kutsui sotaa samaisen Blairin kirjoituksen yhteydessä epäoikeudenmukaiseksi ja esitti, että sen tavoitteet olisi voitu saavuttaa ilman verenvuodatustakin (The Economist 1.4.2003, *Those Awkward Hearts and Minds*). Käsittelen johtajan demonisoinnin metaforaa myöhemmin narratiivien ja niiden kehystämisen yhteydessä.

2.3 Kääntäminen ja ideologia

Edellä mainitut prosessit eivät olisi mahdollisia ilman kääntäjiä ja tulkkeja, jotka mahdollistavat tiedon välittämisen kieleltä toiselle. Kääntäminen ei kuitenkaan koskaan ole neutraalia, vaan Maria Tymoczkon (2003: 181) mukaan käänös on ”teksti tekstistä”, *metaväittäjä* (metastatement). Tymoczkon mukaan kääntämisen ideologia on monimutkainen. Lähdetekstin sisältö määrittää siitä vain osan siitäkin huolimatta, että jo lähdeteksti voi olla ilmeisen poliittinen tai monipuolinen puheakti (speech act). Käänös on kuitenkin *metaväittäjä*, väittäjä

¹² *opposite the editorial page* eli alakerta- tai vieraskynä-tyyppinen kirjoitus, joka ilmaisee kirjoittajan henkilökohtaisen mielipiteen

¹³ Erimielisyytemme ei ole Irakin kansan vaan Saddamin, hänen poikiensa ja barbaarisen hallintonsa kanssa, jotka ovat tuoneet heidän maalleen *kauhua/terroria* ja kärsimystä.

alkutekstistä, johon sisältyy tulkinta siitä. (Tymoczko 2003: 182.) Ideologia ei ole läsnä vain käännöksessä itsessään, vaan myös kääntäjän asennoitumisessa ja ilmaisussa sekä tekstin merkityksessä kohdeyleisölle, joten jokaisen käännöksen ideologiset vaikutukset ovat erilaiset (mts. 183).

Matthew Wing-Kwong Leung (2006) pohtii artikkelissaan ”The Ideological Turn in Translation Studies” käännöstieteen historiaa ja sen käännteitä. Hänen mukaansa lingvistisen ja kulttuurisen käänteen jälkeen on tapahtunut vielä yksi, *ideologinen käänne*. Tällä Leung viittaa huomion uuteen/uudelleenelvytettyyn keskittymiseen kääntämisen ideologiseen merkitykseen, ja erityisesti muuttuneeseen ajatukseen kääntämisestä ideologisen vastarinnan keinona. (Leung 2006: 129.) Leungin mukaan monet kääntäjä-tutkijat nykyisin ”valitsevat puolensa”. He eivät enää halua epämääräisesti edistää kulttuurista ymmärrystä, vaan edistää tiettyä ideologiaa. Usein näiden ideologisesti sitoutuneiden kääntäjien edistämät ideologiat liittyvät heikompiin ja sorrettuihin sosiaalisiin ryhmiin, ja kääntäjän panos voi olla vain tietoisuuden nostaminen. (Leung 2006: 132–133.) Itse uskon, että nämä valinnat voivat olla myös tiedostamattomia, sillä jokainen kääntäjä on yksilö, joka kokee asiat eri tavoin. Joka tapauksessa käännöstieteessä on ollut nähtävissä muutos kääntäjän etiikassa. Kun ennen ajateltiin, että kääntäjän etiikkaa oli nimenomaan uskollisuutta alku- ja kohdetekstin välisissä suhteissa, nykyisin kääntämisen eettiset ulottuvuudet laajenevat (kulttuuri)poliittisiin, yhteiskunnallisiin ja ideologisiin teemoihin. Näin kääntäjän velvollisuus ei enää olekaan toisintaa tekstejä, vaan suorastaan muuttaa maailmaa. (Koskinen 2003: 379.)

Yksi näin ajattelevista tutkijoista on Mona Baker, joka on pohtinut kääntäjien ja tulkkien roolia *narratiivien* levittämisessä. Itse asiassa Baker (2006: 2) määrittää koko kääntämisen olevan narratiivien kierrättämistä ja levittämistä sekä niiden vastustamista. Baker jättää velvollisuuden tekstin kirjoittajaa kohtaan lähes huomiotta, missä hänen ajatuksensa ovat varsin radikaaleja verrattuna esimerkiksi Reissin ja Vermeerin *skoposteorian*, jota sitäkin on arvosteltu samankaltaisista asioista. Skopos, eli kohdetekstin päämäärät ja tavoitteet ja sen käyttötarkoitus ohjaavat kääntämistä. Kääntämisellä ei pyritä *ekvivalenssiin* vaan *adekvaattisuuteen*, eli käännöksen on toimittava annetussa tilanteessa. (Koskinen 2003: 380–381; Saksa 2004: 161–162.) Vermeerin sanoin: kohdeteksti on suuntautunut kohdekulttuuria kohti, ja tämä on se, mikä

loppujen lopuksi määrittää sen adekvaattisuuden (Vermeer 2000: 223). Skoposteoriaa on kritisoitu siitä, että se antaa kääntäjälle liiankin vapaat kädet, ja Christiane Nord (1991) on tuonut siihen eettisen ulottuvuuden lisäämällä siihen *lojaalisuuden* käsitteen. Nordin mukaan kääntäjän on sitouduttava sekä alkuperäiseen että kohdetekstin tilanteeseen, ja hän on vastuussa sekä lähtötekstin lähettäjälle että kohdetekstin vastaanottajalle (teoksessa Koskinen 2003: 381). Toisaalta Vermeer (2003: 223) on puolestaan todennut: ”The point is that one must know what one is doing, and what the consequences of such action are”¹⁴. Kääntäjä voi siis adekvaattisuuden vaatimuksen edessä tehdä radikaalejakin valintoja, mutta hänen on tiedettävä mitä tekee ja otettava vastuu seurauksista.

Myös Bakerin ajatukset ovat tämänsuuntaisia. Kääntäjällä on hänen mielestään valtava vastuu siitä, mitä ja miten hän kääntää. Vastuu ei kuitenkaan ole lähdetekstin kirjoittajalle tai edes kohdetekstin vastaanottajalle sinänsä, vaan se on enemmänkin eettinen: kääntäjän tulee toimia niin kuin on oikein. Tässä Bakerin käsitykset muistuttavat feminististen käännöstieteilijöiden (esim. Susanne de Lotbinière-Harwood) ajatuksia. Heille kääntäminen on keino edistää yhteiskunnallis-poliittisia päämääriä, tässä tapauksessa naisten oikeuksia (Koskinen 2003: 383). Myös Bakerin mukaan kääntäjän on tehtävä valinta sen välillä, edistääkö vai sanoutua irti tietyn tekstin narratiiveista tai ideologiasta (Baker 2006: 105). Ajatus on lähellä feminististen kääntäjien tekstien kaappausta (*hijacking*), jossa teksti, joka ei välttämättä ole feministinen, ”anastetaan” feministisen ideologian käyttöön (ks. esim. Simon 1996). Myös Baker kehottaa kääntäjiä muuttamaan kääntämiensä tekstien narratiiveja, ilman mitään mainintaa esimerkiksi Nordin tapaisesta lojaaliudesta.

Kääntäjän työ on täynnä ideologisia valintoja, joihin ei välttämättä ole oikeita vastauksia. Tärkeää on kuitenkin mielestäni näiden tutkijoiden mukaisesti muistaa, että kääntäjä ei ole vain neutraali kuriiri, joka vie perille minkä tahansa viestin. (Kääntäjät saattavat sen sijaan kokea viestinviejän kuuluisan kohtalon, ja joutua ammutuiksi.) Tähän aiheeseen syvennyttään tarkemmin seuraavassa kappaleessa, jossa käsitellään narratiivin käsitettä ja sen roolia kääntäjän työssä.

¹⁴ Oleellista on, että tietää, mitä on tekemässä ja mitkä näiden tekojen seuraukset ovat.

Matthew Wing-Kwong Leung ehdottaa myös, että kriittisestä diskurssianalyysistä voisi olla hyötyä kääntäjälle. Leungin mukaan CDA:n hyöty käännöstieteelle piilee nimenomaan siinä, miten se porautuu kielenkäytön ja ideologian yhteyteen. Hänen mukaansa kielen mahdollisuuksia vaikuttaa lukijoihin on käsitelty paljonkin kirjallisuuden alalla, mutta muita tekstilajeja ei usein lueta ollenkaan yhtä tarkasti. Leung toteaa, että CDA osoittaa, kuinka vaarallista tämä nykyisessä erittäin politisoituneessa maailmassa on. (Leung 2006: 140.) Samoin hän huomauttaa, että CDA on saanut ihmiset, kääntäjät mukaan lukien, tietoisiksi ideologiasta, ja hänen mukaansa sitä ei voi jättää huomiotta, kun siitä on kerran tullut tietoiseksi. Leung myös kysyy, eikö olisi eettistä ottaa CDA mukaan käännösprosessiin informoimaan sitä. (Leung 2006: 141.) Tällöin kääntäjä kenties olisi herkempi tekstissä piileville valtasuhteille ja pystyisi ottamaan ne kääntäessään paremmin huomioon.

Mielestäni Bakerin teoria narratiiveista ja Leungin ajatus kriittisen diskurssianalyysin tuomisesta käännöstieteeseen tukevat hyvin toisiaan, ja aion tässä tutkimuksessa yrittää yhdistää ne. Pysin tulkitsemaan tutkimaani artikkelia ja sen käännöstä näiden kahden keinon avulla ja selvittämään, mitä niissä todella sanotaan. Haluan kuitenkin myös tuoda esiin Leungin ajatuksen siitä, että tulkinta on ainoastaan tulkinta, tekee sen sitten kriittiseen diskurssianalyysiin erikoistunut tutkija tai kuka tahansa. Tutkijan analyysi tuo kuitenkin lukijoiden ulottuville laajemman kuvan, jossa on useita perspektiivejä, ja heidän täytyy nyt tehdä omat tulkintansa. (Leung 2006: 140.)

3. Narratiivit ja käänntstiede

Käänntstieteen professori Mona Baker kirjoittaa Manchesterin yliopiston kotisivuillaan, että kääntös ei koskaan ole viaton. Baker toteaa, että toisin kuin usein luullaan, kääntämisessä ei ole kyse siltojen rakentamisesta tai kommunikaation helpottamisesta, vaan narratiivien aktiivisesta kierrättämisestä ja edistämisestä. (Mona Baker – The University of Manchester Home Page, viitattu 3.11.2010.)

Tässä luvussa esitellään narratiivi ja narratiivisuus käsitteenä ja pohditaan sen poliittisuutta. Erilaiset narratiivit myös jaotellaan Mona Bakerin mukaan. Lopuksi käsitellään narratiiveihin oleellisesti liittyvää kehystämistä ja pohditaan esimerkkitapauksena, miten Irakin sotaa on kehystetty.

Syntyperältään egyptiläinen Mona Baker on Manchesterin yliopiston Centre for Translation and International Studies -opintokokonaisuuden johtaja ja poliittisesti erittäin aktiivinen. Hän on hyvin Palestiina-myönteinen ja on mukana israelilaisten yliopistojen boikotissa, mikä näkyy avoimesti myös hänen omalla kotisivullaan. Sivut nimittäin jakautuvat kahtia Lähi-idän konfliktia käsittelevään (mainittu ensin) ja kääntstiedettä ja interkulttuurisuutta käsitteleviin osioihin¹⁵. Baker on Israel-boikotin aikana myös erottanut Gideon Touryn *Translatorin* ja Miriam Shlesingerin *Translation Studies Abstractsin* toimittajakunnasta, koska nämä työskentelevät israelilaisissa yliopistoissa. Tämä päätös herätti paljon kritiikkiä, mutta Baker on pysynyt kannassaan. Hän on mielestään toiminut allekirjoittamansa boikottilausunnon mukaisesti eikä ”boikotoi israelilaisia, vaan israelilaisia instituutioita”. (The Guardian 8.7.2002, *Israeli boycott divides academics*,.)

Baker siis tekee niin kuin saarnaa, sillä hän vaatii tutkimuksessaan kääntäjiltä varsin paljon. Vaikka en itse suinkaan ole Bakerin kanssa aina samaa mieltä kääntämisestä, politiikasta puhumattakaan, pidän hänen ajatuksiaan hyvin kiinnostavina ja erityisesti narratiivisuuden

¹⁵ <http://www.monabaker.com/>. Viitattu 9.12.2010

käsitettä todella hyödyllisenä. En ole vakuuttunut, onko kääntämisessä kyse vain narratiivien kierrättämisestä ja edistämisestä – itse näen mieluusti kääntäjän roolin romanttisesti juuri Bakerin kieltämänä sillanrakentajana – mutta narratiivit helpottavat maailman hahmottamista, ja on tärkeää, että kääntäjä tulee ajatelleeksi myös sitä, mitä hänen kääntämänsä implikoi. Richardson (2007) viittaa kriittisestä diskurssianalyysistä puhuessaan lyhyesti narratiiveihin, mutta tätä tutkimusta varten pidin hyödyllisenä syventää niiden käsittelyä. Sillanrakentaja ei ole sokea viestinviejä.

3.1 Narratiivin käsite

Narratiivisuuden käsitettä käytetään monilla muillakin tieteenaloilla, kuten kirjallisuustieteissä, jossa sitä pidetään yhtenä kommunikaation muotona esimerkiksi argumentaation ohella (Baker 2006: 8). Tässä työssä narratiivisuus ymmärretään kuitenkin Mona Bakerin kääntämisen tutkimukseen laatiman määritelmän mukaisesti. Baker perustaa oman käsityksensä sosiaali- ja kommunikaatioteoriaan, jossa narratiivia pidetään pääasiallisena ja väistämättömänä keinona kokea maailma. Teoksessaan *Translation and Conflict. A Narrative Account* (2006) Baker määrittelee narratiivisuuden metakoodina, joka on perustana kaikille kommunikaatiotavoille. (Baker 2006: 9.) Se ei siis ole sidottu vain tekstiin (mts. 19), eikä Bakerin käsityksen mukaan ole itsessään genre, toisin kuin kirjallisuustieteissä. Baker viittaa Somersiin (1992), jonka mukaan ihmiset oppivat narratiivien kautta tuntemaan sosiaalisen maailman ja ymmärtävät ja järjeistävät sitä, ja niiden kautta he myös luovat sosiaaliset identiteettinsä (Baker 2006: 9).

Bakerin mukaan mikään narratiivi ei ole viaton ja antaa esimerkkinä tieteelliset narratiivit. Niidenkin tarkoituksena on lopulta oikeuttaa todellisen maailman tekoja ja kantoja, joten myös ne voivat olla poliittisesti hyvinkin uhkaavia. Tästä huolimatta monet tieteellisen tekstin kääntäjät ja tulkit ovat harvoin tietoisia siitä, että heidän käännöksensä ovat narratiivisia kuvauksia maailmasta, ja niillä voi olla poliittisia seurauksia. (Baker 2006: 11.)

Baker toteaa, että ajan myötä narratiivit normalisoivat kuvauksensa maailmasta. Niiden avulla näistä kuvauksista tulee päivänselviä, kuten 1700-luvun ”tieteellinen” rotudiskurssi osoittaa.

(Baker 2006: 11, lainausmerkit alkuperäisessä.) Aivan kuten ihmiset 1700-luvulla uskoivat, että kallonmittaus on käypä tieteellinen metodi ihmisten älykkyyden selvittämiseen, samoin meidän aistimme ovat Bakerin mukaan oman aikamme narratiivien turruttamia (mts. 12–13), ja kääntäjillä on keskeinen rooli niiden levittämisessä yli kielellisten rajojen (mts. 14).

3.1.1 Narratiivien poliittisuus

Bakerin mukaan kaikista narratiiveista on olemassa erilaisia versioita, jotka voivat erota toisistaan valtavasti tai vain vähän (Baker 2006: 20). Menneet narratiivit myös määrittävät nykyisiä, ja eri versioiden taisto voi jatkua vuosisatoja. Menneiden narratiivien kertominen yhä uudelleen voi olla myös tapa kontrolloida, sosialisoida ihmisiä tiettyyn poliittiseen ja sosiaaliseen järjestykseen. Tällä tavoin ihmiset saadaan tulkitsemaan nykytapahtumia menneiden narratiivien kautta. Baker toteaaakin, että narratiivin tiettyyn versioon panostaminen voi johtaa eristyneisiin narratiiviyhteisöihin. (Mts. 20–21.) Omasta mielestäni yksi esimerkki tällaisesta eristäytymisestä voisi olla Yhdysvaltojen raamattuvyöhykkeen yhteisöiden tukeutuminen Raamattuun ainoana biologian oppikirjana ja esimerkiksi Darwinin evoluutioteorian sulkeminen täysin kouluopetuksen ulkopuolelle. Toinen, ajankohtainen esimerkki voisi olla juuri Israelin ja Palestiinan välinen konflikti, jossa molemmat osapuolet ovat niin syvällä omissa ajatusbunkkereissaan, että konfliktin ratkeaminen tuntuu välillä mahdottomalta.

Bakerin mukaan kääntäjät ja tulkit ovat tällaisissa tilanteissa ratkaisevassa roolissa, sillä nykymaailmassa konfliktit neuvotellaan kansainvälisellä kentällä, eikä yksittäinen maa tai yhteisö voi tehdä päätöstä yksin kärsimättä mahdollisesti seurauksista. Baker antaa esimerkkinä uskonnollisten symbolien kieltämisen Ranskassa valtion virastoissa ja kouluissa, mikä herätti valtavasti kansainvälistä huomiota. (Baker 2006: 21–22.) Myös Irakin sotaan ilman Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston valtuutusta ryhtynyt Yhdysvallat sai kokea tämän suosionsa laskuna. Esimerkiksi Suomi kritisoi sodan aloittamista valtioneuvoston tiedostusyksikön tiedotteessa:

Suomi pitää valitettavana, että Yhdysvallat ja sen liittolaiset ovat ryhtyneet sotilaallisiin toimiin Irakia vastaan. Voimankäyttö ilman turvallisuusneuvoston nimenomaista valtuutusta ei ole hyväksyttävää. Nyt alkanut sota ei saa johtaa YK:n syrjäytymiseen. On välttämätöntä, että YK:lla ja sen erityisjärjestöillä on keskeinen rooli ja vastuu Irakia koskevien tulevien päätösten ja toimenpiteiden valmistelussa ja toteutuksessa.¹⁶

(Suomen tasavallan presidentti 20.3.2003.)

Nancy Snow (2004: 17) kirjoittaakin: ”[The United States] are now a nation very much in isolation from the rest of the world, with a reputation more for mistrust than honesty, hostility than goodwill. What went wrong?”¹⁷

3.1.2 Johtoasema ja vastarinta

Bakerin mukaan yleisesti tunnustetaan, että narratiivit sekä vahvistavat olemassa olevia valtarakenteita että mahdollistavat niiden hataroittamisen. Hän jatkaa, että jonkin narratiivin dominointi ei yleensä muualla kuin täysin autokraattisissa järjestelmissä tarkoita, että toisinajattelevat narratiivit olisivat kiellettyjä. Itse asiassa niiden voidaan antaa olla monestakin syystä, esimerkiksi siksi, että halutaan välttää toisinajattelijoiden varsinainen toiminta. (Baker 2006: 23–24.) Järjestelmän kannattaa siis antaa oppositionsa mekastaa, koska tällöin jännite purkautuu järjestelmää ajatellen turvallisesti. Baker huomauttaa jälleen kääntämisen olevan aina läsnä dominanssin ja resistanssin vuorovaikutuksessa, erityisesti 2010-luvulla. Niranjana (1990, teoksessa Baker 2006) on kutsunut kääntämistä ”merkittäväksi koloniaalisen dominoinnin teknologiaksi”, mutta Baker toteaa, että kääntäminen on myös aina tarjonnut keinoja tämä dominoinnin vastustamiseen (Baker 2006, 25). Itse asiassa Bakerin mukaan neutraalius on joka tapauksessa pelkkä illuusio (mts. 128). Tässä nousee jälleen esiin ajatus, että kääntäjän kädet eivät ole sidotut pelkkään viestin siirtämiseen lähdekieleltä kohdekielelle. Itse asiassa tällainen käsitys kääntämisestä olisikin mielestäni pohjattoman vanhanaikainen.

¹⁶ Tässä lausunnossa näkyy selvästi myös Suomen valtion metanarratiivi niin omastaan kuin Yhdistyneiden kansakuntienkin roolista.

¹⁷ [Yhdysvallat] on nyt muusta maailmasta suuresti eristyksissä oleva kansakunta, jonka maine on epäluotettava enemmän kuin luotettava, vihamielinen enemmän kuin hyväntahtoinen. Mikä meni vikaan?

3.2 Bakerin narratiivit

Baker (2006: 28) jakaa narratiivit Somersin (1992; 1997) sekä Somersin ja Gibsonin (1994) mukaan neljään kategoriaan, *ontologisiin*, *julkisiin* ja *käsitteellisiin narratiiveihin* sekä *metanarratiiveihin*. Baker on kuitenkin muokannut hieman näiden yhteiskuntateoreetikkojen käsitystä käännytieteeseen sopivammaksi.

3.2.1 Ontologiset narratiivit

Ontologiset narratiivit (*ontological narratives*) ovat ihmisten omasta historiastaan ja omasta paikastaan maailmassa kertomia tarinoita (Baker 2006: 28). Ewickin ja Silbeyn (1995, teoksessa Baker 2006: 28) mukaan kaikkein henkilökohtaisimmatkin narratiivit nojaavat kollektiivisiin narratiiveihin, koska muuten muiden ihmisten olisi vaikea ymmärtää niitä. Bakerista henkilökohtaisen tarinan kääntäminen toiselle kielelle voi olla ongelmallista juuri siksi, että samaistumispuuta puuttuu. Ontologiset narratiivit kuitenkin myös tukevat ja yksityiskohtaistavat kollektiivisia, ja ilman niitä kollektiiviset narratiivit jäisivät hyvin heikoiksi. Baker antaa esimerkin siitä, miten se, että tavalliset saksalaiset suostuivat kuvailemaan itsensä rodullisesti ylivoimaisiksi, vahvasti natsipropagandan pohjaa 1900-luvun alkupuoliskolla. (Mts. 28–30.)

Tarinat, joita kerromme itsestämme, muokkaavat siis käytöstämme ja ajatuksiamme, ja teoillamme puolestaan on aina vaikutus ympärillämme oleviin (Baker 2006: 31). Baker kuitenkin lainaa MacIntyreä (1981), joka muistuttaa, että olemme vain yksi omien narratiiviemme kirjoittajista, ja jatkaa, että toisten ihmisten tarinat meistä ovat oleellisia fyysiselle ja henkiselle henkiinjäämisellemme ja muokkaavat meidän käytöstämme. Kaikki tämä puolestaan vaikuttaa ihmisen narratiiviin itsestään. (Baker 2006: 31.)

Ontologisen narratiivin kääntäminen ja erityisesti sen tulkkaaminen voi Bakerin mukaan olla hyvin vaikeaa ja jopa traumatisoivaa. Esimerkiksi Etelä-Afrikan totuuskomission palveluksessa olleet tulkit joutuivat tulkkaamaan sekä apartheidin kauhujen uhrien että niiden toteuttajien kertomuksia minä-muodossa, minkä he kokivat hyvin ahdistavana. (Baker 2006: 32.)

3.2.2 Julkiset narratiivit

Somersin (1992; 1997) sekä Somersin ja Gibsonin (1994) mallissa julkiset narratiivit (*public narratives*) ovat tarinoita, joita yksilöä suuremmat sosiaaliset ja institutionaaliset muodostelmat muokkaavat ja jotka kiertelevät niiden parissa. Näitä muodostelmia ovat esimerkiksi perhe, uskonnolliset tai koulutukselliset instituutiot, media ja valtio. (Baker 2006: 33.)

Erilaiset julkiset narratiivit voivat hyvinkin kilpailla keskenään. Baker (2006: 33) antaa esimerkeiksi muiden muassa terrori-iskut 11.9.2001, islamilaisen ja kristityn fundamentalismin sekä homojen oikeudet, joista on olemassa hyvinkin erilaisia narratiiveja. Yksilöt joko hyväksyvät ne tai eivät. Whitebrookin (2001, teoksessa Baker 2006: 33) mukaan ihmiset kieltäytyvät hyväksymästä julkista narratiivia, kun siihen sisältyy jotain sellaista, mitä nämä eivät tietyn ryhmän jäsenenä voi ottaa mukaan omaan identiteettitarinaansa. Tietyn yhteisön julkiset narratiivit eivät myöskään ole stabiileja, vaan ne saattavat muuttua hyvinkin nopeasti (Baker 2006: 33).

Baker toteaa jälleen kääntäjien ja tulkkien näyttelevän tärkeitä rooleja julkisten narratiivien levittämisessä. He saattavat tehdä niin omassa yhteisössään ja sosialisoida kaikki sen jäsenet samaan jaettuun tulkintaan maailmasta, mutta myös levittää marginaalisempia ajatuksia. Toisaalta he voivat myös käänöksissään viedä oman yhteisönsä vallitsevaa ajattelutapaa ulkomaille, kuten Baker huomauttaa, joko saadakseen niille vastakaikua tai haastaakseen ne toisella tapaa ajattelevien ulkomaalaisten silmissä. (Baker 2006: 36–37). Bakerin mukaan kääntäjät ovat myös yhä aktiivisempia sellaisten ryhmien narratiivien levittämisessä, jotka toimivat heidän kotimaansa ulkopuolella. Baker olettaa näin olevan, koska kääntäjät kannattavat näiden ryhmien narratiiveja, vaikka hänen mukaansa kääntämisen opiskelijat saattavatkin joskus suostua tällaisiin käänöstöihin vain saadakseen työkokemusta. (Baker 2006: 37.) Puuttumatta Bakerin käsitykseen kääntäjäopiskelijoista voidaan siis olettaa, että kääntäjät toimivat oman maailmankatsomuksensa mukaisesti myös töissään, eikä kääntäjä, joka on esimerkiksi harras kristitty tai muslimi, kääntäisi välttämättä vaikkapa avoliittoa ylistävää tekstiä.

3.2.3 Käsitteelliset narratiivit

Somersin ja Gibsonin (1994, teoksessa Baker 2006) määritelmän mukaan käsitteelliset narratiivit (*conceptual narratives*) ovat yhteiskuntatutkijoiden luomia käsitteitä ja selityksiä, mutta Baker laajentaa määritelmän koskemaan kaikkien alojen tutkijoiden tarinoita ja selityksiä omasta alastaan itselleen ja muille (Baker 2006: 39). Baker toteaa, että kaikki tieteenalat käyttävät omia käsitteellisiä narratiivejaan, ja jotkut näistä saattavat olla hyvinkin vaikutusvaltaisia. Esimerkiksi Samuel Huntingtonin (1996) käsite *Clash of Civilizations*, jonka mukaan kulttuuri tuottaa 2000-luvun suurimmat konfliktit, on ollut Yhdysvalloissa tärkeä kiintopiste Bushin hallinnolle. (Mts. 39–40.) Tätä tutkimusta varten käsitteelliset narratiivit eivät välttämättä ole kovin oleellisia, mutta todettakoon, että kääntäjät ja tulkit voivat joko hyväksyä ja tukea tai haastaa myös käsitteelliset narratiivit (Baker 2006: 43).

3.2.4 Metanarratiivit

Somersin ja Gibsonin (1994) määritelmän mukaan metanarratiivit (*meta- tai master narratives*) ovat sellaisia narratiiveja, joihin meidät on nyky-yhteiskunnan toimijoina juurrutettu (Baker 2006: 44). Somers (1992, teoksessa Baker 2006:44) kutsuu niitä ”aikamme eeppeiksi draamoiksi”. Niitä ovat esimerkiksi ristiriidat sellaisten sanaparien kuten kommunismi ja kapitalismi, yhteiskunta ja yksilö, sivilisaatio ja luonto välillä (mp). Baker jatkaa, että meidän aikamme ilmeinen ehdokas on terrorismin vastainen sota. On tärkeää huomata, että kaikkien muiden narratiivien tapaan myös metanarratiiveista voi kierrellä useita versioita, jotka saattavat olla ristiriidassa keskenään. (Mts. 45.) Myöskään terrorismin vastainen sota ei siis ole yksiselkoinen käsite, vaan esimerkiksi amerikkalaisen, afganistanilaisen sekä suomalaisen metanarratiivit siitä voivat olla hyvinkin erilaiset.

Baker huomauttaa myös, että vakiintunut metanarratiivi voi tukea uusia julkisia narratiiveja tai metanarratiiveja. Hän jatkaa samalla esimerkillä terrorismin vastaisen sodan metanarratiivista ja toteaa, että amerikkalaisten uskonservatiivien retoriikassa uskonnolliset narratiivit kulkivat sen kanssa käsi kädessä. Terrorismin vastaisesta sodasta tuleekin juutalaiskristillisen ja muslimimaailman välinen sota, minkä ansiosta taas presidentti Bushin oli mahdollista käyttää vaikkapa Afganistanin sodasta sanaa ”ristiretki” (ks. esim. The Christian Science Monitor

19.9.2001, *Europe cringes at Bush 'crusade' against terrorists*). Tämä taas herättää henkiin esimerkiksi jihadin eli (tässä tapauksessa) pyhän sodan käsitteen¹⁸, mutta Bakerin mukaan myös muun ristiretkiretoriikan. (Baker 2006: 46–47; ks. myös Bakerin (mts. 47–48) analyysi 1100-luvun ristiretken ja Irakin sodan kuvausten samankaltaisesta retoriikasta.) Tällaisten metanarratiivien levittämiseen laajemmalle tarvitaan luonnollisesti kääntäjien ja tulkkien apua. Esimerkiksi silminnäkijätodistuksien yleisö laajenee määrättömästi, kun ne käännetään muunkielisten medioiden käytettäviksi. (Baker 2006: 48)

3.3 Narratiivien kehystäminen: johtajan demonisointi ja pelastusmetafora

Bakerin mukaan kääntäjät¹⁹ joutuvat jokaisen käännöstehtävänsä kanssa eettisen valinnan eteen. He voivat joko tuottaa tekstien tai ilmaisuiden narratiiveihin koodattuja olemassa olevia ideologioita tai sanoutua niistä irti, tarpeen mukaan jopa kieltäytymällä ottamasta toimeksiantoa vastaan. Bakerista kääntäjät ovat yleensä sellaisessa (ilmeisesti taloudellisessa) asemassa, että he voivat kieltäytyä toimeksiannosta, ja lainaa Séguinotia (1988), jonka mukaan toimeksiannon vastaanottaminen tarkoittaa osallisuutta. (Baker 2006: 105.) Omasta mielestäni Baker vaatii tässä(kin) kääntäjältä melko paljon – entä, jos jokin moraalisesti hieman arveluttava työ on ainoa, joka jossakin kuussa on tarjolla, ja laskut on maksettava ja lapset ruokittava? – mutta on myös totta, että kääntäjän ei tarvitse siirtää tietyn tekstin narratiivia käännökseensä koskemattomana.

Kääntäjillä on nimittäin käytössään myös monenlaisia keinoja, joilla he voivat horjuttaa tai vahvistaa välittämiensä narratiivien näkökantoja, minkä ansiosta he voivat siis myös osoittaa olevansa samaa tai eri mieltä kirjoittajan narratiivisen kannan kanssa. Baker olettaakin, että kääntäjät eivät vain passiivisesti saa toimeksiantoja muilta, vaan monesti aktiivisesti etsivät käännettäviä tekstejä ja laittavat alulle käännöksiä, että kääntäjät ovat vastuussa tuottamistaan teksteistä ja että käännökset osallistuvat sosiaalisen todellisuuden luomiseen, neuvotteluun ja kyseenalaistamiseen. (Baker 2006: 105.) Toisin sanoen kääntäjätkin *kehystävät* narratiiveja.

¹⁸ Käsitteiden kääntäminen kielestä ja kulttuurista toiseen on aina hankalaa, kuten Bakerin analyysi arabiankielisen sanan *shaheed* ja sen englanninkielisen semanttisen vastineen *martyr* eroista osoittaa (2006, 66).

¹⁹ Baker puhuu tässä kuten muuallakin teoksessaan tasapuolisesti sekä kääntäjistä ja käännöksistä että tulkeista ja tulkkeista. Tässä työssä käsitellään kuitenkin vain kirjoitettujen tekstien kääntäjiä.

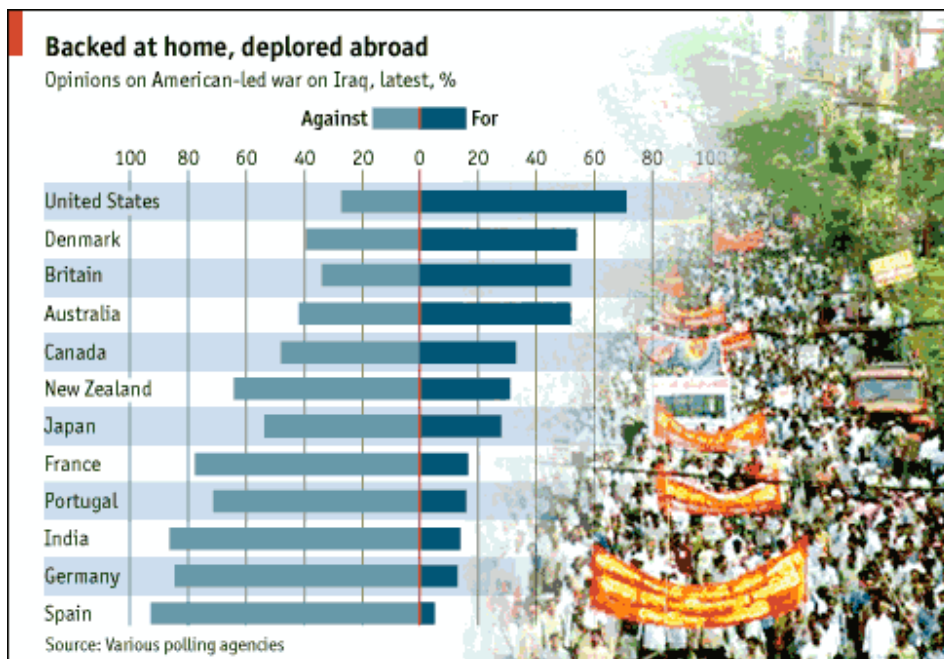
Bakerille kehystäminen (*framing*) on aktiivinen strategia, joka merkitsee toimintaa, ja jonka kautta ihmiset tietoisesti osallistuvat todellisuuden luomiseen (Baker 2006: 106). On hieman epäselvää, miten Baker näkee ristiriidan näiden kahden asian välillä – toimeksiannon vastaanottaminen tekee osalliseksi, mutta toisaalta kääntäjä voi ja hänen pitää kyseenalaistaa ”vääränlaisia” narratiiveja – mutta joka tapauksessa kääntäjän tulee aina miettiä näitä asioita toimeksiantoa hyväksyessään ja käännöstä tehdessään.

Kehystäminen mainittiin jo kriittisen diskurssianalyysin yhteydessä, ja se onkin tärkeä osan tekstin analyysiä. George Lakoffin (2002, teoksessa Hiebert 2003: 244) mukaan kerran juurtuneet kehykset on vaikea kumota. Eräs Lakoffin Irakin sodassa tunnistamista kehystyksistä on maan kehystäminen henkilönä, eli tässä tapauksessa Saddam Husseinina, joka demonisoitiin kaikessa hallinnon diskurssissa (mp). Kuten tässä tutkimuksessa aiemmin todettiin, samaa strategiaa on käytetty muun muassa Kosovon konfliktin henkilöimisessä Slobodan Miloševićiin (Nohrstedt ym. 2000: 391). Lakoffin mukaan tämä strategia liittyy laajempaan ystävällisten ja vihamielisten kansakuntien, kelmivaltioiden jne. järjestelmään (Lakoff 2002, teoksessa Hiebert 2003: 244.) Hiebertin mukaan samankaltaiset itsepuolustus- ja pelastustarinametaforat, jotka Lakoff (1991), on tunnistanut jo Persianlahden sodan aikaan, toimivat myös uuden Irakin sodan yhteydessä: tällä kertaa itsepuolustusta vaati Saddam Husseinin väitetyt yhteydet al-Gaidaan ja joukkotuhoaseisiin, ja pelastustehtävän kohteena puolestaan oli Irakin kansa ja demokratian tuominen heille. Myöhemmin, kun joukkotuhoaseita ei alkanut löytyä, pelastustehtävämetafora muuttui yhä tärkeämmäksi. (Hiebert 2003: 245.) Myös Phillip Knightley (2004: 528) on maininnut pelastustarinan – viattomien pelastamisen julman diktaattorin kynsistä – virallisena syynä hyökätä Irakiin (ks. alaluku 2.2.1).

Toisin sanoen kyseessä on Lakoffin (1991, viitattu 12.9.2011) ”fairytale of just war”, satu oikeutetusta sodasta, jossa sankari pelastaa uhrin demoninkaltaisen konnan käsistä. Lakoff huomauttaa, että tämän metaforan avulla voidaan perustella se, että konnan kanssa ei voi neuvotella: sisäänrakennetun epäsymmetrian (sankari on ainoastaan hyvä, konna ainoastaan paha, eikä ymmärrä järkipuhetta) ansiosta sankarille ei jää muuta vaihtoehtoa kuin kukistaa

vihollisensa. Lakoffin sadun metafora on siis hyvin samankaltainen kuin van Dijkin ideologinen neliö.

Se, mitä olen aiemmin tässä tutkimuksessa kirjoittanut Irakista osoittaa kuitenkin, että pelastustarinan metafora kiistettiin monelta eri suunnalta. Esimerkiksi sotaa vastustaneet amerikkalaiset pitivät sodan syinä halua päästä käsiksi Irakin öljyyn sekä osoittaa Yhdysvaltojen sotavoimien mahtavuus (Knightley 2004: 528). Pelastustarina ei syynä selvästikään vedonnut muualla maailmassa: arabilehdistö julkaisi kuvamateriaalia hyökkäyksissä kuolleista siviileistä yhdistäen siihen sanoja kuten ”verilöyly” ja ”marttyyri” (The Economist 1.4.2003, *Those Awkward Hearts and Minds*). Sota ei myöskään alkuaikoinaankaan saavuttanut tukea muualla kuin siihen osallistuneissa maissa, kuten *The Economist* -lehden kaavio osoittaa:

Lähde: *The Economist* 1.4.2003. URL: http://www.economist.com/node/1679933?story_id=1679933

Soraäänistä huolimatta pelastustarinan metaforasta pidettiin kuitenkin virallisissa yhteyksissä tiukasti kiinni.

4. Tutkittava aineisto, tutkimuskysymys ja menetelmä

Tässä luvussa esittelen tutkimuskohteenani olevan *National Geographic* -lehden ja sen suomenkielisen painoksen. Jälkimmäisen kääntämistä koskeva alaluku perustuu Pia Korpisaaren pro gradu -työlle *Translating National Geographic: A Case Study* (2003). Esittelen lisäksi tarkemmin analysoimani artikkelin ja sen kirjoittajan, sekä tarkennan tutkimuskysymyksen ja -menetelmäni.

4.1 *National Geographic* -lehti

National Geographic on yhdysvaltalaisen National Geographic Societyn virallinen lehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1888 lähtien. Korpisaaren (2003: 5) mukaan lehti on yleisimmin tunnettu korkealaatuisista valokuvistaan ja virheettömistä, popularisoiduista tiedartikkeleistaan. National Geographic Societyn internetsivujen mukaan *National Geographic* -lehdellä on kuukausittain 7,5 miljoonaa lukijaa ympäri maailmaa. (National Geographic Press Room A, viitattu 26.1.2011.) Lehdellä on nykyisin useita sisarlehtiä, kuten *NG Traveler Magazine*, *NG Explorer Magazine* ja *NG Kids Magazine*, ja National Geographic Societyllä on myös oma televisiokanavansa. *National Geographic* -lehti ilmestyy englannin lisäksi 33 kielellä, muun muassa suomeksi (National Geographic Press Room (A)). National Geographic Society ilmoittaa tehtäväkseen ”maantieteellisen tiedon kasvattamisen ja levittämisen” (National Geographic Press Room (B)). Korpisaaren (2003) mukaan National Geographic Society valvoo tarkasti kaikkea *National Geographicin* brändiin liittyvää toimintaa. Brändin vahvuudesta kertoo muun muassa se seikka, että lehden nimeä ei ole käännetty yhteenkään kansainväliseen painokseen ja että myös niiden on noudatettava lehden yli satavuotisen historian aikana kehittyneitä tiukkoja sääntöjä. (Korpisaari 2003: 4–5.)

4.2 *National Geographic* Suomi

Pia Korpisaaren (2003) pro gradu -tutkielma *Translating National Geographic: A Case Study* käsittelee *National Geographicin* suomenkielisen painoksen tekemistä ja lokalisointia. Koetan seuraavassa tiivistää tämän tutkielman kannalta olennaisen tiedon, mutta suosittelen lämpimästi Korpisaaren gradun lukemista kaikille kääntämisen kentästä kiinnostuneille.

4.2.1 Suomenkielisen painoksen kääntäminen

National Geographicin lokalisointi aloitettiin vuonna 1995 heprean- ja japaninkielisillä painoksilla, ja uusien kielten määrä ja kasvaa jatkuvasti. Tämän vuoksi toimintaa on täytynyt vuosien varrella muuttaa: kun ensimmäisten kansainvälisten painosten tekijöiden piti raportoida kaikesta tekemästään kahdesti päivässä, suomenkielisen painoksen tekijät raportoivat Washingtoniin vain suunnilleen kolmen kuukauden välein nk. julkaisunjälkeisen arvioinnin merkeissä. (Korpisaari 2003: 6.)

Suomenkielinen painos alkoi ilmestyä tammikuussa 2001, ja kuten kaikkia muitakin pohjoismaisia painoksia, sitä julkaisee Bonnier Alandia (Korpisaari 2003: 7). Korpisaari, joka on yksi suomenkielisen painoksen kääntäjistä, kutsuu itseään ja kollegoitaan ”funktionaaliseksi kääntäjiksi” Vermeerin skopos-teorian hengessä, sillä he tähtäävät käännöksiin, joita on helppo lukea suomenkielisestä lehdestä (Korpisaari 2003: 9). Hän kertoo myös heidän pyrkivän käännöksen tekemiseen alkuperäisen kirjoittajan puolesta niin, että ne kuulostavat siltä, kuin kirjoittaja olisi kirjoittanut ne suomeksi suomenkieliselle yleisölle – ei siihen, että teksti vaikuttaisi olevan alun perin suomalaisen kirjoittama. Toisin sanoen kääntäjä-toimittajat ovat eräänlaisia haamukirjoittajia, jotka pyrkivät ”samuuden illuusioon” niin, että heidän painoksensa tunnistetaan heti *National Geographic* -lehdeksi huolimatta siitä, että se on kirjoitettu sujuvalla suomella. (Mts. 12.) Korpisaaren mukaan käännoksissä pyritään myös Venutin (2002) mukaiseen läpinäkyvyyteen, jolloin käännoksessä näkyy ulkomaisen kirjoittajan persoona tai aikomus tai ulkomaisen tekstin keskeinen tarkoitus. Näin käännoksestä tulee käännoksen sijasta ”alkuperäinen teksti”. (Korpisaari 2003: 13.)

Tämä ajatus on kiinnostavassa ristiriidassa Tymoczkon (2003) kanssa, joka ymmärtää käännoksen metalausuntona alkutekstistä. Lienee selvää, että ekvivalenssia alkutekstin kanssa ei koskaan saavuteta, mutta mielestäni Korpisaaren vertaus kääntäjästä alkuperäisen kirjoittajan haamukirjoittajana selventää hienosti sitä, mihin hän näkee *National Geographic Suomen* kääntäjien pyrkivän. Vielä kiitettävämpi on syy, jonka hän antaa tutkielmalleen: ammottava kuilu yliopistossa opetettavan kauniiden kohdepainotteisten periaatteiden ja hektisen, normien säätelemän käännoistyöelämän välillä. Esimerkiksi Mona Bakerin sinänsä kunnioitettavan

ideologiset ajatukset kääntäjän työstä saavat minut välillä miettimään, voiko niitä todella soveltaa ammattikentällä. Korpisaari kirjoittaa layout-ongelmia käsitellessään suorastaan riemukkaan suorasanaisesti: ”If we do not respect the rules, our contract will be terminated and we will have to look for something else to do²⁰” (Korpisaari 2003: 30). Tämä on loistava vastaveto Bakerille, joka vaatii kääntäjää aina muistamaan, että toimeksiannosta voi kieltäytyä. On toki totta, että Baker yleensä viittaa suurempiin ideologisiin ongelmiin kuin kuvatekstin hienoiseen interferenssiin, mutta juuri tällaisia ongelmia kääntäjät joutuvat arkityössään käsittelemään. Moni kääntäjä joutuu varmasti tyytymään toimeksiantajän päättämään ratkaisuun saadakseen pitää työnsä ja saadakseen niitä myös jatkossa, mikä myös kääntämisen tutkijoiden olisi mielestäni hyvä pitää mielessä.

4.2.2 Lokalisointiprosessi

Korpisaari kertoo voivansa työssään seurata tekstiä koko sen käännös- ja editointiprosessin läpi, mutta pääasiassa hänen työnsä koostuu kääntämisestä (2003: 11). Käännösprosessi alkaa siitä, että kääntäjälle lähetetään PDF-tiedosto, joka tunnetaan nimellä RTT (Ready to Translate) noin neljä viikkoa ennen määräpäivää, jolloin käännöksen on oltava valmiina. Tässä tiedostossa on englanninkielinen artikkeliteksti sekä laaja taustatieto-osio, jossa on lisätietoja artikkelin aiheesta kansainvälisiä painoksia varten. Kuvat tulevat erillisessä PDF-tiedostossa, joka on luonnos lopullisesta layoutista. Lisäksi kääntäjä saa erillisen ”sivukartan”, jossa on kuviin liittyvät tekstit. *National Geographic Suomen* käännökset luetaan ja tarkistetaan vähintään neljään kertaan. Käännöksen lopullinen versio lähetetään sitten Tanskaan, missä kaikkien pohjoismaisten painosten tanskalainen päätoimittaja vielä tarkistaa sen ulkoasun. *National Geographic Suomi* painetaan Espanjan Barcelonassa, sillä siellä on ainoa National Geographic Societyn vaatimukset täyttävä eurooppalainen painokone. (Korpisaari 2003: 15–16, 62.)

National Geographic Suomen ensimmäisen julkaisuvuoden aikana Washingtonin pääkonttori kontrolloi tiukasti lehden sisältöä. National Geographic Societyn palkkaamat suomen kielen asiantuntijat lukivat jokaisen käännöksen ja merkitsivät pienetkin poikkeamat alkutekstistä. Tämä ei tarkoittanut, että mitään muutoksia ei saanut tehdä, mutta International Edition Division halusi

²⁰ Jos emme noudata sääntöjä, sopimuksemme puretaan ja saamme etsiä jotain muuta työtä.

tietää tarkalleen, mitä kääntäjät tekivät. Vuoden kuluttua he kertoivat, että suomenkieliset käännökset olivat erinomaisia, ja vuodesta 2002 lähtien suomenkielisiä käännöksiä ei ole arvioitu sattumanvaraisia julkaisunjälkeisiä arvioita lukuun ottamatta. Oikoluvun hoitavat suomalaiset asiantuntijat, jotka lukevat tarkasti sekä alku- että kohdetekstin. (Korpisaari 2003: 21–22, 60–62.)

Yksi käännöstyön osa on sanaston, terminologian ja faktojen tarkistaminen. Korpisaaren mukaan National Geographic Societylla on Washingtonissa erillinen tutkimusosasto, joka tarkistaa kaikki artikkelien tiedot mukaan lukien mittayksikkömuunnokset ja muut taustatiedot kansainvälisiä painoksia varten. Lähdeteksti on siis yleensä luotettava, mutta kääntäjien tarvitsee silti selvittää monia asioita käännösprosessin aikana, ja tähän käytetään monenlaisia keinoja. (Korpisaari 2003: 45–46.) Kääntämisen keskiössä on kuitenkin teksti.

Kuvatekstien (jotka *National Geographicin* maailmassa tunnetaan nimellä *legends*), nostettujen sitaattien eli *callouts* tai *pull quotes* ja otsikkojen kääntämistä säätelevät tiukat, lähtökulttuurin sanelemat säännöt, joten niiden kääntäminen ei aina ole helppoa (Korpisaari 2003: 10). Amerikkalaisen painoksen artikkelit tulee kääntää uskollisesti, ja kaikki lisäykset, poistot ja muutokset tulee hyväksyttävä Washingtonissa. Tekstiä saa lyhentää, ja tiedostoihin on usein merkitty keltaisella ne osat, joista voidaan tarpeen mukaan tiivistää. Samaan aikaan kääntäjien tulee sopimuksensa mukaan myös mukauttaa lehden artikkelit suomalaiseen kulttuuriin ja ympäristöön. (Mts. 18–19.) Korpisaaren mukaan kääntäjät pyrkivätkin käännöksiin, jotka uskollisuuden lisäksi ovat idiomaattisia ja siten riittävän kauniita, jotta suomalainen lukija hyväksyisi ne helposti (Korpisaari 2003: 20). Esimerkiksi amerikkalaisten kirjoittajien tyypillinen tapa on laittaa ”X says” -tyyppinen sivulause lainauksen keskelle, kun taas suomen kielessä on luontevaa laittaa vastaava sivulause lainauksen loppuun (mts. 32).

Kuvatekstien tulisi kokonaisuutena kertoa lukijalle artikkelin tärkeimmät asiat ja samalla houkutella tämä lukemaan koko artikkeli (Korpisaari 2003: 22). Otsikot ja nostot puolestaan ovat artikkelien näkyvimpiä tekstielementtejä, ja sekä amerikkalaiset että tanskalaiset päätoimittajat seuraavat tarkasti niiden kääntämistä. Korpisaari kertoo, että vaikka tanskalainen päätoimittaja

onkin ymmärtänyt, etteivät samat taktiikat välttämättä toimi Tanskassa kuin Yhdysvalloissa, suomalaisten kääntäjien on välillä ollut vaikea saada tämä ymmärtämään, että sama koskee Suomea ja suomen kieltä: tanskalainen tyyli ei välttämättä istu Suomeen. Korpisaari kirjoittaakin, että ”onneksi” suomen kieli eroaa englannista ja tanskasta niin paljon, että layout-ongelmien takia voidaan yleensä valita myös otsikko, joka sopii paremmin suomalaiseen kohdekulttuuriin. (Korpisaari 2003: 23.) Suomenkieliset sanat ovat paitsi pitempiä, myös taipuvat, ja tyypillinen englannin- ja tanskankielinen otsikkotyyppi ”The XXX of XXXX” ei toimi suomenkielisenä sellaisenaan. Otsikon pääsanana tulisi suomenkielisessä otsikossa mieluiten olla perusmuodossaan, mikä tarkoittaa, että otsikkoa on muokattava. Korpisaaren mukaan ratkaisu on monesti ollut se, että suomenkielisen otsikon pääsanana on ollut sama kuin englannin- ja tanskankielisessä, mutta sen alku on erilainen. Toinen mahdollisuus olisi sanajärjestyksen kääntäminen niin, että suomenkielisen otsikon pääsanana olisi otsikon ensimmäinen sana, mutta Korpisaari kertoo tämän taktiikan osoittautuneen monikansallisessa työympäristössä vaaralliseksi. Joku ”avulias” henkilö kun oli kerran havainnut suomenkielisen version sanajärjestyksen olevan eri kuin kaikissa muissa pohjoismaisissa versioissa ja muuttanut sen vastaamaan alkuperäistä, mikä tietenkään ei toiminut painatussa lehdessä suomen kielellä lainkaan. Syyllistä ei koskaan löydetty, mutta tämä tapaus sai Tanskan päässäkin kaikki ymmärtämään, että mahdolliset muutokset tulee hyväksyttäväksi Suomen toimituksessa ennen painattamista. (Mts. 24–26.)

Koska *National Geographic* on kuuluisa nimenomaan valokuvistaan, otsikoiden, kuvatekstien ja tekstien tulee sopia visuaalisesti kuviin, ja kansainvälisten painosten olla uskollisia amerikkalaisen layoutille (Korpisaari 2003: 27). Suomenkielisen painoksen artikkelien tulisi siis näyttää samalta kuin amerikkalaisen, mutta käytännössä ne noudattavat tanskalaisen painoksen layoutia. Korpisaaren mukaan kääntäjät eivät aina voi layout-ongelmien takia kääntää niin uskollisesti kuin heidän esimiehensä toivoisivat tai niin sujuvasti kuin itse haluaisivat. Esimerkiksi tavutus tuottaa usein ongelmia, sillä sääntöjen mukaan otsikoissa ja nostoissa ei saisi olla tavutusta lainkaan, ei myöskään kuvatekstien kahdella ensimmäisellä rivillä, ja koskaan tavuviivoja ei saisi olla enempää kuin kahta peräkkäin. Samaan aikaan ”kuvatekstilaatikoiden” tulisi olla mahdollisimman täynnä tekstiä. Alkuperäinen layout on suunniteltu englannin lyhyille sanoille, joten kaikkia tyydyttävän ratkaisun löytäminen aiheuttaa suomalaisille kääntäjälle melkoista päänvaivaa. (Korpisaari 2003: 29–31.) Yhtenä esimerkkinä Korpisaari antaa otsikon

”The World of Islam”, joka oli jaettu neljälle riville niin, että jokaiselle tuli yksi sana, joista viimeinen (Islam) oli otsikon suuremmalla fontilla kirjoitettu pääsana. Suora suomenkielinen käännös olisi tietenkin ”Islamin maailma”, mikä oli kuitenkin lyhyytensä ja ”väärän” sanajärjestyksensä takia käyttökelvoton. Lopullinen suomenkielinen versio olikin ”Usko, toivo ja Islam”, jolloin sanat jakautuivat riveille samoin kuin englanninkielisessä alkutekstissä. (Korpisaari 2003: 37–39 ja Appendix 1.)

4.3 Aineiston esittely

Tämän tutkimuksen aineistona on Janine Di Giovannin artikkeli ”The Shiites of Iraq. Reaching for Power” (34 sivua) ja sen suomenkielinen versio ”Shiialaisten vuoro tarrata valtaan” (28 sivua), joiden valokuvat on ottanut Matt Moyer. Artikkelit on englanninkielisen lehden ensimmäinen ja suomenkielisen lehden viimeinen, joten molempien lehtien toimitus lienee pitänyt sitä tärkeänä kyseisen numeron kannalta. Molemmat artikkelit koostuvat varsinaisesta leipätekstistä, suurista aukeaman kokoisista kuvista ja niiden kuvateksteistä, pienemmistä kuvista ja kuvateksteistä sekä lyhyemmistä pikkuartikkeleista, ikään kuin artikkeleista artikkelissa, ja niiden kuvateksteistä. Artikkelit kertoo shiiamuslimien tilanteesta Irakissa ennen ja jälkeen Saddam Husseinin hallinnon kukistumisen (vanhan ja uudemman) historian ja faktatiedon, silminnäkijähaastatteluiden ja kirjoittajan omien kokemusten kautta. Osa artikkelin materiaalista on kuitenkin kerätty ennen sodan päättymistä ja jopa sen alkamista, sillä di Giovanni viittaa useaan otteeseen hänelle Saddam Husseinin Baath-puolueesta nimettyyn ”kaitsijaan”, jonka läsnä ollessa monet hänen haastattelemistaan henkilöistä eivät uskalla puhua mitään. Artikkelit luo tehokkaasti lukijan eteen sen pelon ilmapiirin, missä sen aiheena olevat ihmiset ovat joutuneet elämään. Artikkelin kirjoittamishetkellä on toivoa paremmasta, mutta helpolla uutta hallintoa ei tulla saamaan aikaan. Kuvissa vuorottelevat järkyttävät otokset joukkohautoista, onnesta itkevä vanha shiiamies, joka viimein saa toteuttaa uskontoaan sen pyhillä paikoilla, aurinkolaseissa hymyilevät pikkutyötö keinuissa, lapsuutensa viime hetkiä viettävä ja kohta naimisiin myötäjäisten takia menevä 14-vuotias tyttö sekä kauniit moskeijat ja muut pyhät paikat.

Artikkelin kirjoittaja, amerikkalainen Janine di Giovanni on pitkän linjan ulkomaankirjeenvaihtaja, joka on työskennellyt esimerkiksi *The Times*, *The Guardian* ja *Vanity*

Fair -lehdille ja raportoinut sotatantereilta muun muassa Israelista/Länsirannalta, Bosniasta, Ruandasta, Afganistanista ja Tšetšeniasta. Hän on myös julkaissut monia kirjoja, kuten ensimmäistä intifadaa käsittelevän *Against the Stranger* (Viking Penguin 1993) ja Sarajevon piirityksestä kertovan *The Quick and the Dead* (Orion 1994). (Vanity Fair; The Times.) Phillip Knightley mainitsee Kosovon sodan yhteydessä di Giovannin olevan yksi sotakirjeenvaihtajien ”veteraaneista” yhdessä John Simpsonin (BBC) ja Christiane Amanpourin (CNN/ABC) kanssa (Knightley 2004: 506).

Varsinainen artikkeli alkaa tuokiokuvauksella bagdadilaisesta slummista heti sodan loputtua. Huomio kohdistuu ensin konekiväärien ääntä kavahtavaan Badwiya-nimiseen naiseen ja sitten talon omistavaan perheeseen, jonka poika Hilu Issa katosi Saddamin Husseinin pitkän hallintokauden aikana. Kerrotaan myös, että perhe on juuri shiiamuslimeja, joita artikkeli käsittelee. Heistä kerronta laajennetaan kuvaamaan shiiojen tilannetta tarkemmin sekä Saddam Husseinin aikana että nyt, sodan loputtua.

Di Giovanni kertoo historiasta kaunistelematta. Hän esittelee Irakin sunnien ja shiiojen historian aina vuodesta 632 jälkeen ajanlaskumme alun, jolloin muslimit jakautuivat profeetta Muhammedin kuoleman jälkeisen vallanperimyskiistan jälkeen, nykypäivään asti. Väliin on aseteltu suoria lainauksia sekä korkeampiarvoisilta henkilöiltä että tavallisilta ihmisiltä. Sen jälkeen artikkelissa kerrotaan, että erityisesti Iranin aiheuttama pelko fundamentalismista sai Yhdysvallat olemaan tukematta Persianlahden sodan jälkeisiä shiiakapinoita. Shiit kuitenkin kuvataan rauhaa rakastaviksi ja oikeudenmukaisiksi henkilöiksi, jotka uskonnollisuudestaan huolimatta haluavat pitää uskon ja politiikan erillään. Di Giovanni kertoo myös shiiaperheestä, jonka kanssa tuli läheiseksi ennen sotaa. Äiti ja tyttäret pukeutuvat *hijabiin* eli päähuiviin, mutta muuten Di Giovanni olisi voinut kuvitella olevansa ”perinteisellä sunnuntailounaalla Englannissa”. Annetaan siis ymmärtää, että kaikki shiit eivät ole yhtä köyhiä kuin alun slummikuvauksessa, ja eräs haastateltava kertookin, että 90-lukuun mennessä shiit olivat ”keskiluokan selkäranka”. Irakin ja Iranin välinen sota, Persianlahden sota ja YK:n pakotteet kuitenkin muuttivat asiat. Nyt köyhät elävät kaukana keskiluokan asuinalueista, eivätkä edes saa kunnan terveydenhuoltoa. Kertoessaan kohtaamisestaan sairaiden lasten vanhempien kanssa

erään slummin sairaalan edessä Di Giovanni kirjoittaa saaneensa varmuuden, että Saddam Husseinin mentyä tämä sorretti ihmismassa todella nousisi ja ottaisi ohjat käsiinsä.

Historiakatsauksen päästyä nykypäivään mukaan tulee taas artikkelin alussa tavatun perheen poika Hilu Issa, jonka elämästä ja katoamisesta kerrotaan nyt tarkemmin. Vanhemmat toivovat löytävänsä poikansa elossa nyt, kun Saddam Hussein on syösty vallasta. Tähän liittyen Di Giovanni pohtii, miten shiit tulevat valtaansa suhtautumaan, ja esittelee joukon vaikutusvaltaisia henkilöitä, jotka pohtivat tätä kysymystä. Esiin nouseekin yhtäkkiä vahva kansallinen identiteetti, jota artikkelin alussa ei ollut, ja shiialaisten amerikkalaisia kohtaan tuntema epäluulo. Käy myös ilmi, että Di Giovannille ystävyystään osoittaneen shiiaperheen isä olikin Saddam Husseinin salaisen poliisin leivissä ja siten ”osallinen monen viattoman kärsimyksen”, kuten Di Giovanni kirjoittaa. Tämän kärsimyksen ei oleteta loppuvan pian, vaan sodan loputtua sunnien ja shiiojen väliset terrori-iskut ovat yleistyneet. Myös shiialaisten sisäiset valtataistelut ovat nousemassa pintaan. Shiit ovat kuitenkin optimistisia tulevaisuuden suhteen. He saavat vihdoin harjoittaa uskontoaan kenenkään estämättä. Shiikauppias toteaaakin: ”Olemme nyt paratiisissa. Ennen olimme helvetissä.”

Artikkeli loppuu kuitenkin surullisesti, kun Hilu Issan vanhemmat saavat selville poikansa kuolleen teloituksessa jo vuonna 1983. He ovat katkeria, ja haluavat vakuuden, etteivät ole kärsineet turhaan – kuten Di Giovannin mukaan muutkin Irakin shiit. Shiialaisten historia esitetään lisäksi erillisenä aikajana.

4.4 Tutkimuskysymys ja menetelmä

Tämän pro gradun tutkimuskysymys on, millaisia narratiiveja Janine Di Giovannin artikkelissa rakentuu ja miten, ja miten ne ovat mahdollisesti muuttuneet tekstiä käännettäessä. Menetelmänä käytän kriittistä diskurssianalyysia ja keskityn erityisesti sanaston piirteisiin, transitiivisuuteen ja modaalisuuteen. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, mitä suomenkielisestä versiosta on syystä tai toisesta jätetty pois, ja miten tämä muuttaa narratiivia. Pohdin myös lyhyesti artikkelin kuvien vaikutusta narratiivin rakentumiseen. Tutkimusaineistoni on tarkoituksella hyvin pieni, sillä

tarkoitukseni on selvittää narratiiveja yhdessä tekstissä, ei esimerkiksi tutkia *National Geographic* -lehden tai tutkimieni artikkelien kirjoittajan Janine Di Giovannin laajempia narratiiveja. Suuntani on siis yleisestä yksittäiseen aiemmin esittelemäni teorian pohjalta. Haluan tutkia, onko teorian perusteella rakentuva narratiivi Irakin sodasta samankaltainen kuin tässä artikkelissa ja sen käännöksessä, vai onko se tutkielman hypoteesin mukaan tiedelehteen sopivan neutraali. Oletan Matthew Wing-Kwong Leungin ajatusten mukaisesti, että analyysi on aina tekijänsä lapsi, täydellisen subjektiivinen kokemus, jonka tarkoitus ei ole esittää lopullista, ehdotonta totuutta. Tutkijan tehtävänä on mielestäni antaa lukijalle keinoja miettiä asiaa tarkemmin.

5. Aineiston analyysi

Tässä luvussa analysoidaan aineistoa sanaston piirteiden, transitiivisuuden, modaalisuuden, kuvien ja kuvatekstien sekä käännöksestä pois jätettyjen piirteiden osalta. Kriittisen diskurssianalyysin avulla tutkitaan, millainen narratiivi artikkeleista nousee, ja miten ne eroavat toisistaan, jos eroavat.

5.1 Sanaston piirteet

Tässä alaluvussa tarkastellaan alku- ja kohdetekstin sanastoa ja kootaan joitakin niistä erityisesti nousevia piirteitä.

5.1.1 Alkuteksti

Seuraavassa erittelen alkutekstistä erityisesti esiin nousseita sanaston piirteitä. Näitä ovat synkkyys ja tunteisiin vetoaminen. Lisäksi tutkin, millaisin sanavalinnoin shiiamuslimeja itseään on tekstissä kuvattu. Myös pelastustarinan metafora nousee esiin analyysissä.

Synkkyys

Ensimmäinen sanaston piirre, jonka lukija huomaa, on kaikenkattava synkkyys. Sanavalinnoilla todella osoitetaan, kuinka vaikeaa shiioilla oli Saddam Husseinin vallan alla, ja sanankäänteet ovat varsin negatiivisia.

Artikkelin ingressi määrittää koko artikkelin tunnelman:

The claustrophobic room on Ach-Chwader Street was lit by a single oil lamp. A thin piece of cardboard covered the windows, a futile defense against bombs. Saddam Hussein's regime had just fallen, the war was supposedly over, but there was still fear in this slum in Baghdad.

Ingressi maalaa kuvan toivottomasta tilanteesta, jossa pommeilta suojaavat ainoastaan hyödyttömät pahvisuojat ikkunoissa. Huone on pieni ja ahdas ja huonosti valaistu, ja pelko on läsnä koko ajan. Teksti jatkuu samaan tapaan: *All lived in grim houses made of rough mud and brick, without electricity or running water.* Synkkyys jatkuu monenlaisilla sanavalinnoilla.

Huoneeseen kerääntyneiden ihmisten kertomat tarinat ovat *all predictably terrible*, ja he haluavat *out of the darkness that was the Saddam era*.

Alun jälkeen tekstin tyyli ei juurikaan muutu. Erityisen kuvaava tässä suhteessa on kohta, jossa Di Giovanni vierailee Thaar-nimisen kaitsijansa kanssa Karbalassa, joka on eräs shiiojen pyhimpiä paikkoja, ja johon shiitit ympäri maailmaa haluavat tulla haudatuksi. Hän juttelee erään haudan luona oleville äidille ja pojalle.

Every time the son tried to talk about what it was like being a Shiite, Thaar appeared, hovering and frowning. The young man would fall mute. All around him were the graves of people who had died for saying too much.

When I whispered a question about religious persecution, the mother shot me a look of pure horror. "War and embargo are public sadness," she said, changing the subject rapidly, her eyes flicking nervously toward Thaar. "But every death is a private sadness."

Tämä tekstinpätkä tuo hyvin esiin sen kauhun, jonka vallassa tavalliset shiialaiset joutuvat jatkuvasti elämään. Koskaan ei tiedä keneen voi luottaa ja kuka sattuu kuulemaan. Ihmiset tietävät, että jos puhuu liikaa, voi kuolla, joten pelkkä kysymyksen esittäminen saa keskustelukumppanin katsomaan kauhuissaan. Yhden perheenjäsenen pidätys muuttaa muidenkin elämän, kuten Hilu Issan perhe sai huomata. Ihmiset pelkäsivät tulla yhdistetyksi heihin, joten he jäivät yksin. "For us, we were dead while we were still alive", sanoo perheen äiti.

Tähän synkkyyttä korostavaan tyyliin sisältyy myös tavanomaisia kollokaatioita, kuten *during the bloody eight-year war*. Sodathan yleensä tapaavat olla verisiä. Artikkelin kirjoitustyylistä johtuen tällaiset kohdat eivät kuitenkaan erotu, vaan ovat luonteva osa artikkelin tyyliä. Synkkyys näkyy kaikkialla artikkelin sanavalinnoissa, ja niiden viesti näyttää olevan, että Saddam Husseinin aika oli kauheaa ja pelkkää pimeyttä, ja shiitit olivat silloin kuin eläviä kuolleita. Tilanne vaikuttaa oikeastaan niin kauhealta, että mikä tahansa muutos olisi parempaan päin.

Shiialaisten kuvaus

Alkutekstissä annetaan shiiojen tilanteesta melko lohduton kuva myös heitä itseään kuvattaessa. He ovat *a set of Muslims who despite being the majority in Iraq were brutalized during Saddam's*

regime, jotka ovat olleet *victims for so long*, joilla on *faces creased with grief*. Puhutaan myös siitä, ovatko he valmiita jättämään taakseen *the grievances that have shaped their identity*. Shiialaiset ovat siis selvästi uhreja, joita tulee auttaa. Itse asiassa sana *victim* esiintyy heti otsikkoaukeaman ingressissä, jossa kysytään shiioja koskien: *Having been victims for so long, what kind of leaders will they be?* Uhrinäkökulma otetaan toisin sanoen avoimesti osaksi artikkelin narratiivia heti sen alussa.

Toinen selkeä kaava, jolla shiioja kuvataan, liittyy uskontoon. Artikkelin teksti pohjaa paljon uskontoon, sillä siinä kerrotaan koko Irakin shiialaisten historia. Di Giovanni kertoo myös monista tapauksista, joissa uskonto näyttelee tärkeää roolia. Näin on esimerkiksi tarinassa Karbalan kaupungissa, missä äiti ja poika saavat lohtua siitä, että perheen isä on haudattu lähelle imaami Alin poikaa Husainia. Samoin lampaan uhrausta myöskin Karbalassa käsittelevässä kohdassa mies sanoo ”The Koran says God wanted to test Abraham’s faith – [i]n the same way we Shiites are tested, day after day, in this life.” Samoin artikkelin lopussa eras kauppias toteaa, että shiiojen tulee olla kiitollisia: “Now we are in paradise -- before we were in hell”.

Uskonto ja uskonnollisuus ovat artikkelissa tärkeässä roolissa niin historian kuin vertauskuvienkin kautta, mutta siinä kuitenkin tarkennetaan useaan otteeseen, että uskonnollisuudestaan huolimatta shiitit eivät ole fanaattisia. *The religious people I met were not fanatic, but simply beaten down*, Di Giovanni kirjoittaa. Shiitit ovat kaikkea *ranging from secular to fundamentalist*, mutta *most Iraqi Shiites are too moderate to take up with [radikaali shiiajohtaja] al-Sadr*. Itse asiassa suurin osa shiiajohtajista *have long advocated a separation between religion and politics*. Kuten totean myöhemmin Hilu Issan kuvausta käsitellessäni, teksti antaa ymmärtää, että shiialaiset ovat uskonnollisia, mikä on hyvä asia, mutta eivät liian uskonnollisia, mikä olisi huonoa. Toisaalta shiialaiset kuvataan myös heterogeenisenä joukkona: *[m]any Shiites are secular, some are educated and middle class, but most are desperately poor*. Niin aineellinen, uskonnollinen kuin poliittinenkin huono-osaisuus annetaan shiioja eniten määrittävänä tekijänä. Sairaavat lapset eivät saa hoitoa, uskonnon harjoittaminen on kielletty ja poliittisista oikeuksista ei ole tietoa. Artikkelit keskittyy kuitenkin vahvasti ”hyvään” uskonnollisuuteen.

Shiiojen vähäistä fundamentaalisuutta perustellaan myös yllättäen poliittiselta kannalta. Di Giovanni käsittelee Yhdysvaltojen pelkoa siitä, että shiitit saattaisivat perustaa Irakiin Iranin kaltaisen fundamentalistisen muslimivaltion, mistä syystä presidentti George Bush vanhemman hallinto jätti tukematta shiialaisten kapinaa Persianlahden sodan jälkeen, mikä taas on jättänyt shiioihin epäluulon amerikkalaisia kohtaan. Pelko Iranin kaltaisen valtion muodostamisesta osoitetaan kuitenkin vääräksi. Lähihistorian kerrotaan osoittavan, että Irakin shiialaisten kansallistunne on liian vahva siihen, että nämä menisivät Iranin suuntaan. Itse asiassa nämä *fought against fellow Shiites in Iran during the Iran-Iraq war*. Kansallistunteeseen vetoaminen on hieman yllättävää, sillä artikkelin alkupuolella on nimenomaan todettu, ettei irakilaisille on muodostunut kansallista identiteettiä maan 80-vuotisen historian aikana. Kerrotaankin, että Irakin pelätään shiitit johdossaan seuraavan Iranin mallia. Nämä pelot kyseenalaistetaan myöhemmin artikkelissa, mutta on erikoista, että olemattomasta kansallisesta identiteetistä tuleekin yhtäkkiä niin vahva, ettei Irakilla ole pelkoa Iranin mallista. Oikeastaan shiitit *have never wanted to pull away from Iraq*.

Shiiojen kuvaus muodostuu siis kolmesta osasta:

- 1) uhrius
- 2) uskonto
- 3) kansallistunne

Erityisesti uhriajatuksen voidaan katsoa liittyvän oleellisesti Hiebertin ja Lakoffin ajatukseen pelastustarinasta Irakin sodan oikeuttajana, eivätkä positiivinen uskonnollisuus ja kansallistunne luultavasti ainakaan vähennä shiialaisten vetoavuutta amerikkalaisyleisöön. Seuraavassa käsittelen tarkemmin pelastustarinan metaforan näkymistä artikkelissa.

Pelastustarina, johtajan demonisointi ja tunteisiin vetoaminen

Koska pelastustarinan metafora oli muiden muassa Hiebertin (2002) mukaan selvästi nähtävissä sodan perustelussa, päätin etsiä siihen viittaavia piirteitä myös analysoimastani artikkelista. Jo

kahdessa edellisessä kappaleessa käsittelemäni synkkyyttä tekstiin tuovat piirteet sekä Irakin shiialaisten esittäminen uhreina voidaan nähdä osana pelastustarinan metaforaa, mutta tekstistä löytyi myös muita piirteitä, jotka tukevat pelastustarinan narratiivia. Pelastustarinan narratiivin toinen puoli on johtajan demonisointi (Lakoff 2002, teoksessa Hiebert 2003; Nohrstedt 2000), joka myös näkyy artikkelissa.

Jo artikkelin alaotsikonomaisessa ingressissä kerrotaan, että *the Shiites of Iraq were violently repressed*. Samoin otsikkoaukeamalla olevan suuren kuvan kuvatekstissä puhutaan shiipyhiinvaeltajista, jotka ovat *[f]ree for the first time in decades to worship openly*. Käsittelemän adverbiiä *violently* myöhemmin modaalisuuden yhteydessä, mutta heti artikkelin alusta lähtien vaikuttaa, että shiiojen olojen kauheus ja niiden parantuminen amerikkalaisten väliintulon ansioista on yksi artikkelin teemoista. Samankaltaisia piirteitä löytyy myös muualta artikkelista. Shiialaiset ovat Saddam Husseinin kukistumisen jälkeen *used their newfound freedom to rename bridges, streets and squares after revered Shiite leaders*. Tässä korostuu se, että shiialaisten olot ovat amerikkalaisten väliintulon jälkeen parantuneet. Myös sanan ”freedom” käyttö on mielenkiintoinen, kutsuivathan amerikkalaiset Irakin sotaa nimellä Operation Iraqi Freedom. Olojen parantumisen kuvaus jatkuu: shiitit myös *are practicing rituals and displaying iconography forbidden during Saddam’s days*. Artikkelissa mainitaan kuitenkin useaan otteeseen, ettei vallan vaihtuminen tule olemaan helppoa, eli mitään ruusuista kuvaa pelastetun kansan tulevaisuudesta ei anneta. Muutos on kuitenkin ehdottomasti ollut hyvästä.

Olojen parantumista tähdennetään myös kertomalla, millaista ennen on ollut, kun viattomat ovat saaneet kärsiä. Esimerkiksi artikkelin alussa esitellyn perheen poika esitetään varsin positiivisessa valossa. Tämä oli *soft-spoken communications student* ja *gentle young man, not unusual, not really special*, kuten hänen isänsä häntä kuvaa, ei selvästikään sellainen pelottava, fanaattinen shiia, joita Baath-puolue väitti etsivänsä. Adjektiivi *gentle* toistuu artikkelissa vielä uudestaan määritelmässä *[their] gentle son*. Sanavalinnoilla saadaan hyvin esille se, miten viaton nuori mies joutui järjettömän hirmuhallinnon uhriksi. Vaikka hän kuuluikin *al-Dawa*-nimiseen puolueeseen, joka halusi perustaa Irakiin islamilaisen valtion, äidin mukaan poika ei kuitenkaan ollut *overzealous*, vain *religious*. Uskonnollisuus nähdään yleensä hyvänä piirteenä ihmisessä,

toisin kuin fanaattisuus. Poika oli siis juuri sopivan uskonnollinen, menemättä fanaattisuuden rajan yli. Mikäli ajatellaan, että sanat kantavat mukaan yhteiskunnan ja arvojen jälkiä, kuten Richardson esittää (2007:47), poikaan on liitetty juuri sellaiset identiteetit, joiden voidaan arvella herättävän myötätuntoa lukijassa. Hän on hiljainen ja sävyisä, ei siis pelottava – opiskelija, ei siis tyhjäntoimittaja – jonkun poika, siis rakastettu – uskonnollinen, siis kunnollinen, mutta ei kuitenkaan fanaattinen. Kukapa ei toivoisi, että sellaiset ihmiset pelastetaan hirmuhallinnon alta.

Sillä hirmuhallinto Saddam Husseinin valtakausi artikkelin perusteella oli. Sen aikana menetettiin rakkaita omaisia (*the grief of losing a loved one during Saddam's reign*), sen aikana ihmisiä kohdeltiin raa'asti (*brutalized during Saddam's regime*), se oli silkkaa pimeyttä (*the darkness that was the Saddam era*). Valtionjohtajasta todella tulee demoni, ja oikeastaan ainoa särö pahuuden panssarissa on kohta, jossa Saddam Husseinin kerrotaan rakennuttaneen uudelleen Persianlahden sodan jälkeisissä kapinoissa vaurioituneen Karbalan kaupungin. Juuri aiemmin on kuitenkin todettu niiden vahingoittuneen, kun kapinoivia shiioja oli pommitettu, joten mikään varsinainen hyvä teko ei ole kyseessä. Ylipäätään Saddam Husseinin ja Baath-puolueen kuvataan luoneen Irakiin diktatuurin, josta ihmisten pelastaminen vaikuttaa hyvältä teolta.

Saddam Husseinia käsittelevien tekstinkohtien kohdalla en voinut olla miettimättä, miksi häneen jatkuvasti viitataan vain etunimellä Saddam. Se vaikuttaa hyvin epäkunnioittavalta, mutta muistikuvani mukaan tämä tapa oli jatkuvasti käytössä myös muussa uutisoinnissa. Toisaalta samaa asiaa käsitteli Osama bin Ladenin kuoleman yhteydessä mtv3.fin artikkeli, jossa haastateltiin Helsingin yliopiston maailman kulttuurien laitoksen professoria Hannu Juusolaa. Tämän mukaan etunimen käyttö on arabimaissa yleistä ja hyväksyttävää, eikä se ota kantaa henkilöä kohtaan. Itse asiassa artikkeli mainitsee esimerkkinä etunimen käytöstä juuri Saddam Husseinin. (MTV3 2.5.2011.)

5.1.2 Kohdeteksti

Tässä luvussa vertaan alkutekstin sanaston piirteitä kohdetekstiin.

Synkkyys

Synkkyys on ehdottomasti läsnä myös suomenkielisessä tekstissä. Esimerkiksi ingressi on yhtä synkeä kuin alkutekstissäkin:

Yksi ainoa öljylamppu valaisee ahdasta huonetta Ach-Chwader-kadulla. Ikkunoita peittää ohut pahvinpala, joka ei suojaa pommeilta. Saddam Husseinin hallinto on kukistunut ja sodan pitäisi olla ohi, mutta Bagdadin slummi on yhä pelon vallassa.

Samat elementit – pimeys, ahtaus, pelko – ovat läsnä niin suomen- kuin englanninkielisessäkin tekstissä. Tekstissä on myös säilytetty englanninkielisen rajuja sanavalintoja, esimerkiksi *massacred – murhattiin verilöylyssä* ja *bloody and profound – verisesti ja perusteellisesti*. Suomenkielisen sanavalinnat eivät kuitenkaan ole aina niin tummia kuin alkutekstin. Shiialaisista esimerkiksi kerrotaan, että heitä *sorrettiin* Saddam Husseinin aikana, kun englanninkielinen verbi oli *brutalize*, 'kohdella jtk julmasti'. Samoin ihmisten Di Giovannille kertomat tarinat, jotka olivat englanniksi *terrible* ('kauhea', 'hivittävä') ovat suomeksi *ikäviä*. Kun tarinat kuitenkin kertovat kadonneista perheenjäsenistä, jotka luultavasti ovat joutuneet kokemaan sanoinkuvaamattoman kovia, on *ikävä* lähes korostetun lattea sana. Kun sanaston laimentamiseen yhdistetään käännöksestä pois jätetyt kohdat, joita käsitelen myöhemmin alaluvussa 5.5, suomenkielinen artikkeli ei sanavalinnoissaan ole niin synkkä kuin alkuperäinen. Tietenkin teksteissä kerrotaan suunnilleen samat asiat, joista osa on sellaisia, että tilanteen kauheus välittyy ilman alleviivaavia sanavalintojakin. On kuitenkin kiinnostavaa, että suomenkielisen tekstin sanasto on vähemmän voimakasta kuin alkuperäisen.

Shiialaisten kuvaus

Shiilaisten kuvaus käännöksessä on lähes täysin samanlaista kuin alkutekstissäkin. Shiioja kuvataan tismalleen samanlaisin ilmaisin kuin englanninkielisessäkin, niistä ei ole jätetty pois mitään. He ovat uhreja – sana uhri mainitaan suomenkielisenkin artikkelin ingressissä – joita *sorrettiin Saddamin aikana, vaikka shiialaiset ovat maan suurin uskonnollinen ryhmä* ja joilla

kaikilla on surusta riutuneet kasvot. He ovat uskonnollisia, mutta hyvällä tavalla: *shiiäoppineet ovat puhuneet sen puolesta, että uskonto ja politiikka on pidettävä erillään,* ja Di Giovannin tapaamat *hurskaat uskovaisetkin olivat ennemmin lannistuneita kuin fanaattisia.* Samoin poliittisesti *shiiälaiset eivät ole koskaan halunneet irtautua Irakista,* vaikka englanninkielisen tekstin tavoin myös suomenkielisen tekstin alussa kansallistunne onkin jäänyt syntymättä löytyäkseen myöhemmin artikkelissa.

Suomenkielisessä on siis samanlainen kolmijako uhriuden, positiivisen uskonnollisuuden ja kansallistunteen välillä kuin englanninkielisessäkin. Uskonnon korostamista tekstissä on kuitenkin selvästi vähennetty. Vanha mies, joka vertaa Abrahamin uskon koettelemista shiiöiden koetteluun, on jätetty tekstiin, mutta sen sijaan äiti ja poika Karbalan hautausmaalla on jätetty kokonaan pois, ja vaikka tekstin loppupuolen karbalalainen kauppias esiintyy suomenkielisessäkin tekstissä, hänen sitaattinsa ”Now we are in paradise -- before we were in hell” on pudotettu suomenkielisestä pois. Erittelen näitä huomioita tarkemmin alaluvussa 5.5, joka käsittelee laajemmin kohdetekstistä poistettuja kohtia.

Pelastustarina, johtajan demonisointi ja tunteisiin vetoaminen

Suomenkielinen versio alkaa samaan tapaan kuin englanninkielinenkin. Senkin otsikkosivun ingressissä shiiamuslimeja sorretaan *julmasti,* ja he voivat *ensimmäistä kertaa kymmeneen vuosiin -- ilmaista uskoaan avoimesti.* Myös suomenkielisessä ennen oli toisin sanoen huonosti ja nyt on paremmin. Shiiälaiset ovat *käyttäneet hyväksi tuoretta vapauttaan ja nimenneet siltoja, katuja ja toreja uudestaan omien johtajiensa mukaan.* Samoin he *harjoittavat rituaaleja ja asettavat esiin kuvia, jotka olivat kiellettyjä Saddamin aikana.* Aiheellisen pelastuksen narratiivi on siis läsnä myös suomenkielisessä. Suomenkielisessäkin artikkelissa todetaan kuitenkin useasti, että tarinalla ei välttämättä ole ainakaan heti onnellista loppua.

Suomenkielisessäkin tekstissä Hilu Issan tarina on mukana osoittamassa, kuinka vaikeaa ennen oli. Toisin kuin monet muut yksittäisistä henkilöistä kertovat kohdat se on saanut jäädä tekstiin, mutta sitäkin on karsittu. Esimerkiksi alkutekstin useaan kertaan Issan yhteydessä toistama sana

gentle ei esiinny suomenkielisessä lainkaan. Käsittelen Hilu Issan tarinaa ja sen muutoksia tarkemmin alaluvussa 5.5.

Myös Saddam Husseinin ja Baath-puolueen demonisointi oli suomenkielisessä artikkelissa samankaltaista kuin englanninkielisessä. Myös suomeksi shiilaiset *kadottivat läheisiään Saddamin valtakaudella* ja heitä *sorrettiin Saddamin Irakissa*. Kuten jo aiemmin totesin, *sortaa* on hyvin erivahvuinen verbi kuin *brutalize*, vaikka molemmissa ajatus sinänsä onkin sama. Myös suomenkielisessä versiossa Husseinin mainitaan rakennuttaneen Karbalan kaupungin pommitusten jälkeen uudelleen, mutta tekstinkohta ei varsinaisesti anna ymmärtää, että teko olisi hyvän ihmisen tekemä. Myös suomenkielinen teksti viittaa Husseinin systemaattisesti Saddamina, mikä professori Juusolan selityksestä huolimatta vaikuttaa minusta epäkunnioittavalta. Molemmat artikkelit on nimittäin kirjoitettu länsimaiselle yleisölle, joka on tottunut tällaisissa yhteyksissä henkilöön viitattavan sukunimellä. Etunimen käyttö vaikuttaa länsimaisen median tietoiselta ratkaisulta.

5.2 Transitiiivisuus, aktiivi ja passiivi

Tässä alaluvussa pohditaan alku- ja kohdetekstin transitiiivisuutta.

5.2.1 Alkuteksti

Kuten Richardson (2007, 55) on todennut, tekstin transitiiivisuus voi kertoa siitä, minkä kirjoittaja on kokenut tärkeäksi. Analysoimassani englanninkielisessä artikkelissa shiitit ovat vähemmän aktiivisia subjekteja kuin passiivis(emp)ia objekteja, joista kerrotaan. He pääsevät kyllä ääneen suorissa lainauksissa, mikä tietenkin on äänen antamista heille, mutta leipätekstissä he ovat vähemmän lauseiden aktiivisina subjekteina. Poikkeuksiakin kuitenkin löytyy, esimerkiksi artikkelin alusta, jossa puhutaan tapahtumista heti sodan jälkeen. Di Giovanni kirjoittaa: *Since the fall of Saddam on April 4th last year and his capture on December 13th, the Shiites have used their newfound freedom to rename bridges, streets, and squares after revered Shiite leaders. They are practicing rituals and displaying iconography forbidden during Saddam's days.*

Ei liene yllättävää, että tarinan pahikset pääsevät aktiivisiksi lauseenjäseniksi: *The Baathists executed five clerics without trial in 1974*. (Tähän lauseeseen on tiivistetty melko lailla kaikki paha, mihin ihminen voi kyetä. Syy teloitukseen oli (ilmeisesti) poliittiseen puolueeseen kuuluminen, teloitettut olivat ”hengenmiehiä”, jotka perinteisesti ovat nauttineet korkeammasta suojasta kuin tavallinen kansa, ja kaiken lisäksi heidät teloitetaan ilman oikeudenkäyntiä.) Juuri pahempaa ja epäoikeudenmukaisempaa ei voi kuvitella.

Kuitenkaan aktiivisia ei ole käytetty sellaisissa kohdissa, joissa siihen olisi propagandan kannalta ehdottomasti ollut syytä. Di Giovanni kirjoittaa Persianlahden sodan jälkeisistä epäonnistuneista kapinoista kirjoittaessaan: *The punishments doled out afterwards were bloody and profound. Tens of thousands were slaughtered. The shrines were damaged, the bazaars around them bulldozed* --. Kirjoittaja on luottanut siihen, että sanojen (bloody, slaughter, bulldoze) voima on riittävä, ja että lukija taatusti tietää kuka näiden verbien takana on. Mielestäni on silti merkillepantavaa, että näin ilmiselvässä tilanteessa ei ole käytetty aktiivisia lauserakenteita (esimerkiksi *Saddam's forces slaughtered tens of thousands*, lisäksi mahdollinen sopiva adverbi), mikä saattaa kieliä journalistisen objektiivisuuden tavoittelusta. Toisaalta kyseessä voi olla yksinkertaisesti halu kirjoittaa vaihtelevalla, mielenkiintoisella kielellä.

Yllättävää on kuitenkin se, että ylempänä lainaamaani kohtaa seuraa *aktiivi*: passiivissa tapahtuneen teurastuksen, vahingoittamisen ja puskutraktorilla raivaamisen jälkeen kerrotaan, että -- *although Saddam rebuilt the city it had not regained its vibrancy as a center of religious learning*. Tässä olisi mielestäni ollut kymmenen pisteen tilaisuus käyttää passiivisia (esimerkiksi *the city was rebuilt*), mutta niin ei ole tehty. Itse asiassa tämä tekstinkohta on selvä särö artikkelin narratiivissa, ja luultavasti di Giovanni on tiennyt mitä tekee. Loppujen lopuksi hän on journalisti, joka pyrkii objektiiviseen ilmaisuun.

Ottaen huomioon luvussa 5.1 käsittelemäni pelastustarinan narratiivin näkymisen artikkelin sanastossa, jossa shiialaisten olot Yhdysvaltain väliintulon jälkeen ovat huomattavasti parantuneet, on yllättävää, ettei Yhdysvaltoja juurikaan löydy artikkelista nimeltä mainittuna.

Maa on häivytetty englanninkielisessä artikkelissa taka-alalle, eikä juurikaan näy aktiivisena tekijänä: puhutaan muun muassa *in the last days before the U.S.-led invasion of Iraq*, kuvataan *Shiites, who had been encouraged by the U.S. to rebel against Saddam in the aftermath of the Persian Gulf War*, tai *this betrayal by the U.S.*. Yhdysvallat ei siis hyökkää tai petä aktiivisesti, vaan enintään passiivin agenttina. Itse asiassa Yhdysvallat aktiivissa vain *failed to support the 1991 uprising against Saddam* melkein kuin vahingossa (”betrayal by the U.S.” viittaa tähän). Tämä häivyttää selkeästi Yhdysvaltojen roolia Di Giovannin kuvaaman tilanteen syntymisessä. Kapinan tukemisessa epäonnistumisen lisäksi Yhdysvallat on aktiivinen subjekti vain, kun se *prepares to end it’s occupation at the end of this month*. Miehistyksen lopettamiseen valmistautuminen on siis aktiivinen toimi, mutta hyökkääminen ei. Itse asiassa Yhdysvallat ei edes hyökännyt, se vain *johti* hyökkäystä, ja silloinkin passiivisessa nominilausekkeessa. Yhdysvaltoja vältetään siis mainitsemasta aktiivisena tekijänä artikkelin mainitsemisissa negatiivisissa asioissa, mutta on myös huomionarvoista, että Yhdysvaltoja ei ole nostettu positiivisten tekojen aktiiviseksi tekijäksi. On kuin Yhdysvaltoja ei haluttaisi mollata, mutta ei myöskään suoranaisesti nostaa sankariksi – hieman kuten Irakin sota olisi osa luontevaa maailmanjärjestystä, jossa Yhdysvaltojen liittolaisineen on pidettävä huolta maailman tilasta.

On kuitenkin otettava huomioon, että artikkeli ei mainitse lainkaan Yhdysvaltojen väliintulon – toisin sanoen sodan – aiheuttamia inhimillisiä tragedioita, vaan keskittyy tilanteeseen ennen sotaa ja sen jälkeen. Koko sota sivuutetaan ikään kuin se ei olisi tuottanut Irakin väestölle lainkaan kärsimystä. Kun tähän lisätään se, että Yhdysvaltoja ei esitetä väkivallan subjekteina, pelastustarinan metaforan vaikutus on selkeä. Yhdysvaltojen väliintulo oli välttämätön, jotta uhrit voivat alkaa uudelleen alusta.

Mielestäni näistä esimerkeistä voidaan päätellä jotain, vaikka tuleekin muistaa, että kriittisessä diskurssianalyysissä analyysin kohteena on koko teksti, ei sen yksittäiset kohdat (Richardson 2007: 57–58). Transitiivisuuden perusteella rakentuva narratiivi on selkeä: toiminta oli välttämätöntä ja uhrit täytyi pelastaa. Narratiivissa on kuitenkin aiemmassa mainitsemiani säröjä, jotka tekevät siitä vähemmän mustavalkoisen. Esimerkiksi kohta *Saddam rebuilt the city* on mielestäni selkeä valinta, sillä tiedon olisi niin halutessaan hyvin voinut jättää pois. Mikäli

kohta olisi ollut *the city was rebuilt*, tekijä olisi jäänyt epäselväksi, sillä sitä ei olisi voinut päätellä kontekstista toisin kuin joissain muissa esiin nostamissani kohdissa (esim. *[t]ens of thousands were slaughtered, [t]he shrines were damaged*).

5.2.2 Kohdeteksti

Aktiivi ja passiivi vuorottelevat suomenkielisessä artikkelissa suuressa määrin samoin kuin alkutekstissä. Kääntäjä on ollut alkutekstille varsin uskollinen: artikkelin alussa shiit esimerkiksi *nimeävät siltoja, katuja ja toreja uudelleen omien johtajiensa mukaan* ja myöhemmin *Baathistit teloittivat viisi uskonnollista johtajaa ilman oikeudenkäyntiä*, eli molemmissa aktiivilause on käännetty aktiivilauseella. Myös kohdassa *Niskoittelijoita rangaistiin verisesti ja perusteellisesti, ja kymmenet tuhannet menettivät henkensä. Pyhäkköjä tarveltiin, basaareja jyrättiin maan tasalle ja vaikka Saddam rakennuttikin kaupungin uudelleen, se ei ole enää entisenlainen eloisa uskonnollisen oppimisen keskus* aktiivi ja passiivi noudattavat lähes täysin alkutekstin linjaa. Ainoastaan alkutekstin *tens of thousands were slaughtered* on suomeksi muuttunut hyvin erilaiseksi. *Slaughter* on transittiivinen verbi, jota tosin on alkutekstissä käytetty passiivisesti ilman agenttia. Se on myös hyvin negatiivisesti latautunut verbi, jonka voisi suomentaa esimerkiksi 'teurastaa' tai 'tappaa säälimättä'. Suomenkielisessä versiossa ihmiset kuitenkin *menettävät henkensä* aktiivissa hieman kuten olisivat vain sattuneet kuolemaan veristen ja perusteellisten rangaistusten aikana. Englanninkielisen alkutekstin teurastuksen objektit siis muuttuvat aktiivisiksi kuoleman tekijöiksi, ja kuoleman aiheuttaja katoaa tyystin.

14-vuotiaan Noelin tarinan kertovassa pikkuartikkelissa Noel on jätetty kokonaan pois kosintaan suostumisesta kerrottaessa. Kun englanninkielisessä myötäjäiset *ratkaisevat asian Noelin silmissä*, suomeksi *naimakauppa oli sillä selvä*. Aiemmin on tullut ilmi, että Noel on itse suostunut kosintaan, *joskin pitkin hampain* (engl. *reluctantly*), mutta artikkelin viimeinen lause saattaa suomenkielisessä versiossa silti luoda tulkintaa, että suostuminen oli myös perheen (esimerkiksi kahta työtä tekevän isän) päätös. Itse olisin CDA:n heikomman osapuolen puolella olon periaatteen mukaisesti toivonut, että lapsi olisi tässä varmasti vaikeassa päätöksessä saanut oman äänensä kuuluviin.

Yhdessä piirteessä käännös eroaa transitiivisuuden suhteen selvästi alkutekstistä. Yhdysvalloista on nimittäin kohdetekstissä tehty aktiivinen toimija, kun alkutekstissä se esiintyy passiivisissa rakenteissa kahta aiemmin käsittelemääni poikkeusta lukuun ottamatta. Suomeksikin Yhdysvallat valmistautuu lopettamaan miehityksensä tämän kuun lopussa, ja Irakin valtaus (ei siis hyökkäys) on ilmaistu nominilausekkeella aktiivilauseen sijasta (*USA:n johtaman Irakin-valtauksen aattona*). *This betrayal by the U.S.* on suomeksi käännytynyt suoraan muotoon *USA:n petos*, joskin alkutekstin passiivirakennetta olisikin ollut hankala toistaa suomeksi. Samassa kappaleessa oleva kapinan tukemisen epäonnistuminen sen sijaan on suomeksi käännetty suoraan *USA ei tukenut*. Ei siis mitään epäonnistumisia, Yhdysvallat ei vain tukenut kapinaa, aktiivilauseella. Koko tekstikappaleen viesti on toinen kuin etäännyttävän englanninkielisen alkutekstin, jossa Yhdysvallat ikään kuin etäisesti ja vahingossa on tehnyt nämä asiat. Suomenkielisessä käännöksessä Yhdysvallat vaikuttaa toimivan paljon suunnitelmallisemmin ja olevan vastuullinen teoistaan, mikä luo kiinnostavaa kontrastia alkutekstin pelastustarinan narratiiville. Tämä saattaa heijastella eurooppalaisen ja Yhdysvaltalaisen Irakin sotaa koskevan metanarratiivin eroa, johon on viitattu tutkielman alaluvussa 2.2.

5.3 Modaalisuus

Ahmad Chalabi, the American-educated mathematician who was among those who argued for the U.S. invasion of Iraq, says a civil war *simply will not* happen. “Sunnis and Shiites have *never* fought against each other. The violence was *always* perpetrated by Saddam.”

(oma kursiivini)

Tämä alaluku käsittelee modaalisuutta alku- ja kohdetekstissä.

5.3.1 Alkuteksti

Analyysissä havaitsin, että artikkelin modaalisuus tulee esiin enemmänkin adverbien kuin varsinaisten modaalipuverbien kautta. Itse asiassa modaalipuverbejä on käytetty artikkelissa todella vähän – kirjoittaja on ilmeisesti ajatellut kirjoittavansa faktoista, eikä ole juurikaan nähnyt tarpeelliseksi käyttää sellaisia modaalipuverbejä kuten *should/ought*, *might/may* tai *must*. Koska artikkelit eivät ole minulla sähköisessä muodossa vaan tavallisina valokopioina, en ole

ajanpuutteen vuoksi kvalitatiivisesti laskenut esiintymismääriä. Silmämääräisesti vaikuttaa siltä, että apuverbit *will* ja sen negaatio *will not* sekä *would* ja sen negaatio *would not* esiintyvät tekstissä eniten.

Apuverbi *might* ('saattaisi') esiintyy yhdessä erityisen kiinnostavassa kohdassa. Virke *It was the fear that Shiites might create a similar fundamentalist Islamic state in Iraq that largely kept the first President Bush from supporting the uprising following the gulf war* voisi hyvin olla esimerkki suoraan Richardsonilta (2007: 60–61). Yhdysvallat pelkäsi, että shiitit *saattaisivat* mennä Iranin tietä, joten he jättivät koko Persianlahden sodan ikään kuin kesken. On huomionarvoista, että kirjoittaja on valinnut apuverbikseen nimenomaan verbin *might* eikä esimerkiksi *would*, sillä nyt Yhdysvaltojen pelko jää todella hataralle pohjalle.

Yleisesti ottaen modaaliapuverbejä on alkuperäisartikkelissa käytetty eniten osoittamaan, että joku asia todella on tietyllä tavalla. Sisällissota *simply will not happen*, entisinä aikoina etelän heimot *would not give* tyttäriään iranilaisille, vuosien voimattomuuden tunteen jälkeen shiialaiset *will find their way*. Näissä esimerkeissä korostuu tietynlainen ehdottomuus. On kuitenkin hyvä muistaa, että tällainen "ehdottomuus" riippuu täysin lauseyhteydestä. Lause "But anyone affiliated with Saddam's secret police *would be* complicit in the suffering of many innocent people" voisi olla vieläkin ehdottomampi esimerkiksi adverbin *surely* avulla, joskaan se ei nytkään jätä paljon arvailujen varaan.

Modaalisuuden kohdalla esiin nousee myös otsikko *An offer she wouldn't refuse*. "She" on 14-vuotias tyttö Noel, joka 10-vuotiaana naimisiin menneen äitinsä vastustuksesta huolimatta on suostunut serkkunsa kosintaan auttaakseen perhettään. Myötäjäiset ovat neljäsataa Yhdysvaltojen dollaria. Otsikon muotoilu tuo lukijan mieleen alluusion mafiaelokuvista tutusta lausahduksesta *I'm going to make you an offer you can't refuse*, jonka apuverbi *can't* vaikuttaa ehdottomammalta kuin *wouldn't*. Vaikka Noel onkin näennäisesti suostunut kosintaan itse, lukija ei voi olla ajattelematta, onko otsikon tarkoitus todella olla "Tarjous, josta hän *ei kieltäytynyt*" vai enemmänkin "tarjous, josta *hän ei voinut kieltäytyä*". Eli onko otsikko vain tavanomainen

sanaleikki, joita otsikoissa tyypillisesti käytetään (ks. esim. Richardson 2007: 70), vai onko lukijan tarkoitus ikään kuin ”oikaista” lause päässään.

Myöskään tekstissä käytetyt modaaliadverbit eivät osoittautuneet kovin yllätyksellisiksi. Niillä osoitettiin todennäköisiä asenteita. Artikkelin ingressissä esiintyy lause ”[d]uring Saddam Hussein’s rule, the Shiites of Iraq were *violently* repressed”. Shioja ei siis ainoastaan alistettu, se tehtiin vieläpä väkivaltaisesti. Tämä sopii hyvin yhteen koko artikkelin kanssa: sen punainen lanka on, että shiiojen elämä Saddam Husseinin vallan alla oli kauheaa. Ajatus näkyy myös modaalisuuden yhteydessä muuallakin. Kirjoittamalla *I sat with the Issas neighbors and relatives to hear their stories, all predictably terrible* kirjoittaja osoittaa ennakko-oletustensa toteutuneen. Mukana oli myös tavanomaisia kollokaatioita, kuten *In between tombstones, beggars wandered, hands outstretched for money, which the mourners dutifully gave* – almujen antaminenhan on yksi muslimin viidestä uskonnollisesta velvollisuudesta, ja *[Ali] was murdered just five years later* – viisi vuotta on lyhyt aika elää. Tapaamastaan shiiaperheestä kertoessaan Di Giovanni kirjoittaa, että oli *often wondered why this family was so nice to me*. Tällä hän saattaa hieman pedata myöhempää paljastusta siitä, että perhe ei ollutkaan sitä, miltä näyttää.

Modaalisuutta voi osoittaa myös sanavalinnoin. Englanninkielisessä tekstissä vaikutusvaltainen shiialainen Ahmad Chalabi *says a civil war simply will not happen*. Modaaliadverbi *simply* yhdistettynä verbiin *say* luo kuvan, jossa tämä tapahtuma todella on erittäin epätodennäköinen. Verbi *say* luo lisäksi sen ilmapiirin, että epäsuorassa lainauksessa on käytetty Chalabin sanoja suoraan. Samalla tavoin hänen suora lainauksensa ”The future for Shiites is bright -- because it is the end of discrimination, the end of exclusion” henkii suurta varmuutta siitä, että asiat todella ovat paranemaan pain.

5.3.2 Kohdeteksti

Suomenkielisessä käännöksessä vaikuttaa olevan suunnilleen yhtä paljon modaalisuutta kuin alkutekstissäkin, eli suhteellisen vähän. Kohdetekstistä nousee esiin erityisesti suomen kielelle luonteva konditionaalinen käyttö, joka hoitaa alkutekstin monen eri piirteen tuoman modaalisuuden

roolin. Konditionaalia on käytetty esimerkiksi kääntämään englannin modaaliapuverbi (*they might find their son => he voisivat löytää poikansa*) ja korvaamaan englannin modaaliadverbiä (*the war was supposedly over => sodan pitäisi olla ohi*). Sitä on myös käytetty sellaisissa kohdissa, missä englanninkielisessä ei ollut modaalisuutta (esim. *how the Shiites of Iraq will get past this trauma => miten Irakin shiialaiset voisivat päästä näiden traumojen ylitse*). Konditionaali onkin suomen kielelle luonteva tapa merkitä mahdollisuutta ja epävarmuutta. Konditionaalia esiintyy myös englanninkielisten ehtolauseiden suomennoksissa, kuten luonnollista onkin.

Englanninkielisestä alkutekstistä esiin nostamani *might*-verbin käyttö (*It was the fear that Shiites might create a similar fundamentalist Islamic state in Iraq --*) on suomennoksessa yhtä modaalinen: ”[j]uuri pelko siitä, että shiialaiset saattaisivat luoda Irakiin samanlaisen fundamentalistisen muslimivaltion --”. Yhdysvaltojen pelon esitetään siis suomennoksessakin perustuvan samalla tavalla arvailuun, ei tosiasialliseen tietoon, kuin alkutekstissäkin.

Käännöksessä on myös kohtia, joissa asiat on sanottu suuremmin kuin alkutekstissä. Esimerkiksi pohtimani Noel-tytöstä kertovan pienen jutun otsikko *An offer she wouldn't refuse* on suomennettu muotoon *Tarjous, josta ei voi kieltäytyä*. Kääntäjä on ilmeisesti ollut samoilla linjoilla analyysini kanssa siitä, että tarkoitus on täydentää otsikon verbi muotoon *couldn't*, mutta käännöksessä ei ole käytetty alkutekstin alluusiota, vaan asia on sanottu suuremmin. Verbin *wouldn't* modaalisuus olisi voinut hankala säilyttää suomennoksessa varsinkin, jos olisi halunnut säilyttää alluusion mafiaelokuvaan, mutta alkutekstin ideaa olisi noudatellut vaikkapa ”*Tarjous, josta hän ei kieltäytynyt*”. Nyt konnotaatio on täysin toinen. Kuten totesin aiemmin, jutun viimeisen virkkeen käännöksestä puuttuu myös ajatus siitä, että kosintaan suostuminen oli viime kädessä Noelin oma päätös – englanninkielinen kuuluu ”*and that settled it for Noel*” ja suomenkielinen ”*naimakauppa oli sillä selvä*”. Käännösratkaisut todella muuttavat pikkuartikkelin tunnelman paljon alkutekstiä synkemmäksi. Ottaen huomioon Korpisaaren (2003; 2011) antamat tiedot layout-sääntöjen tiukkuudesta voi tietenkin olla, että käännösratkaisu on tehty niiden pohjalta. Tunnelma muuttuu kuitenkin ratkaisujen pohjalta eittämättä.

Toisaalta alkutekstin ehdottomuutta on myös ajoittain loivennettu. Alkutekstin kohta *Ahmad Chalabi, the American-educated mathematician who was among those who argued for the U.S. invasion of Iraq, says a civil war simply will not happen* on suomentunut muotoon [m]aallinen shiialainen, Irakin kansalliskongressin puheenjohtaja ja Irakin väliaikaishallinnon jäsen Ahmad Chalabi uskoo, ettei sisällissotaa tule. Lähtötekstin “to say that X simply will not happen” on täysin eri asia kuin “uskoa, ettei X tapahdu”, sillä vaikka ”uskomiseen” liittyikin aspekti ’pitää jtk totena, varmana’ (Kielitoimiston sanakirja), se ei ole sama asia kuin ”olla varma”. Myös modaaliadverbi *simply* (’yksinkertaisesti’, ’kerta kaikkiaan’) on pudonnut suomenkielisestä kokonaan pois.

Lisäksi myös kohdan jatko on vähemmän kategorinen käännöksessä kuin alkutekstissä. Englanniksi Ahmad Chalab sanoo suorassa lainauksessa “Sunnis and Shiites have *never* fought against each other. The violence was *always* perpetrated by Saddam,” kun suomennos kuuluu ”Sunnalaiset ja shiialaiset eivät ole *koskaan* sotineet keskenään. Väkivaltaa harjoitti ∅ Saddam”. Alkutekstin jälkimmäisen lauseen ”aina” on pudonnut käännöksestä pois, eikä alkutekstin *never-always*-vastakkainasettelua synny. Toisaalta aina-sanana voidaan katsoa olevan implisiittisesti mukana myös suomenkielisessä, sillä lukija täydentää helposti edellisen lauseen *ei koskaan* - ilmaisun avulla elliptisesti myös seuraavan. Sanatason lievennystä osoittaa myös kohta, jossa Ahmad Chalabi puhuu shiialaisten tulevaisuudesta. Kun englanniksi tulevaisuus on *valois*, suomeksi se näyttää *valoisammalta*. Luonnollisesti idiomaattisessa suomen kielessä tulevaisuus usein näyttää *joltakin* sen sijaan, että se *olisi jonkinlainen*, mutta tässäkin kohtaa modaalisuus on suomenkielisessä versiossa selkeästi vähemmän ehdotonta ja varmaa kuin englanninkielisessä.

Modaaliadverbien kohdalla kiinnostavaa oli myös se, että Di Giovannin pohtiessa, miksi yksi bagdadilainen shiiaperhe on hänelle niin ystävällinen, sana *often* on pudonnut suomenkielisestä pois, ja virke on vain *mietin, miksi kyseinen perhe oli niin ystävällinen*. Tässä siis tulevaa käännettä ei alusteta samoin kuin englanninkielisessä. Itse asiassa ja koko tekstin kohta on hyvin erilainen käännöksessä kuin alkutekstissä, kuten osoitan alaluvussa 5.5.1. Samoin alkutekstin adverbi *just* (’vain’) oli jätetty pois kohdasta *Ali murhattiin viisi vuotta kalifiksi nousunsa jälkeen*.

Ilmeisesti kääntäjä ei ole historiakatsauksessa kokenut tärkeäksi korostaa, että Ali kuoli vain viisi vuotta valintansa jälkeen, vaan että ”viisi vuotta” puhuu puolestaan.

5.4 Kuvat ja kuvatekstit

Artikkelin osia ovat myös aukeaman kokoiset kuvat, joissa ei ole muuta tekstiä kuin lyhyet kuvatekstit. Kuva-aukeamia on sekä englannin- että suomenkielisessä artikkelissa otsikkoaukeaman lisäksi viisi. Niitä ei siis ole vähennetty käännökseen, mikä on luonnollista, sillä *National Geographic* on aina ollut tunnettu juuri upeista kuvistaan. Lisäksi leipätekstisivuilla on pienempiä tekstiin liittyviä kuvia ja niiden kuvatekstit. Vaikka tämä tutkielma keskittyy artikkelin tekstiin, mielestäni kuvia ei voi jättää täysin huomiotta, sillä ne ovat ehdottomasti osa artikkelia ja siten sen narratiivia. Kuvia tarkastellaan kuitenkin suhteellisen pintapuolisesti ja suhteessa kuvateksteihin. Kiinnostavaa, samankaltaista aihetta sivuavaa kuva-analyysia löytyy esimerkiksi Noora Kotilaisen (2011) tutkimuksesta, jossa tarkastellaan ISAF-operaation lehdistökuvia.

Pikkukuvat liittyvät yleensä suoraan siihen, mitä artikkelissa on sanottu. Niissä on esimerkiksi liikutuksesta itkevä shiiapyhiinvaeltaja Iranista kerrottaessa uskonnonharjoittamisen rajoitusten poistumisesta, torin vartiomies, kun puhutaan maan levottomuuksista, kuva torilta, kun kerrotaan kaupan vilkastuneen, poikia peliluolassa, kun käsitellään shiiojen uskonnollisuutta, ja niin edelleen. Nämä kuvat enemmänkin täydentävät leipätekstiä, kun taas suuret kuva-aukeamat ovat tarinan aktiivisia osia.

Otsikkoaukeaman kuvassa shiiapyhiinvaeltajat ryömivät imaami Husainin pyhäkköön. Koska kuva on otettu kesken liikkeen, monien toinen käsi on ilmassa, mikä sopii artikkelin otsikkoon *Reaching for power*. Kuvan miehet, erityisesti etualalla oleva mies, näyttävät todella kurottavan. Kuvateksti kertoo, mitä ja missä ja keitä kuvassa on, samoin kuin että shiitit voivat ensi kertaa vuosikymmeniin toteuttaa uskoaan avoimesti. Suomenkielinen kuvateksti on samansisältöinen, mutta verbin (*to reach*) sijaan otsikkoon on valittu verbi *tarrata*. Otsikko kuuluu suomeksi *Shiialaisten vuoro tarrata valtaan*. On erikoista, että verbiksi on valittu *tarrata* eikä *kurottaa*, sillä kuvan henkilö selvästi kurottaa jotain kohden, mutta ei ole vielä saanut siitä otetta, siis

tarrannut siihen. Lisäksi verbin *tarrata* konnotaatio on erilainen kuin *kurottaa*-verbin; siinä ote on jo saatu, vaikka artikkeli vasta ounastelee näin luultavasti tapahtuvan. Toisaalta myös verbiin *tarrata* liittyy ajatus siitä, että otetta on ehkä hankala pitää, ”käydä lujasti kiinni” (Kielitoimiston sanakirja), eli verbiin liittyy samankaltainen ajatus otteen saamisen hankaluudesta.

Korpisaaren (2003: 2011) antamien tietojen perusteella on myös hyvin mahdollista, että *tarrata* on yksinkertaisesti mahtunut otsikkoon paremmin kuin *kurottaa*, sillä Korpisaari kertoo lehden layout-sääntöjen olevan erittäin tiukat. Korpisaari kuvaakin tutkimuksessaan erästä hyvin samankaltaista tilannetta jossa otsikkoa on jouduttu muuttamaan melko paljon, kuten tämän tutkielman luvussa 4.2.2 kerrotaan. Suomenkielisen otsikon fonttikokoa on joka tapauksessa tässä tutkimusaineistoni kohdassa jouduttu muuttamaan, sillä siinä on kokonainen sana enemmän kuin englanninkielisessä, ja suomenkieliset sanat ovat, kuten tavallista, pidempiä kuin englanninkieliset.

Otsikkoaukeamaa seuraa kuva-aukeama, jossa on kuva Najafissa sijaitsevasta imaami Alin upeasta pyhäköstä. Kuvateksteissä kerrotaan molemmilla kielillä, että kyseinen pyhäkkö on yksi shiiamuslimien pyhimmistä paikoista ja että se vaurioitui pommituksissa Saddam Husseinin vastaisessa, epäonnistuneessa kansannousussa vuonna 1991, mutta nyt sen hohto kutsuu taas iltarukoukseen. Kuva viittaa vanhaan loistoon, joka on nyt tulossa takaisin.

Myös seuraava aukeama on kuva-aukeama. Siinä kolme pikkutyttöä on kuvattu keinumassa. Etualalla oleva tyttö on pukeutunut hyvinkin länsimaalaisittain kimaltaviin farkkuihin, pörröneuleeseen ja aurinkolaseihin, toinen hieman perinteisempään asuun päähuiveineen. Kuvatekstissä viitataan myös trendien ja perinteiden keinuliikkeeseen (*Fashion swings from trendy to traditional in Sadr City, a Shiite quarter of Baghdad / Trendit ja perinteet keinuvat Sadr Cityssä, Bagdadin shiialaiskaupunginosassa*) ja kerrotaan, että Irakissa on 15 miljoonaa shiiamuslimia (60 prosenttia väestöstä), jotka ovat kaikkea sekularisteista fundamentalisteihin ja siltä väliltä. Tämä varsin moninainen joukko pohtii nyt islamin roolia tulevassa hallinnossa. Kuvan pikkutyöt pääsevät edustamaan erilaisia tulkintoja tästä roolista.

Kolme seuraavaa aukeamaa ovat leipätekstiaukeamia, ja artikkelissa on lisäksi aukeama, jolla on pikkuartikkeli koulutuksesta Irakissa. Seuraavalla kuva-aukeamalla on eloisa kuva torilta, missä kauppias esittelee imaami Alin kuvan koristamaa julistetta. Kuvatekstissä kerrotaan, että Ali oli profeetta Muhammedin vävy ja serkku, ja että tämän kuvat olivat sensuurin kohteena Saddam Husseinin valtakaudella, mutta nyt kauppias voi kaupitella niitä ilman pelkoa seuraamuksista²¹. Kuva tarkoitus lienee kertoa valtaväestön uskuntoon kohdistuneesta sensuurista.

Tätä aukeamaa seuraa molemmissa versioissa Irakin shiialaisten radikaalimpaa osaa käsittelevä pikkuartikkeli ja suomenkielisessä kolme ja englanninkielisessä neljä leipätekstiaukeamaa, joista molempien viimeinen sivu on kuva serkkunsa *hijabia* kokeilevasta teinityöstä. Kuvatekstissä kerrotaan, että periaatteessa huntuun pukeutumista pidetään hänen omana valintanaan, mutta todellisuudessa moni nainen pukeutuu siihen puolisonsa toivomuksesta tai voidakseen kulkea rauhassa julkisilla paikoilla. Englanninkielisessä on lisäksi joukkohautoja käsittelevä pikkuartikkeli.

Seuraavalla kuva-aukeamalla on englanninkieliseen pikkuartikkeliin liittyvä kuva, jossa pieni poika kävelee esiin kaivettujen joukkomurhan uhrien ohi. Kuten kuvatekstikin toteaa, kuvassa on selkeä viattomuuden ja kauhun vastakkainasettelu. Siinä kerrotaan myös, että monia kuolleista ei koskaan tunnisteta. Kuva on pikkupojan ansiosta todella pysäyttävä: tämä ei tunnu edes huomaavan kauhistuttavaa ympäristöään. On todella surullista ajatella, että kenenkään lapsen kasvuympäristö on näin lohduton.

Artikkelin molempien versioiden viimeistä edellisellä aukeamalla on pikkuartikkeli kohta naimisiin menevästä 14-vuotiaasta tytöstä. Viimeinen aukeama on kuva-aukeama, jossa on jälleen imaami Alin pyhättö, jota kohti kulkee kaapuun pukeutunut henkilö. Kuvateksti kertoo

²¹ Shiia- ja sunnimuslimien välisessä näkemyserossa on pähkinänkuoressa kyse siitä, kenen piti seurata profeetta Muhammedia tämän kuoltua vuonna 632 jaa. Osan mielestä seuraava kalifi eli hengellinen johtaja tuli valita heimojen yhteispäätöksellä, ja kalifiksi valittiin Muhammedin lähipiiriin kuulunut henkilö. Toiset – tulevat shiialaiset – taas halusivat kalifiksi profeetan suoran sukulaisen, ja kannattivat Alia.

aamunkoiton tervehtivän tätä henkilöä, ja että pyhäkkö täyttyy pian uskovista, jotka ovat onnellisia siitä, että Irakin shiiojen aika on viimein koittanut. Kuva-aukeama on uljas lopetus artikkelille, joka on käsitellyt shiialaisten vaikeaa historiaa. Ajat vaikuttavat todella kuvan perusteella muuttuvan.

Kaiken kaikkiaan kuvien ja kuvatekstin muodostama narratiivi on sekä alku- että kohdetekstissä erittäin samanlainen, mikä on Korpisaaren (2003; 2011) perusteella todella kunnioitettavaa. Kääntäjä on varmasti joutunut tekemään valtavasti työtä saadakseen viestin pysymään samana tiukoista layout-säännöistä huolimatta.

5.5 Kohdetekstistä pois jätetyt kohdat

Englanninkielinen artikkeli on 34 sivua pitkä ja suomenkielinen 30 sivua. On siis selvää, että suomenkielisestä versiosta on jätetty pois asiaa, ja seuraavassa tutkin, mitä.

5.5.1 Leipäteksti

Leipätekstiä on alkutekstissä kahdellatoista sivulla, joiden asettelu on kuitenkin hyvin erilainen. Joillakin leipätekstisivuilla on selvästi enemmän tekstiä kuin toisilla, joilla on esimerkiksi kuvia ja kaavioita. Suomenkielisessä versiossa asettelu on samankaltainen, mutta leipätekstiä on vain 10 sivulla, eli suomenkielisestä puuttuu kokonaan yksi englanninkielisen tekstiaukeama. Tekstiä on poistettu sekä pieniä pätkiä sieltä täältä, että pidempiä, yhtenäisiä pätkiä. Leipäteksti jakautuu pidempiin, luvunomaisiin kappaleisiin, jotka on erotettu toisistaan rivivälillä. Nimitän niitä selkeyden vuoksi jaksoiksi. Jaksot jakautuvat vielä pienempiin kappaleisiin, jotka on erotettu toisistaan sisennyksen avulla.

Tässä alaluvussa kerron teemoittelun avulla, minkälaisia asioita leipätekstin käännöksestä on jätetty pois. Esittelyjärjestys ei etene artikkelin kronologian mukaan, vaan olen listannut samankaltaisia poistoja toistensa yhteyteen.

Vierassanat

Yksi selkeä tiivistysstrategia, joka suomenkielisestä artikkelista on löydettävissä, koskee vierassanojen selittämistä. Näin on kohdassa, jossa Di Giovanni pyytää lupaa vierailulla Karbalan kaupungissa. Englanninkielisessä tekstissä [*Thaar*] *grudgingly agreed, provided I did not ask people about politics and that I wear an abaya, a head to toe black garment*, kun suomenkielinen on lyhentynyt muotoon [*s*]ain Ø *luvan sillä ehdolla, että vaikenisin poliittisista kysymyksistä ja pukeutuisin abaija-kaapuun* Ø. Tämä näyttää menevän normaalin editoinnin piikkiin: ei ehkä olekaan oleellista, että luvan antoi juuri Thaar-kaitsija, vaan ehkä enemmänkin se, että Di Giovannin todella piti pyytää lupa vierailuaan varten. On sen sijaan kiinnostavaa, että abaya/abaija-vaatetta ei selitetä tarkemmin, mutta on myös totta, ettei se ole artikkelin sisällön kannalta kovin oleellista. Eräästä myöhemmästä jaksosta on otettu pois talassemia-nimisen verisairauden kuvaus, joka jälleen olisi artikkelin kannalta melko epäoleellista tietoa, joskin kiinnostavaa sellaista. Vaikuttaa siis siltä, että jättämällä pois artikkelin kannalta vähemmän oleellisten vierassanojen selitykset on haluttu säästää kallisarvoista tilaa.

Kuvaus

Toinen asia, jota on selkeästi vähennetty, on erilaiset kuvaukset. Kuten luonnollista on, faktoista ei ole tingitty, vaan enemmänkin niiden ympärillä. Yksi poistoista koskee yleistä tilannekuvausta.

Tyypillinen esimerkki on ensimmäisestä jaksosta pois jäänyt virke *In today's Iraq this could be called the time of the Shiites*. Samainen jakso loppuu suomenkielisessä versiossa sitaattiin Saad Jabr -nimisen shiialaisen sanoista, mutta englanninkielisessä versiossa kappale jatkuu vielä muutaman rivin, joissa kirjoittaja rakentaa englannin kielelle tyypilliseen tapaan koheesiota seuraavaan pidempään kappaleeseen pohtien, kuinka valmiita shiitit ovat antamaan menneet anteeksi. Useimmissa kohdissa pois on jätetty lähinnä yksittäisiä sanoja. Kun englanniksi [*the Baathists*] *distrusted the "backward" and "fanatic" Shiites, depicting them as Arab-hating Persians whose loyalties lay with Iran*, suomeksi he eivät luottaneet Ø shiialaisiin, joita he kutsuivat arabeja vihaaviksi ja Iranille lojaaleiksi persialaisiksi. Kappaleesta, jossa puhutaan USA:n "petoksesta" (se ei tukenut shiiojen kapinaa Persianlahden sodan jälkeen), on jätetty pois

viimeinen virke *Old wounds are not easily healed*. Kun koko edeltävä kappale on käsitellyt sitä, kuinka Irakin shiialaiset todella eivät vielä ole antaneet petosta anteeksi, viimeinen virke ei tuo siihen mitään uutta vaan enemmänkin vääntää rautalangasta sen, mitä aiemmin on sanottu. Samoin pois on jäänyt kuvausta Karbalan kaupungista *where vendors sold strings of dates and dried-up oranges and shops displayed prayer rugs. In teahouses men sat cross-legged, gossiping, with few women among them*, uhrilampaasta ja sen uhraavasta miehestä ja pyhiinvaelluksen tekotavoista. Kaupungin temppeleitä kuvatessa pois on otettu virke *Dead bodies were being carried by chanting men*. Tällainen “maalailu” luo tunnelmaa, mutta ei ole välttämätöntä artikkelin informaatioisällön kannalta.

Yleisemmän tilannekuvauksen lisäksi pois on otettu erityisesti ihmisten kuvailua, mikä koskee niin asiantuntijoita kuin tavallisiakin irakilaisia.

Esimerkiksi amerikkalaisten kanssa yhteistyötä tehneestä Irakin väliaikaishallinnon jäsenestä Abdulaziz al-Hakimista kerrotaan englanniksi erillisessä virkkeessä: *Al-Hakim and his brother, who was assassinated last August outside the Ali shrine in Najaf, have close ties to Iran, where they sought exile during the decades of heavy persecution by Saddam's regime*. Suomenkielisessä versiossa tätä virkettä ei ole, joskin *läheiset suhteet Iraniin omaava* on siirretty määreeksi al-Hakimin nimen eteen. Samoin on jätetty pois Yitzhak Nakashin esittely ja määre *the expert on Iraq Shiites at Brandeis University*. Suomenkielisessä Nakashin nimi jää yksinään ilman selitystä kahden suoran lainauksen väliin.

Myös kappaletta, jossa perustellaan Irakin väliaikaishallinnon jäsenen Ahmad Chalabin suulla, miksi Irakiin ei oleteta tulevan sisällissotaa, on muokattu suuresti. Kun Chalab englanniksi esitellään pitkällisesti *the American-educated mathematician who was among those who argued for the U.S. invasion of Iraq, says a civil war simply will not happen. [suora lainaus] he says from the grand Baghdad residence where his family lived until the monarchy fell in 1958. Chalabi, a secular Shiite and the president of the Iraqi National Congress, returned to Baghdad as a member of the Iraqi Governing Council*, suomeksi sama on tiivistynyt huomattavasti

lyhyempään muotoon *[m]aallinen shiialainen, Irakin kansankongressin puheenjohtaja ja Irakin väliaikaishallinnon jäsen A.C. usko, ettei sisällissotaa tule. [suora lainaus].*

Tästä kappaleesta on selvästi jälleen pudotettu pois sellaista, jonka on alkutekstissä ehkä arveltu vetoavan alkuperäiseen amerikkalaisyleisöön. Englanninkielisen kohdan logiikka tuntuu olevan, että jos joku on Amerikassa koulutuksensa saanut matemaatikko, joka kaiken lisäksi on vielä puolustanut Irakin valtaamista, hänen täytyy tietää, mistä puhuu ja olla yksi ”meistä”. Ahmad Chalabin esittämä väite on siis hyvinkin uskottava. On erittäin kiinnostavaa, että tämä on jätetty suomenkielisestä pois turhana (?) tietona, ja määreeksi on nostettu myöhemmän virkkeen tiedot *maallinen shiialainen, Irakin kansankongressin puheenjohtaja ja Irakin väliaikaishallinnon jäsen*. Suomenkielisten lukijoiden on ehkä ajateltu luottavan enemmän tällaisiin kotimaan poliittisiin saavutuksiin kuin pelkkään Yhdysvalloissa saatuun koulutukseen.

Sen sijaan jälkimmäinen pois jätetty ajatus, jossa Chalabi puhuu suuresta bagdadilaisesta talosta käsin, jonka hänen sukunsa joutui jättämään Irakin monarkian kaaduttua, on helpompi ymmärtää vain kappaleen sanoman kannalta vähemmän oleellisena tietona. Toki siitä selviää, että Chalabin suvulla on ollut vaikutusvaltaa Irakissa jo ennen Saddam Husseinin aikaa, mutta ilmeisesti Chalabin omaa poliittista uraa on pidetty tätä tärkeämpänä.

Ei liene kovin yllättävää, että samanlaisen tiivistyksen kohteeksi ovat joutuneet myös tavallisemmat irakilaiset. Di Giovanni esimerkiksi kertoo artikkelissa shiiaperheestä, johon tutustui Irakissa, ja tämän perheen kuvausta on tiivistetty melko paljon. Molemmilla kielillä kerrotaan, että perhe on yhtä maallinen kuin mikä tahansa keskiluokkainen perhe New Yorkissa tai Pariisissa, että isä on brittienglantia puhuva professori ja äiti kävi töissä ennen kuin jäi kotiin kasvattamaan kolme tytärtään. Suomenkielisestä versiosta on kuitenkin karsittu kuvausta: englanninkielisessä versiossa Di Giovanni kirjoittaa: *When I came to dinner, they prepared a fat roasted chicken, cauliflower in cheese sauce, and a tossed green salad. It felt as if I was at a traditional Sunday lunch in England, except that when they drove me home, the mother and her eldest daughter carefully donned hijab, or head scarves.* Tämä kohta on erittäin kiinnostava, sillä

sen avulla perheestä tehdään tutunoloinen, ikään kuin yksi ”meistä” (lukijoista). ”Heistä” tehdään enemmän ”meidän” kaltaisiamme, mikä herättää lukijassa luottamusta.

Tämä puolestaan suurentaa muutamaa sivua myöhemmin tulevaa järkytystä siitä, että perheen isä olikin luultavasti salaisen poliisin ilmiantaja. On mielestäni huomionarvoista, että tämä kohta sunnuntailounaineen on jätetty pois, vaikka on hyvin mahdollista, että kääntäjä on pitänyt sitä vain kuvauksena, joka ei tuo mitään oleellista lisätietoa artikkeliin. Näin varmasti olisikin, mikäli perhe todella olisi vain tavallinen shiiaperhe. Kuten aiemmin totesin modaalisuutta käsittelevässä alaluvussa 5.3.2, suomenkielisestä versiosta on myös jätetty pois sana *often* kohdassa, jossa Di Giovanni kertoo miettineensä, miksi kyseinen perhe oli hänelle niin ystävällinen. Näin ollen minusta vaikuttaa, että perhe jää suomenkielisessä paljon pienemmälle huomiolle kuin alkutekstissä, eikä ”käännekohta” ole niin yllättävä. Perheestä puhuttaessa pois on jäänyt myös kohta, jossa Di Giovanni kysyy perheen tyttäreltä, millaista shiianaisen on käydä treffeillä Irakissa, ja tämän vastaus.

Samoin on tiivistetty kohtaa, jossa paljastuu, että perhe ei ollutkaan ollut sitä miltä näytti. Di Giovanni kuulee, että perheen isä on ”pitkäaikainen baathisti ja Saddamin salaisen poliisin aktiivinen jäsen”. Suomenkielisen tekstin kappale päättyy tähän, ja seuraava jatkaa Di Giovannin järkytyksestä asian johdosta. Englanninkielisessä edellinen kappale sen sijaan selvittää vielä, että tieto on peräisin yksityiseltä turvallisuus- ja tiedusteluyritykseltä, jota Di Giovanni oli itse pyytänyt selvittämään asiaan. Asia varmistetaan vielä suoralla lainauksella, jonka lähettä ei mainita: ”He was up to his neck in supporting the regime.” Perheeseen kiinnitetään suomenkielisessä versiossa myös tässä kohtaa vähemmän huomiota kuin englanninkielisessä, vaikka voidaankin ajatella, että tiedon lähde ei ole yhtä oleellinen kuin tieto itse. Asian käsittely loppuu molemmilla kielillä siihen, että salaisen poliisin kanssa työskennelleet ovat kaikki vastuussa monien viattomien kärsimyksistä, mistä siirrytään siihen, että kärsimys ja väkivalta eivät vaikuta loppuvan pian. Kerrotaan väkivallan jatkuvan edelleen, nyt tekijät vain ovat eri kuin ennen. Suomenkielisestä versiosta on jätetty pois lyhyehkö selostus kahdesta samana päivänä tapahtuneesta terrori-iskusta (*it was the bloodiest day since the end of the war*), mutta kertoo samoin kuin englanninkielinenkin, että *väkivaltaisuuksien odotetaan jatkuvan lähikuukausina*.

Toinen koko artikkelin pituudelta jatkuva tarina kertoo Hilu Issasta, joka katosi Saddam Husseinin aikana, ja tämän perheestä. Kun englanniksi isä kuvaa poikaansa sanoin *a gentle young man, not unusual, not really special*, suomeksi kuvaus on tiivistetympi *ihan tavallinen nuori mies*. Käännösratkaisu on mielestäni tiivistyksestä huolimatta aivan yhtä tehokas kuin englanninkielinenkin, ja tuo Issan viattomuuden esiin samalla tavoin. Pois on otettu myös Irakin ja Iranin välisen sotaa edeltävän ajan kuvaus *a time a neighbor remembers as "a Shiite witch hunt"*. Noitavainon ajatus tulee tekstistä esiin muutenkin. Myös Hilu Issan tarinan jatkuessa tämän äiti kertoo halustaan lähteä etsimään poikaansa suomenkielisessä kun englanninkielisessä tarkennetaan, että äiti arveli tietävänsä, että poikaa pidetään Amarah-nimisessä kaupungissa. Sana *gentle* on jälleen otettu pois pojan yhteydessä suomenkielisestä versiosta, samoin äidin kommentti siitä, kuinka perheen sosiaalinen hylkääminen oli kuin kuolema ("For us, we were dead while we were still alive") on otettu suomenkielisestä versiosta pois. Viimeisessä kappaleessa, jossa vanhemmat puhuvat halustaan lähteä etsimään poikaansa nyt, kun Saddam Hussein on pidätetty, on jätetty pois virke *They believe, as all parents must, that he is still alive*. Koska koko kappale on kuitenkin omistettu vanhempien halulle löytää poikansa, ei virkkeen mukana katoa tekstistä mitään oleellista.

Issan perheen tarinan surullinen päätös kerrotaan viimeisessä jaksossa: Hilu Issa on kuollut jo vuosia aiemmin. Suomenkielinen jakso ja kappale alkavat yksinkertaisesti *Issan perhe ei enää etsi poikaansa*, kun englanninkielinen sijoittaa tarinan vielä kerran kontekstiin: *Back in Baghdad, in Sadr City, the Issa family are no longer looking for their son*. Koska perhe on jo artikkelin aikana tullut tutuksi, maantieteellisen sijainnin ilmoittaminen vielä kerran tuntuisi suomenkielisessä hieman turhalta. Nyt aloittava virke on yksinkertaisuudessaan pysäyttävä: koko artikkelin ajan elätelty toivo on ollut turhaa. Viimeisestä jaksosta on jätetty pois muutama samankaltainen, hieman vähemmän oleellinen seikka. Suomeksi sanotaan, että *[uhrien] omaisten avustusjärjestö ∅ uskoo [Saddam Husseinin hallinnon] uhreja olleen viidestä seitsemään miljoonaan*, kun alkuperäinen kuuluu *[t]he Free Prisoners Society, which was set up to help families of victims, believes there are many more. Ibrahim al-Idrisi, a spokesman for the group, estimates the number at five million to seven million*, ja kohdassa, jossa al-Idrisi mainitaan

englanninkielisessä uudelleen nimeltä, puhutaan suomeksi vain *järjestön edustajasta*. Hilu Issan tarinaan palataan vielä kerran. Englanniksi kerrotaan, että tämän vanhemmat luulevat tietävänsä, kuka paljasti pojan viranomaisille, mutta he haluavat vain löytää poikansa ruumiin. Suomeksi kerrotaan vain, että *Issoille tärkeintä on löytää poikansa ruumis*. Kun kerrotaan, että perhe alkaa vasta nyt hyväksyä sen, ettei heidän poikansa enää tulekaan kotiin, englanninkielinen alkuteksti lisää väliin vielä *their son, who disappeared when he was 25 years old*. Hilun ikä katoamisen aikaan on kerrottu jo artikkelin alussa, joten suomenkielinen teksti jättää toistamatta sen.

Ontologinen narratiivi

Kolmas selkeä tiivistyksen kohde sekä tavallisten ihmisten että korkeammassa asemassa olevien kuvauksen lisäksi on heidän suorat lainauksensa. Bakerin (2006) perustella nimitän tätä ontologiseksi narratiiviksi, ihmisten tarinoiksi omasta itsestään.

Ensimmäisessä pidemmässä jaksossa, heti tekstin alusta, on poistettu muutama peloissaan olevaa, Badwiya-nimistä naista käsittelevä rivi. Badwiya on ensimmäinen henkilö, joka mainitaan englanninkielisessä tekstissä nimeltä ja joka saa äänensä kuuluviin suorissa lainauksissa, mutta suomenkielisessä versiossa hän ei esiinny lainkaan. Ns. tavallisten kadunmiesten ja -naisten puhetta on tiivistetty myös myöhemmin, kun shiilaisten historiaa käsittelevästä jaksosta on otettu pois toinen puolikas nuoren, nimettömäksi jäävän shiiaopiskelijan sanojen suorasta lainauksesta. Kun hän englanninkielisessä versiossa sanoo sunnien ja shiiojen välisestä skismasta puhuessaan ”It is written in our souls. It is a clear part of our identity”, suomeksi sielut jäävät pois: ”Se on osa identiteettiämme”.

Samoin Di Giovannin kertoessa vierailustaan Karbalan kaupunkiin pois jää kokonaan kohta, jossa hän puhuu haudalla istuvan äidin ja pojan kanssa. Kun englanninkielisessä tekstissä heille on uhrattu 11 riviä ja kaksi suoraa lainausta, suomenkielinen teksti ei mainitse heitä lainkaan. Pois on otettu myös vanhan naisen reaktio, kun hän kuulee, ettei Di Giovanni ole muslimi (*she shrugged*), samoin Thaarin hymy ja toteamus ”Now you can make a wish”.

Irakin tilanteesta artikkelin kirjoittamishetkellä kertovan jakson lopussa kauppias Hamid Al-Assad sanoo molemmissa teksteissä, että shiiojen on oltava kiitollisia uudesta vapaudestaan toteuttaa uskoaan näkyvästi. Englanninkielisen alkutekstin kohta loppuu suoraan lainaukseen ”Now we are in paradise -- before we were in hell.” Tämä uskontoon vetoava lausunto on jätetty suomenkielisestä kokonaan pois, ja jakso ja kappale päättyvät ajatukseen kiitollisuudesta. Uskontoon vetoamisen on ehkä ajateltu olevan vieras argumenttityyppi suomalaisille lukijoille, jotka eivät ole tottuneet samanlaiseen retoriikkaan kuin amerikkalaiset ”God bless America!” -huudahduksineen. Uskonto on narratiivi siinä missä mikä muu tahansa muukin tapa selittää maailmaa, ja on mielenkiintoista, että kohta on otettu suomenkielisestä pois.

Tiivistys ei kuitenkaan koske vain tavallisia kaduntallaajia, vaan myös selkeästi asiantuntijoina haastateltujen lainauksia on suomenkielisessä versiossa lyhennetty. Muun muassa yhdestä Irakin väliaikaishallinnon jäsenen Ahmad Chalabin suorasta lainauksesta on jätetty pois kaksi virkettä. Suomeksi hän sanoo, kuten englanniksikin, että *[s]hiialaisten tulevaisuus näyttää valoisalta, koska syrjintä ja rajoitukset loppuvat*. Englanniksi lainaus kuitenkin jatkuu: ”There will be full participation in the government. This is what Shiites expect and what they will get.” Tässä suomentaja on jälleen jättänyt pois ehdottomuutta osoittavan tekstinkohdan.

Myös optimistisen shiiaoppineen Fadil al Milanin ajatuksia on tiivistetty. Suomeksi tämä *uskoo väkivallan lientyvän ∅ ja kaikkien kulkevan kohti parempaa elämää*. Englanninkielistä on käännöksessä lyhennetty ja suora lainaus muutettu epäsuoraksi, sillä alkuteksti kuuluu *[al Milan] thinks the violence will subside and that the Shiites will find their way after years of feeling powerless. “Once everything has settled down,” he insists, “then all together, we will head towards a better life*. Vaikka sitaatti on kaunis, se ei varsinaisesti tuo esiin mitään uutta, ja siksi sitä on ilmeisesti lyhennetty.

Myös Saad Jabrin, Vapaan Irakin neuvoston johtajan sanojen sitaatista on jätetty pois suora lainaus ”Iraqis don’t want to be like Iran. They are not fanatics.” Tämä on varmasti jälleen ollut tärkeä, rauhoittava tekstikohta muslimiterrorismia ja Irania pelkääville yhdysvaltalaisille, mutta

suomenkieliseen on katsottu riittävän edellisen virkkeen epäsuora lainaus, jossa Saad Jabr arvelee useimpien Irakin shiialaisten olevan niin maltillisia, etteivät nämä lähde tukemaan erästä äärijohtajaa, joka niihin aikoihin on nostanut suosiotaan. Suora lainaus ikään kuin toistaakin saman asian. Saad Jabrin sanoja on jäänyt pois myös kokonainen kappale, joka käsittelee jälleen Iranin ja Irakin shiiojen eroja: ”It is an absolute nonstarter that we will fall under Iran’s influence -- In the old days, the tribes in the South would not give their daughters to Iranians – it was considered shameful. There is a great source of pride in being Iraqi Shiites.”

Kaiken kaikkiaan leipätekstistä on siis lyhennetty vierassanojen selityksiä ja yleistä tilannekuvausta, mutta erityisesti ihmisten kuvausta ja suoria lainauksia heiltä. Tästä ontologisesta narratiivista on jätetty pois yksityisiä tarinoita (Badwiya, Karbalan perhe), uskonnollista perustelua (kauppias kauppias Hamid Al-Assad) ja shiialaisten tilannetta suuremmassa mittakaavassa käsittelevää kuvausta (asiantuntijat). Esimerkiksi uskonnon korostaminen saattaisi tuntua suomalaisesta *National Geographic Suomen* lukijasta vieraalta, mutta toisaalta ihmisiin keskittymisen vähentyminen vähentää artikkelin koskettavuutta. Toisaalta pois on jätetty myös paljon sellaista, minkä voidaan katsoa olevan vähemmän oleellista, eli kysymyksessä lienee tavallinen editointi.

5.5.2 Pikkuartikkelit

Artikkelit sisältävät leipätekstin lisäksi pienempiä, parin kappaleen mittaisia miniartikkeleita, jotka keskittyvät johonkin leipätekstin sivuamaan yksityiskohtaan. Niille on varattu lehden aukeama, jolla on pikkuartikkelin lisäksi muutama kuva sekä jokin *pull quote*, tekstistä nostettu kohta suuremmalla fontilla.

Englanninkielisissä artikkelissa pikkuartikkelin sisältämiä aukeamia on neljä, suomenkielisessä kolme. Suomennettu on *Eri oppikunnat (Different Schools of Thought)*, jossa puhutaan naisten ja miesten koulutuksesta Irakissa, *Ankara kuva tulevaisuudesta (A Strict Vision of the Future)*, joka käsittelee Irakin shiiamuslimien radikaalimpia siipiä, ja *Tarjous, josta ei voi kieltäytyä (An Offer She Wouldn't Refuse)*, joka kertoo 14-vuotiaasta tytöstä, joka menee pian naimisiin serkkunsa

kanssa vastoi äitinsä tahtoa. Sen sijaan sodan jälkeen löytyneistä joukkohaidoista kertova *Killings Haunt Iraq* on jätetty suomenkielisestä artikkelista pois.

Eri oppikunnat kertoo, miten bagdadilaisessa yliopistossa sukupuolet ja uskonnot elävät sulassa sovussa, ja kuinka uusi, väliaikainen perustuslaki edellyttää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Kerrotaan kuitenkin, että levottomuudet ja väkivaltaisuuDET ovat pitäneet monia naisopiskelijoita kotona vanhempiansa luona, ja että hunnuttomia naisia ja naisopiskelijoiden asuntoloita on häiritetty. Tekstin mukaan sekä shiiat että sunnit ovat vaatineet naisille ja miehille erillistä koulutusta. Myös yhä useampi Irakin shiialainen kannattaa ajatollahien ajamaa tiukempaa islamin tulkintaa. Pikkuartikkelin viereen on kuitenkin kuin tasapainottamaan nostettu lainaus varsinaisen artikkelin leipätekstistä, jossa Di Giovanni toteaa tapaamistaan shiialaisista hurskaiden uskovaistenkin olleen ”enemmän lannistuneita kuin fanaattisia”.

Ankara kuva tulevaisuudesta keskittyy hiukan samaan aiheeseen, osan shiioista radikalisoitumiseen, jota leipäteksti vain sivuaa. Itse asiassa leipätekstissä toistetaan useita kertoja, että vaikka shiiat ovat hartaan uskonnollisia, he eivät ole fanaatikkoja. Fundamentalistisia kansanosia käsittelevä pikkuartikkeli kertoo Moqtada al-Sadr -nimisestä nuoresta, sharia-lain noudattamista ajavasta johtajasta. Se mainitsee muun muassa, että popmusiikkia, alkoholia ja pornografiaa ei näissä piireissä siedetä, mutta ”tupakkaa kylläkin”, kuten suomenkielinen käännös asian ilmaisee. Sekä alkuteksti että käännös päättyvät leipätekstin linjan mukaiseen huomautukseen siitä, että monet vanhemmat shiiaoppineet karsastavat al-Sadrin lähestymistapaa, ja englanninkielinen korostaa sanaa *lähestymistapa* vielä adjektiivilla *heavy-handed* (’lujaotteinen’, ’kovakourainen’). Tässäkin siis todistellaan, että ääriaineksia toki löytyy, mutta niiltä puuttuu laajempi tuki. *Eri oppikunnat* on muuhun artikkeliin verrattuna melko tiukkasanainen kertoessaan asenteiden tiukentumisesta, mutta myös sitä pehmentää huomattavasti viereen nostettu sitaatti.

Tarjous, josta ei voi kieltäytyä tuo esiin yhden surullisen tarinan yhdestä Bagdadin köyhästä slummista. 14-vuotias Noel on suostunut serkkunsa kosintaan, sillä näin hänen perheensä saa

neljänsadan USA:n dollarin myötäjäiset. Pikkuartikkelissa kerrotaan perheen elinolosuhteista muun muassa se, että vaikka isä tekee kahta työtä, perheellä ei viiteen vuoteen ole ollut varaa syödä lihaa. Perheen kärsimys onkin syy siihen, että Noel suostuu kosintaan, vaikka hänen kymmenvuotiaana naimisiin mennyt äitinsä sitä vastustaakin. Noelin tarina on Hilu Issan tarinan kaltainen inhimillistävä tekijä, jonka tarkoitus on vedota tunteisiin.

On helppo ymmärtää, miksi Noelin tarina on jätetty käännökseen – yksittäisen nuoren tytön tarina koskettaa tehokkaammin kuin tuhansien kärsimys – mutta syytä jättää nimenomaan shiiojen radikalisoitumista käsittelevä pikkuartikkeli käännökseen on vaikeampi tulkita. Samoin koulutusta käsittelevän pikkuartikkelin säilyttäminen on ymmärrettävää Suomessa, joka mielellään ylpeilee tasa-arvoisella, vuosi vuoden jälkeen PISA-tutkimustulosten kärjessä komeilevalla koulujärjestelmällään. Sen sijaan ihmettelin hiukan, eikö joukkohautojen paljastuminen olisi universaalisti vetoava, koskettava aihe. Shiiojen radikalisoitumisen marginaalisuudesta kertova – tai sitä todisteleva – pikkuartikkeli on varmasti ollut omiaan radikaalia islamia pelkäävässä Yhdysvalloissa, mutta miten on Suomen laita? Joukkohautoista kertoo kuva-aukeama, jossa pieni poika kävelee uhrien jäännösten keskellä, mutta lisätietoa ei pikkuartikkelin muodossa anneta. Voisi hyvin olettaa, että kääntäjät ovat toimineet Washingtonin ”suggested cuts” -ohjeiden mukaan, mutta kenen tahansa tiivistysratkaisu onkaan, se on hiukan erikoinen.

5.5.3 Yhteenveto

Suomenkielisestä käännöksestä on jätetty pois todella paljon tekstiä, josta suurin osa on suoria lainauksia Irakin shiioilta. Tämä vähentää suomenkielisen artikkelin koskettavuutta, sillä juuri silminnäkijätodistukset tuovat alkuperäisartikkeliin autenttisuutta, jota journalistin hyväkään teksti ei voi osoittaa. Bakerin terminologialla käännöksestä on siis jätetty pois ontologista narratiivia, joka yksityiskohtaistaisi laajempaa metanarratiivia. Pia Korpisaaren (2011) mukaan joistakin jutuista tulee Washingtonin pääkonttorista suoraan lyhennettyjä versioita, ja kaikkiin pitempiin juttuihin on jo RTT-vaiheessa merkitty ehdotukset ensimmäisenä poistettavista kohdista (ns. suggested cuts). Kysyessäni Korpisaareltä, onko siinä, minkälaisia asioita on merkitty tarpeen mukaan poistettaviksi nähtävissä jonkinlaisia kaavoja, hän vastasi, että

varmaankin on, muttei osannut määritellä niitä tarkemmin – mutta ehdotti että siinäpä olisi graduntekijälle tehtävää. Esimerkiksi tämän artikkelin käännöksestä on selkeästi vähennetty viittauksia uskontoon, ja olisi kiinnostavaa tietää, onko tämä tietoinen valinta.

5.6 Narratiivit

Seuraavassa määrittelen ne narratiivit, jotka teksteistä muodostuu, ja pohdin hiukan niiden eroja. Narratiiveja määriteltäessä on käännöksen osalta otettava huomioon se, että *National Geographicin* kääntämistä säädellään monella eri tavoin, eivätkä käännösratkaisut riipu vain kääntäjästä. Ei siis voida sanoa, että käännöksen narratiivin muodostuminen on vain kääntäjän valinnoista kiinni. Kuten Titcher ym. (2000, teoksessa Richardson 2007: 27) kriittisen diskurssianalyysin yhteydessä toteavat, diskurssit voidaan ymmärtää ainoastaan suhteessa kontekstiinsa, ja uskon saman pätevän myös narratiiveihin. Sekä Janine Di Giovanni että hänen artikkelinsa kääntäjä ovat suunnanneet tekstinsä nimenomaan *National Geographicin* lukijoille. Esimerkiksi *National Geographic Suomen* lukijakunnan voidaan arvella olevan erilainen kuin 7 päivää -lehden, ja samoin suomalaisen lukijalle voidaan olettaa kirjoitettavan eri tavoin kuin amerikkalaiselle myös silloin, kun he ikään kuin lukevat samaa lehteä. Voidaan siis todeta, että kääntäjä ja kääntäjän ideologia ovat vain yksi tekstin narratiiviin vaikuttavista tekijöistä.

5.6.1 Lähdetekstin narratiivi: *inaction is a weapon of mass destruction*

Lähdetekstin narratiivi vaikuttaa olevan hypoteesin mukainen. Neutraalin, kantaa ottamattomalta vaikuttavan pinnan alla artikkelin narratiivi näyttää hyvin samanlaiselta kuin Richardsonin (2007) ja Schechterin (2004) näkemys Irakin sodan propagandasta. Pelastustarinan metafora ja johtajan demonisointi ovat selkeästi luettavissa tekstissä, ja tässä vaiheessa jo tapahtunut toiminta esitetään ehdottomasti parempana ratkaisuna kuin toimimatta jättäminen. Shiiamuslimit esitetään positiivisessa valossa viattomina uhreina, mikä tuo heidät lähemmäksi ”meitä”. ”Ne”, Saddam Hussein ja Baath-puolue puolestaan ovat tarinan pahiksia, joilta viattomat shiialaiset täytyi pelastaa, aivan kuten Tony Blair muotoili *Al-Ahram*-lehdessä: ”Our quarrel is not with the Iraqi people but with Saddam, his sons and his barbarous regime” (Snow 2004: 19). Jako meihin ja niihin on siis hyvin samankaltainen kuin mitä esimerkiksi Richardson (2007) ja Montgomery

(2006) esittävät. Me teemme kunniallisia tekoja, ne kunniaattomia. Van Dijkkin (1998) ideologinen neliö ja Lakoffin (1991) satu oikeutetusta sodasta ovat selvästi näkyvissä.

Toiminta, action, on siis oikea tie, juuri niin kuin sodan propagandassa todisteltiin. Alkuperäinen artikkeli keskittyy siihen, kuinka vaikeaa Irakin shiiamuslimeilla oli ennen Irakin sotaa ja miehitystä. Artikkelissa korostetaan useasti, että julmien tekojen taustalla oli juuri Saddam Hussein, eli aiempaa tilannetta ei kehystetä uskonnollisena kriisinä, vaikka uhrina onkin uskonnollinen ryhmä, jonka uskonnollisuus esitetään positiivisena. Vaikka artikkelissa mainitaan, että baathistit ovat sunnalaisia, mukaan liitetään aina maallisuus ja Saddam Hussein. Johtajan demonisointi näkyy siis selvästi. Lisäksi shiialaisten syrjinnälle annetaan pidempi, historiallinen konteksti, johon liittyy muun muassa Ison-Britannian aikoinaan valtaan asettama ulkomainen monarkia. Koko artikkelin taustalla näyttää olevan pelastustarinan metafora, ja toimintaan eli sotaan ryhtyminen esitetään positiivisessa valossa. Vaikka sotaa ei sinänsä ihannoida, artikkelissa keskitytään aikaan ennen sotaa ja heti sen jälkeen. Sotaa itseään – eli amerikkalaisten aiheuttamia tragedioita – ei käsitellä lainkaan. Tämä ja Yhdysvaltojen toiminnan esittely aktiivissa loistavat poissaolollaan, minkä ansiosta pelastustehtävä on hyvin perusteltu, kuin osa luontevaa maailmanjärjestystä.

Pelastustarinan narratiivia vahvistaa myös uhrien eli shiialaisten tuominen lähelle lukijaa yksittäisten henkilöiden tarinoiden ja suorien lainausten avulla. Kukapa ei tuntisi myötätuntoa lapsensa menettäneitä vanhempia kohtaan? Myötätunto uhria kohtaan ei ainakaan lisää ymmärrystä kärsimyksen aiheuttajaa kohtaan.

Myös artikkelin kuvat tukevat pelastustarinan narratiivia. Niissä esitetään surullisia oloja, kuten joukkomurhan esiinkaivettujen uhrien ohi kulkeva lapsi, ja niiden parantumista, esimerkiksi aiemmin kiellettyjen uskonnollisten riittien toteuttamista jälleen. Toisaalta kuvat myös tuovat shiialaisia kohti ”meitä”, sillä niissä näytetään myös muun muassa melko länsimaalaisittain pukeutuneita lapsia keinumassa ja pelaamassa videopelejä.

Pelastustarinan narratiivi ei kuitenkaan ole rikkumaton, sillä artikkelin kirjoittaja ei aina toimi oletusten mukaan, vaan kertoo esimerkiksi Saddam Husseinin rakennuttaneen tuhoamansa kaupungin uudelleen. Myöskään Yhdysvaltojen rooli pelastustarinan sankarina ei korostu artikkelin kirjoitustavassa, sillä vaikka shiialaisten olojen todistellaan parantuneen huomattavasti Irakin miehityksen jälkeen, Yhdysvallat on häivytetty tapahtumien taustalle passiiviin. Tällöin ei korostu sen rooli Irakin sodan negatiivisissa muttei myöskään positiivisissa seurauksissa. Kuitenkin lopputulema on, että jotain täytyi tehdä, uhrin oli pelastettava, ja artikkelin narratiivi todella on tutkielmani nimen mukaisesti, että toimimattomuus on joukkotuhoase.

5.6.2 Kohdetekstin narratiivi: täällä *Janine Di Giovanni, Bagdad*

Tutkielman hypoteesina oli, että käännöksen narratiivi on muuttunut alkutekstiin verrattuna vähemmän ehdottomaksi. Kävikin ilmi, että kohdetekstin narratiivi oli erilainen kuin alkuperäisen artikkelin. Suomenkielisestä käännöksestä löytyy samat johtajan demonisoinnin ja pelastustarinan metaforat kuin alkutekstistäkin: Irakin shiialaisten olot olivat kammottavat, ja heidät tuli pelastaa. Samoin kuin alkuperäinen artikkeli, myös käännös kehystetään Saddam Husseinin ympärille eikä uskonnollisena shiialaisten ja sunnalaisten välisenä ristiriitana, kuten totta onkin. Artikkelin kuvat puolestaan ovat samat kuin alkuperäisessä, joten ne eivät muuta narratiivia. Kohdetekstistä on kuitenkin jätetty pois ihmisten kertomuksia itsestään, ja erityisesti suoria lainauksia on vähennetty. Tämä on ontologista narratiivia, joka tuo tapahtumat lähelle lukijaa yksilön tarinan kautta, mikä puolestaan vähentää artikkelin vetoavuutta. Samoin ihmisten kuvausta on vähennetty, kuten myös uskontoon vetoamista.

Tämä muuttaa artikkelin kertomaa tarinaa eli sen narratiivia. Shiialaisten kärsimystä ei korosteta yhtä rajusti kuin alkutekstissä, mikä hiukan laimentaa pelastustarinan narratiivia. Toki shiialaiset ovat edelleen pelastettavia uhreja, mutta he jäävät etäämmälle kuin alkutekstissä. Kärsimystä on ehkä helpompi ymmärtää yhden kuin tuhansien kärsimyksen kautta, jolloin kohdeteksti jää samaistumisinnan – joka Bakerin (2006: 28) mukaan on oleellinen ontologisen narratiivin ymmärtämiseksi - puuttessa alkutekstiä vähemmän liikuttavaksi.

Toinen selkeä narratiivin muuttuminen näkyy Yhdysvaltojen roolissa. Käännöksessä Yhdysvallat on nimittäin kaikkea muuta kuin tarinan sankari, se on sodan aktiivinen osapuoli ja vastuussa teoistaan aktiivisten lauserakenteiden kautta. Toimintaa ei siis käännöksessä esitetä lainkaan niin positiivisena kuin alkutekstissä. Yhdysvaltojen roolin muuttaminen aktiivisemmaksi vähentää myös van Dijkin (1998) ideologisen neliön mukaista jakoa hyviin ”meihin” ja pahoihin ”niihin”. Kaiken kaikkiaan erityisesti ontologisen narratiivin ja ihmisten kuvauksen poisjääminen vähentää artikkelin ja sen aiheen vetoavuutta, ja shiialaiset jäävät etäämmälle kuin alkutekstissä. Samoin toiminnan positiivisuuden korostamatta jättäminen tekee käännöksestä vähemmän sankarillisen pelastustarinan, mikä puolestaan tekee koko sodasta vähemmän perustellun. Suomenkielisen artikkelin narratiivi on ennemminkin, että raskasta oli ennen ja raskasta on nytkin, vaikka toivoakin on näkyvissä. Suomenkielinen artikkeli onkin enemmän uutismainen raportti kuin ns. human interest story. Pelastustarinasta tulee tavallisempi reportaasi vaikeista oloista, ja kriisi on enemmän valtiollinen kuin inhimillinen. Irakin sota jää tällöin myös tavanomaiseksi sodaksi kauhuineen ja vaikeuksineen, ei tarpeelliseksi uudelleenjärjestysoperaatioksi. Koska uhrin viattomuus on vähemmän koskettavaa ja sankarin virheettömyys kiistetään, käännös ei ole alkutekstin tavoin satu oikeutetusta sodasta (Lakoff 1991).

6. Päätelmät ja pohdintaa

Tässä luvussa esitetään johtopäätöksiä narratiivin muuttumisesta tutkitussa käännöksessä sekä pohditaan laajemmin kääntäjän roolia ja vastuuta. Viimeiseksi pohdin tutkimukseni herättämiä ajatuksia jatkotutkimuksesta ja kysymyksistä, joita tulevat opinnäytetyön tekijät voisivat pohtia.

6.1 Narratiivien muuttuminen

Havaitsin tutkimuksessani englanninkielisen *National Geographicin* artikkelin narratiivin muuttuneen sen *National Geographic Suomessa* ilmestyneessä käännöksessä. Artikkelin on kehystetty toisella tavoin kuin alkuteksti, juuri niin kuin Mona Baker esittääkin kääntäjän velvollisuuden olevan. Tämä on kiinnostava löytö, sillä *National Geographicin* kääntäminen on Pia Korpisaaren (2003; 2011) mukaan tiukasti säädeltyä toimintaa, minkä lisäksi Korpisaari myös ilmaisee hänen ja muiden *National Geographic Suomen* kääntäjien pitävän itseään alkutekstin kirjoittajan haamukirjoittajina (2003: 12). Heidän on kuitenkin sekä sopimuksensa että omien käännöstavoitteittensa perusteella otettava huomioon suomalainen yleisönsä. Korpisaari muistuttaakin sähköpostihaastattelussa (2011), että käännöksissä pyritään aina ottamaan huomioon kohdeyleisö eli suomalaiset lukijat. Näyttääkin siltä, että vaaka on kallistunut hienoisesti tämän roolin puolelle verrattuna uskollisuuteen alkutekstille ja sen kirjoittajalle. Ei kuitenkaan missään nimessä voida sanoa, että käännöksessä ei näkyisi ulkomaisen tekstin keskeinen tarkoitus, minkä Korpisaari (2003: 13) kertoo olevan *National Geographic Suomessa* ilmestyvien käännösten pyrkimyksenä. Alkutekstin viesti välittyy, vaikka hieman eri tavoin.

On myös vaikea sanoa, kuinka paljon narratiivin muuttumiseen ovat vaikuttaneet Washingtonin ohjeiden mukaan tehdyt poistot ja kuinka paljon kääntäjän itsensä ja Suomen toimituksen valinnat. Oleellista on kuitenkin se, että narratiivi *on* muuttunut käännöksessä. Erilaisia ideologisia syitä tämän ilmiön taustalla voi vain arvailla. Kuten Maria Tymoczko (2003) on todennut, käännös on aina metalausunto alkutekstistä, aina oma juttunsa. Näin on myös tämän *National Geographic Suomen* artikkelin kohdalla.

Haluan myös korostaa, että kuten Matthew Wing-Kwong Leung sanoo, tutkijan analyysi tuo ainoastaan lukijoiden ulottuville laajemman kuvan, jossa on useita perspektiivejä, ja heidän täytyy nyt tehdä omat tulkintansa. Tämä on hyvä pitää mielessä myös tätä tutkimusta lukiessa. Kyseessä on ehdottomasti vain yksi tulkinta, jonka muut voivat hyväksyä tai hylätä. Oma tarkoitukseni ei esimerkiksi ole kyseenalaistaa Janine Di Giovannin artikkelin tai artikkelien motiivia. Di Giovanni on kärsimyksestä raportoiva journalisti, ja näin hän on tehnyt myös tässä artikkelissa. Saddam Husseinin Irakissa tapahtui kauheita, eikä Irakin sodan epäonnistuminen poista tätä faktaa.

6.2 Kääntäjän rooli ja vastuu

Aloittaessani tämän tutkielman tekemisen pidin selvänä sitä, että journalistisen objektiivisuuden ihanne tulisi olla kääntäjänkin korkein ideaali ja pyrkimys. Olin valmis kirjoittamaan kääntäjän huoneentauluksi Stephen Berryn (2005) ajatuksen journalistisesta objektiivisuudesta: ”nähdä faktat niin täsmällisesti kuin ihmisen heikkous sallii”. Nyt, tutkielman valmistuessa, en enää ole asiasta niin varma.

Sen lisäksi, että koko objektiivisuuden ajatus on ideaali, jota ei voi koskaan saavuttaa (siihen tosin voi pyrkiä), ei ole sanottua, että siihen *pitää* aina pyrkiä. Alkutekstin narratiivi saattaa olla sellainen, että kääntäjä ei halua tukea sitä joko henkilökohtaisista tai yleisemmistä syistä, esimerkiksi tekstissä on rasismiin viittaavia piirteitä, mutta se on silti syystä tai toisesta käännettävä. Kielten välillä on myös eroja, mikä saattaa aiheuttaa hankaluuksia käännettäessä. Jokin sana tai ilmaisu, joka on alkutekstissä täysin neutraali, saattaa olla kohdekielessä väritynyt, tai sillä saattaa olla useita erisävyisiä synonyymeja. Esimerkiksi suomentaessani itse eräällä käännöskurssilla ranskalaista *Pacte civil de solidarité* -liittoa käsittelevää lainkohtaa minulle oli selvää, että halusin puhua nimenomaan liitosta, en sopimuksesta. PACS on eräänlainen avioliiton kevytversio, jonka voivat solmia sekä samaa että eri sukupuolta olevat pariskunnat. Vaikka käänökseni oli vain yliopistolla tehty harjoitusversio, minusta sanavalinta tunneperäistä sitoutumista korostavan *liiton* ja pelkkää järjestelyä implikoivan *sopimuksen* välillä oli tärkeä. Oma ideologiani siitä, että avioliiton tulisi olla mahdollinen myös samaa sukupuolta oleville pariskunnille, vaikutti käännökseeni. Tässä toimin siis selkeästi Mona Bakerin ajatusten mukaan.

Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Esimerkiksi Pia Korpisaari (2003: 12) kirjoittaa, että *National Geographic Suomen* kääntäjät näkevät itsensä alkutekstin kirjoittajan haamukirjoittajina. Tällöin käännöksen vieminen johonkin tiettyyn ideologiseen suuntaan ei mielestäni ole mahdollista, sillä se olisi sanojen laittamista alkutekstin kirjoittajan suuhun. Sekä alkutekstin narratiivin tiukentaminen ja loiventaminen olisivat mielestäni yhtä hankalia ratkaisuja. Baker ei mielestäni ota riittävästi kantaa tähän seikkaan – mitään esimerkiksi Christiane Nordin lojaaliuden käsitettä vastaavaa ei *Translation and Conflict* -teoksesta löydy – tai sitten hänen mielestään on ilmeistä, että oikeanlaisten narratiivien levittäminen on moraalisesti tärkeämpää kuin alkuperäisen kirjoittajan ajatusten kunnioittaminen.

Toisaalta tiedämme kuitenkin, että koko ekvivalenssin ajatus on melko mahdoton, eli alkutekstin viesti muuttuu aina ja välttämättä. Bakerkin korostaa, että ”neutraalius on illuusio, ja siten kritiikittömällä uskollisuudella alkutekstille on seurauksia, joihin tiedostava kääntäjä tai tulkki ei ehkä halua osalliseksi” (Baker 2006: 128). Samoin kääntäjä on aina yksityinen, todellinen ihminen, joka ei voi tuottaa tismalleen samanlaista tekstiä kuin alkutekstin kirjoittaja, kuten Tymoczko (2003) metalausuntoineen on todennut. Narratiivien muuttaminen ei siis välttämättä aina ole tietoista toimintaa.

Kuten tässä tutkimuksessa olen todennut, *National Geographic Suomessa* ilmestyneen artikkelin narratiivi on toisenlainen kuin alkuperäisen englanninkielisen artikkelin. Toisin sanoen siis kääntäjät ovat narratiivien aktiivisia levittäjiä ja muokkaajia, sillä he ovat tässä tapauksessa onnistuneet muuttamaan alkutekstin narratiivia jopa huolimatta niistä erittäin tiukoista säännöistä, jotka toimeksiantaja eli Washingtonin toimitus on heille antanut. Uskon, että narratiivit voivat muuttua sekä tietoisesti että tiedostamatta, mutta varmaa on, että ne muuttuvat. Journalistinen objektiivisuus ja pelkkä tiedonvälittäjän rooli ovat siis kääntäjälle mahdottomia. Tämä ei suinkaan ole ongelmatonta, sillä monesti käännös jää alkutekstin kirjoittajan nimiin ilman, että kääntäjää mainitaan lainkaan (ks. esim. Simonin (1996: 14–16) kiinnostava pohdinta aiheesta feministiseen kääntämiseen liittyen). Tästä huolimatta pidän narratiivien muuttumista luonnollisena asiana: niin kauan kuin kääntämiseen tarvitaan inhimillinen tekijä, tämän yksilön

vaikutus näkyy hänen laatimassaan tekstissä, oli se sitten alkuperäinen teksti, käänös, tulke tai mitä tahansa muuta.

Kuten jo aiemmin totesin, täytyy kuitenkin muistaa, että käänöksenkin narratiiveihin vaikuttaa itse kääntäjän lisäksi lukematon määrä muita seikkoja. Oleellista mielestäni on se, että kääntäjä kiinnittää näihin asioihin huomiota ja on tietoinen omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Olemme kaikki riippuvaisia kääntäjistä, jotta saamme tietoa maailmasta, joten heillä todella on mahdollisuus vaikuttaa meihin. Matthew Wing-Kwong Leungin mukaan monet kääntäjät nykyään valitsevat puolensa (2006: 133), ja varmasti näin onkin. Sama pätee oikeastaan kaikkeen: tästäkin tutkielmasta varmasti selviää sen kirjoittajan henkilökohtainen narratiivi Irakin sodasta, vaikka olenkin pyrkinyt mahdollisimman tieteelliseen ja puolueettomaan ilmaisuun. Toisaalta puolen valitsemisessa on hankaluutensa, sillä kääntäjälle tarjoutuu harvoin tilaisuutta avoimesti kertoa siitä. Kuten Yves Gambier (2006: 38) on todennut, kääntäminen on ase, jota voidaan käyttää etnosentrismin, kolonialismin, rasismien ja seksismin kaltaisten ilmiöiden torjumiseen. Koska meillä on tällainen ase käytössämme, olisi lähes rikollista olla käyttämättä sitä.

6.3 Ajatuksia jatkotutkimukselle

Irakin sodassa ja siihen liittyvissä ilmiöissä lienee tutkittavaa ainakin muutamaksi seuraavaksi vuosikymmeneksi, joten pohdin tässä yhteydessä vain käänöstieteeseen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi vaikkapa amerikkalaisen, brittiläisen, saksalaisen ja suomalaisen narratiivin (tai joidenkin niistä) eroja voisi tutkia laajemminkin ja pohtia, miksi ne mahdollisesti ovat erilaisia. Myös *National Geographicin* kääntäminen, jota tässä tutkielmassa vain sivusin, olisi valtavan kiinnostava aihe. Pia Korpisaaren ehdotus tutkia sitä, mitä lehden Washingtonin pää ehdottaa poistettavaksi, mikäli poiston tarvetta on, on mielestäni erinomainen. Tutkia voisi myös lehden kääntäjien työprosessia ja verrata sitä Korpisaaren pro gradun kuvaukseen tai jonkin muun lehden käänösprosessiin.

Toivon myös osoittaneeni todeksi Matthew Wing-Kwong Leungin ajatuksen kriittisen diskurssianalyysin tärkeydestä käännöstieteelle. Uskon, että CDA on hyödyllinen apuväline niin käännöstieteen tutkijalle kuin käännöstitä tekeväälle, sillä sen tuntemus saa lukijan todella kiinnittämään huomiota siihen, mitä tekstissä (käytän sanaa varsin laajassa merkityksessä) sanotaan.

Näiden lisäksi yksi niistä asioista, joka minua alkoi tutkielmaa tehdessä kiinnostaa, mutta mille ei mitenkään ollut omassa tutkimuksessani tilaa, oli kääntäjien ja tulkkien rooli tutkimani artikkelin syntymisessä. Mikäli artikkelin kirjoittaja ei puhu sujuvasti yhtä tai useampaa paikallista kieltä, hänellä luultavasti on ollut tulkki mukanaan, mutta tätä ei mainita missään, vain Baath-puolueelta saatu kaitsija. Kirjoittaja siis ikään kuin antaa ymmärtää, että kaikki irakilaiset kauppiasta Yhdysvalloissa koulutettuun matemaatikkoon antoivat hänelle lausuntoja sujuvalla englanninkielellä. Olisi kiinnostavaa tutkia, onko kääntäjien ja tulkkien rooli näissä prosesseissa aina häivytetty, ja miksi näin voisi olla. Esimerkiksi Kujamäki ym. ovatkin aloittaneet Itä-Suomen yliopistossa talvi- ja jatkosodan käännös- ja tulkkaukäytännöistä²², ja samankaltaista tutkimusta voitaisiin tehdä myös uudemmista konflikteista. Kuten Yves Gambier johdannossa lainaamassani artikkelissa (2006) kirjoittaa, kääntäjien ja tulkkien roolit moninaistuvat jatkuvasti. Onko heidän kohtalonsa tästä huolimatta edelleen jäädä pimentoon?

²² Ks. esim. projektin kotisivut osoitteessa <http://translationinww2infin.wordpress.com/>.

7. Lähteet

Aineistolähteet

Di Giovanni, Janine (2004). "Shiialaisten vuoro tarrata valtaan. *National Geographic Suomi* 7/2004, s. 70–99.

Di Giovanni, Janine (2004). "The Shiites of Iraq. Reaching for Power". *National Geographic*, volume 205, number 6, s. 2–35.

Kirjallisuuskäsitteet

Allan, Stuart (2004). *News Culture*. Buckingham: Open University Press.

Baker, Mona (2006). *Translation and Conflict. A Narrative Account*. London and New York: Routledge.

Berkowitz, Bruce (2003). *The New Face of War: How War Will Be Fought in the 21st Century*. New York: The Free Press.

Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Käänt. Richard Nice. Cambridge: Cambridge University Press.

Chomsky, Noam & Herman, Edward S. (1988). *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon Books.

Di Giovanni, Janine (1993). *Against the Stranger. Journeys Through Occupied Territory*. New York: Viking.

Di Giovanni, Janine (1995). *The Quick and the Dead. Under Siege in Sarajevo*. London: Orion.

Ewick, Patricia & Silbey, Susan S. (1995). "Subversive Stories and Hegemonic Tales. Toward a Sociology of Narrative". *Law & Society Review* 29(2): 197–226.

Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. London and New York: Longman.

Fairclough, Norman (1997). *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Galtung, Johan & Ruge, Mari H. (1965). "The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four foreign newspapers". *Journal of Peace Research* 2(1): 64–90.

Gambier, Yves (2006). "Pour une socio-traduction". Teoksessa Duarte, João Ferreira & Rosa, Alexandra Assis & Seruya, Teresa (toim.). *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 29–42.

Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka (1980). *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki: Otava.

Hiebert, Ray Eldon (2003). "Public relations and propaganda in framing the Iraq war: a preliminary review". *Public Relations Review* 29: 243–255.

Huntington, Samuel (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. New York: Touchstone.

Ison suomen kieliopin verkkoversio (VISK) (2008). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 5. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. URL: <http://scripta.kotus.fi/visk/sisallys.php>. Viitattu 13.4.2011

Jowett, George S. & O'Donnell, Victoria (1992). *Propaganda and Persuasion*. London: Sage.

Kielitoimiston sanakirja (2008). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 149. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy.

Knightley, Phillip (2004). *The First Casualty. The War Correspondent as Hero and Myth-maker from the Crimea to Iraq*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.

Korpisaari, Pia (2003). *Translating National Geographic: A Case Study*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

- Koskinen, Kaisa (2003). ”Ekvivalenssista erojen leikkiin – käänntstiede ja kääntäjän etiikka” Teoksessa Oittinen, Riitta & Mäkinen, Pirjo (toim.). *Alussa oli käännös*. Tampere: Tampere University Press. 374–388.
- Kotilainen, Noora (2011). “Humanitarian soldiers, colonialised Others and invisible enemies: Visual strategic communication narratives of the Afghan war”. Ulkopoliittinen instituutti, *Working Paper 72* (2011).
- Lakoff, George (2002). *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. 2. painos. Chicago: University of Chicago Press.
- Leung, Matthew Wing-Kwong (2006). “The Ideological Turn in Translation Studies”. Teoksessa Duarte, João Ferreira & Rosa, Alexandra Assis & Seruya, Teresa (toim.). *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 129–147.
- MacIntyre, Alasdair (1981). *After Virtue*. London: Duckworth.
- Montgomery, Martin (2006). “Semantic Asymmetry and the ‘War on Terror’”. Teoksessa Conway, Kyle & Bassnett, Susan (toim.). *Translation in Global News. Proceedings of the conference held at the University of Warwick 23 June 2006*. The Centre for Translation and Comparative Cultural Studies, University of Warwick. 23–29.
- Niranjana, Tesjawini (1990). “Translation, Colonialism and Rise of English”. *Economic and Political Weekly* 14 April 1990, 773–779.
- Nohrstedt, Stig A., Kaitatzi-Whitlock, Sophia, Ottosen, Rune & Riegert, Kristina (2000). “From the Persian Gulf to Kosovo – War Journalism and Propaganda”. *European Journal of Communication* 15(3): 383–404.
- Nord, Christiane (1991). *Text Analysis in Translation*. Amsterdam: Rodopi.
- Richardson, John E. (2007). *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis*. Basingstoke: Palgrave.
- Ripley, Tom (2003). ”Pieces in the Jigsaw of War”. *Journalist*. Lokakuu 2003: 11.

- Saksa, Silja (2004). *Babelin perilliset. Kääntäjien ja kääntämisen historiaa*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Schechter, Danny (2004). "Selling the Iraq War. The Media Management Strategies We Never Saw". Teoksessa Kamalipour, Yahya & Snow, Nancy (toim.) *War, Media and Propaganda: a Global Perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield. 25–33.
- Séguinot, Candace (1988). "Translating the Ideology of Science. The Example of the Work of Alfred Tomatis". *TTR: Traduction, Terminologie, Rédaction* 1(1): 103–112.
- Simon, Sherry (1996). *Gender in Translation. Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London and New York: Routledge.
- Snow, Nancy (2004). "From Bombs and Bullets to Hearts and Minds: U.S. public Diplomacy in an Age of Propaganda". Teoksessa Kamalipour, Yahya & Snow, Nancy (toim.) *War, Media and Propaganda: a Global Perspective*. Lanham: Rowman & Littlefield. 17–25.
- Somers, Margaret (1992). "Narrativity, Narrative Identity, and Social Action: Rethinking English Working-Class Formation". *Social Science History* 23(5): 605–649.
- Somers, Margaret (1997). "Deconstructing and Reconstructing Class Formation Theory. Narrativity, Relational Analysis, and Social Theory". Teoksessa Hall, John R. (toim.) *Reworking Class*. Ithaca, NY and London: Cornell University Press. 73–105.
- Somers, Margaret & Gibson, Gloria (1994). "Reclaiming the Epistemological 'Other'. Narrative and the Social Construction of Identity". Teoksessa Calhoun, Craig (toim.) *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford and Cambridge MA: Blackwell. 37–99.
- Sorrells, Zachary (2006). *WHY DO THEY DO WHAT THEY DO? U.S. Foreign Policy Identity Studied Through the Discourse of Political Think Tanks, with a Focus on U.S. Russian Relations*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.
- Titscher, Stefan, Meyer, Michael, Wodak, Ruth & Vetter, Eva (2000). *Methods of Text and Discourse Analysis*. London: Sage.

- Tymoczko, Maria (2003). "Ideology and the Position of the Translator: In What Sense is a Translator 'In Between'?" Teoksessa Calzada Pérez, María (toim.). *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology – Ideology in Translation Studies*. St. Jerome Publishing: Manchester & Northampton. 181–201.
- Tymoczko, Maria & Gentzler, Edwin (toim.) (2002). *Translation and Power*. Amherst, MA: University of Massachusetts Press.
- Van Dijk, Teun A. (1998). "Opinions and Ideologies in the Press". Teoksessa Bell, Allan & Garrett, Peter (toim.). *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Venuti, Lawrence (2002). *The Translator's Invisibility*. London: Routledge.
- Vermeer, Hans J. (2000). "Skopos and Commission in Translational Action". Käänt. Andrew Chesterman. Teoksessa Venuti, Lawrence (toim.). *The Translation Studies Reader*. London and New York: Routledge. 221–233.
- Whitebrook, Maureen (2001). *Identity, Narrative and Politics*. London and New York: Routledge.
- Widdowson, Henry G. (2004). *Text, Context, Pretext: Critical Issues for Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Wood, Linda A. & Kroger Rolf O. (2000). *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Internetlähteet

AAEC – The Association of American Editorial Cartoonists. *Editorial Cartoon by Clay Bennet, Chattanooga Times Free Press*. URL: <http://editorialcartoonists.com/cartoon/display.cfm/2241/>. Viitattu 6.6.2011.

Aamulehti 2.5.2011. *Osama bin Laden on surmattu*. URL: <http://www.aamulehti.fi/cs/Satellite/Ulkomaat/1194677016036/artikkeli/osama+bin+laden+on+surmattu.html>. Viitattu 2.5.2011.

BBC News Middle East 16.8.2011. *Iraq profile*. URL: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-14542954>. Viitattu 22.8.2011.

Berry, Stephen (2005). "Why Objectivity Still Matters". Teoksessa Ludtke, Melissa (toim.). *Words & Reflections Eroding Freedoms: Secrecy, Truth and Sources. Nieman Reports Summer 2005*. URL: <http://www.nieman.harvard.edu/reports/article/101090/Why-Objectivity-Still-Matters.aspx>. Viitattu 12.9.2011.

The Christian Science Monitor 19.9.2001. *Europe cringes at Bush 'crusade' against terrorists*. URL: <http://www.csmonitor.com/2001/0919/p12s2-woeu.html>. Viitattu 14.4.2011.

CNN 6.11.2001. *'You are either with us or against us'*. URL: <http://edition.cnn.com/2001/US/11/06/gen.attack.on.terror/>. Viitattu 9.6.2011.

CNN 20.11.2002. *Bush: Join 'coalition of willing'*. URL: <http://edition.cnn.com/2002/WORLD/europe/11/20/prague.bush.nato/>. Viitattu 9.12.2010.

The Economist 1.4.2003. *Those Awkward Hearts and Minds*. URL: <http://www.economist.com/node/1679933>. Viitattu 21.2.2011.

Faithless (2004). "Weapon of Mass Destruction". Albumilta *No Roots*. Laulunsanat noudettu osoitteesta <http://www.faithless.co.uk/song.php?id=2#lyrics>. Viitattu 26.11.2010.

The Guardian 8.7.2002. *Israeli boycott divides academics*. URL: <http://www.guardian.co.uk/uk/2002/jul/08/highereducation.israel>. Viitattu 11.4.2011.

Helsingin Sanomat 2.5.2011. *Osama bin Laden on kuollut, ruumis haudattiin mereen Afganistanissa*. URL: <http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Osama+bin+Laden+on+kuollut+ruumis+haudattiin+mereen+Afganistanissa/1135265804030>. Viitattu 2.5.2011.

House of Commons Hansard Debates for 24 Sept 2002 (pt 1). URL: http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmhansrd/vo020924/debtext/20924-01.htm#20924-01_spmin0. Viitattu 6.6.2011.

Iltalehti 2.5.2011. *USA tappoi Osaman tulitaistelun jälkeen*. URL: http://www.iltalehti.fi/ulkomaat/2011050213644322_ul.shtml. Viitattu 2.5.2011.

Korpisaari, Pia (2011). Sähköpostihaastattelu 18.6.2011.

Kujamäki, Pekka ym. *In Search of Military Translation Cultures: Translation and Interpreting in World War II in Finland with Specific Reference to Finnish, German and Russian*. URL: <http://translationinww2infin.wordpress.com/>. Viitattu 2.9.2011.

Lakoff, George (1991). *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf (Part 1 of 2)*. Paper presented on January 30, 1991 to an audience at Alumni House on the campus of the University of California at Berkeley. URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html. Viitattu 12.9.2011.

Lakoff, George (1991). *Metaphor and War: The Metaphor System Used to Justify War in the Gulf (Part 2 of 2)*. Paper presented on January 30, 1991 to an audience at Alumni House on the campus of the University of California at Berkeley. URL: http://www2.iath.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_2.html. Viitattu 12.9.2011.

Ministry of Justice. *The Hutton Inquiry*. URL: <http://www.the-hutton-inquiry.org.uk/index.htm>. Viitattu 6.6.2011.

Mona Baker – Home Page. URL: <http://www.monabaker.com/>. Viitattu 9.12.2010.

Mona Baker – The University of Manchester Home Page. *Mona Baker (The University of Manchester)*. URL: <http://www.llc.manchester.ac.uk/ctis/aboutus/staff/baker/>. Viitattu 3.11.2010.

MTV3 2.5.2011. *Osama vai bin Laden – miten kuollutta terroristijohtajaa pitäisi kutsua?* URL: <http://www.mtv3.fi/uutiset/ulkomaat.shtml/2011/05/1321920/osama-vai-bin-laden---miten-kuollutta-terrorijohtajaa-pitaisi-kutsua>. Viitattu 7.6.2011.

National Geographic Press Room (A). *Evolution of National Geographic Magazine*. URL: http://press.nationalgeographic.com/pressroom/index.jsp?pageID=factSheets_detail&siteID=1&cid=1225284003817. Viitattu 26.1.2011.

National Geographic Press Room (B). *National Geographic Society Mission*. URL: http://press.nationalgeographic.com/pressroom/index.jsp?pageID=factSheets_detail&siteID=1&cid=1225283738357. Viitattu 26.1.2011.

Suomen tasavallan presidentti: tiedotteet ja uutiset. *Suomen kanta Irakin sotaan. Valtioneuvoston tiedotusyksikön tiedote 20.3.2003*. URL:

<http://www.tpk.fi/public/default.aspx?contentid=174129&nodeid=41416&contentlan=1&culture=fi-FI>. Viitattu 3.11.2010.

Talouselämä 2.5.2011. *Yhdysvaltain joukot tappoivat Osama bin Ladenin*. URL:

(<http://www.talouselama.fi/uutiset/article619317.ece>). Viitattu 2.5.2011.

The Times. *Janine di Giovanni Senior Foreign Correspondent*. URL:

<http://www.timesonline.co.uk/displayPopup/0,,11501,00.html>. Viitattu 11.4.2011.

Vanity Fair. *Janine Di Giovanni, contributing editor*. URL:

<http://www.vanityfair.com/contributors/janine-di-giovanni>. Viitattu 11.4.2011.

YLE 2.5.2011. *Osama bin Laden on tapettu*. URL:

http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2011/05/osama_bin_laden_on_tapettu_2556232.html. Viitattu 2.5.2011.

Painetut sanomalehtilähteet

Iltalehti 16.2.2011. ”Hän oli isänmaan mies”.

Iltasanomat 16.2.2011. ”Sodan uhri”.

English Summary

This is a summary of the above thesis in Finnish. It does not include exhaustive citation. An extensive Works Cited is provided in Finnish on the pages preceding this summary.

Yves Gambier (2006) claims that both the roles of translation and the translator have become multiplied in recent years. According to him, translators can no longer avoid socio-political conflicts, and he sees translation as a weapon against such phenomena as ethnocentrism, colonialism, racism, and sexism, among others. On the other hand, Matthew Wing-Kwong Leung (2006) has introduced the idea of an *ideological turn* in translation studies, following the linguistic and cultural turns, in which the attention is re-focused on the ideological importance of translation. Among the translation scholars who have studied translation and ideology is Mona Baker, who sees translation as active circulation of narratives.

According to Gambier (2006), translation studies have always been pushed forward by themes and methods in other fields of study. In this thesis, the method used is critical discourse analysis, the potentiality of which to translation studies has been sketched by Matthew Wing-Kwong Leung, among others. This study takes a look at an article by Janine Di Giovanni called “Reaching for Power”, published in the *National Geographic* of June 2004, and its translation in *National Geographic Suomi* (7/2004). The article handles the supposed rise to power of Shiite Muslims in the post-war Iraq in spring 2004. I chose this theme because of the ambivalent reactions to the war both in Finland and all over the world. Besides, this conflict is still going on, despite the research material being published seven years ago. I selected *National Geographic* as study material because of the excellent quality of both the original magazine and its Finnish version.

What I aimed to do in this study was defining the narratives of both the original version and its translation, and finding out if they are at all different. My hypothesis was that this is the case. According to Mona Baker (2006), translators are active parties in both circulating and rewriting narratives. The war in Iraq was not popular in Finland and in Europe, which is why I expected the

Finnish translation to describe it in less positive terms. Also, as Maria Tymoczko (2003) has argued, a translation is always a *metastatement* on the original, never quite the same. As for the original article, I presumed it to have many of the elements as the propaganda leading to and during the war in Iraq. This propaganda culminated in juxtaposition between *action* and *inaction*, in which, according to the propaganda, action was the only possible choice, as not doing anything would be the equivalent of accepting the misrule of Saddam Hussein. As my study developed, I grew more and more interested in the translators' possibility to alter narratives, as well as their right to do so. As concerns the *National Geographic*, its translation is a highly regulated process, as Korpisaari (2003) illustrates. All these factors added up to an interesting study on translators' potential to have a voice of their own.

I start the study with an introduction of terms and how they were understood in this study. In defining Critical Discourse Analysis (CDA), I mainly use the definition of John E. Richardson (2007): it offers *interpretations* of meanings of texts, situates *what* is written or said in the *context* in which it occurs, and argues that textual meaning is constructed through an interaction between producer, text and consumer (Richardson 2007: 15). Definitions by other scholars are also used to elaborate the view. With the help of Richardson, I then provide more detailed discussion on the meaning and choosing of words, transitivity, and modality, all of which are able to carry, obscure, and change meaning in any given text. For example, in relation to transitivity, I provide a short analysis on some headlines from Finnish media on 2 May 2011, the day Osama bin Laden's death was made public. The analysis shows that the headlines were able to provide and conceal information depending on the level of transitivity used.

I then move on to the 2003 war in Iraq and its propaganda. I give a short definition of propaganda with the help of Jowett and O'Donnell (1992; in Nohrstedt et al. 2000), Nohrstedt et al. (2000), Hiebert (2003), and Richardson (2007). Following a summary on what led to the Operation Iraqi Freedom, which started on 20 March 2003, I then discuss the propaganda that was used to justify the war. According to Nohrstedt et al. (2000), war propaganda typically describes the conflict as polarised, so that it is only possible to be either for or against it. Neutrality is impossible. Richardson (2007) claims that in the case of the 2003 war in Iraq, this was taken even further, as

this time it was a case of action versus inaction. To not do anything was to “have a moral responsibility”, as a member of the British Labour Party put it. This propaganda discourse also personified the conflict in Saddam Hussein, at the time the leader of Iraq. Coalition officials were careful to stress that the “quarrel is not with the Iraqi people but with Saddam, his sons and his barbarous regime which has brought misery and terror to their country” (British PM Tony Blair in an Egyptian newspaper, quoted in Snow 2004). Another metaphor used in the propaganda was that of the rescue mission, which is also visible in the above quotation by PM Blair. This means that the reason for the war was saving innocent Iraqis from Saddam Hussein’s reign of terror. This is also reminiscent of George Lakoff’s (1991) idea of the “fairytale of just war”, in which the righteous hero has to save the innocent victim from the evil villain, who cannot be reasoned with but only understands brutal force. This, in turn, is very close to van Dijk’s (1998) ideological square consisting of positive representation of the self and negative presentation of the other.

After this I turn to translation studies, and especially recent discussions on ideology. Maria Tymoczko (2003) has claimed that a translation is always a metastatement on the original text that includes an interpretation on it. This means that the ideological impact of each translation is different. Ideology has been a central theme in translation studies, as for example Matthew Wing-Kwong Leung (2006) has pointed out. According to Leung, many translator-scholars now “choose their side” and knowingly boost a certain ideology. One of the scholars promoting this kind of thinking is Mona Baker, who specialises in narrativity and sees translation as the spreading and circulating of narratives. Baker does not discuss any kind of commitment on the part of the translator to the sender of the original text, which makes her thoughts be quite rather close to feminist translator-scholars. Even Reiss and Vermeer’s *skopostheorie*, especially with Nord’s addition of *loyalty*, is rather far from this line of thinking.

What is important to keep in mind, in general, is the fact that translators and interpreters face ideological choices every day, and they need to be prepared for them. Matthew Wing-Kwong Leung (2006) proposes critical discourse analysis as an excellent tool for translators, as it makes

one aware of ideologies and how they may be hidden in a given text. I attempt to use CDA in this study to this end with the help of Baker's ideas on narratives.

Baker defines narrative as a metacode that is the basis for all means of communication. This definition is different from some others, as literature, for instance, sees narrative as a genre. According to Baker, narratives are highly political, and exist in several different versions. Older narratives help us to define more recent events. Narratives are also able to both reproduce existing narratives and provide means to contest them. Translation is in the very heart of this interplay of dominance and resistance, and translators have to make a choice with every assignment they get.

Baker divides narratives into four groups: 1) ontological narratives, or people's stories about themselves; 2) public narratives, or stories created by and circulating among social and institutional institutions larger than the individual; 3) conceptual narratives, or concepts and explanations created by the scholars of a given field on said field; and 4) meta- or master narratives, or the "epic dramas of our ages". In this study, especially ontological and meta/master narratives turned out to be of special interest, as the war in Iraq as well as the even larger concept of the "War on Terror" are definitely among the most fundamental metanarratives of our time.

Another aspect of narratives and narrativity that came in handy in this study was that of *framing*. According to Baker, translators are faced with an ethical dilemma with every assignment they receive. They can either reproduce its existing ideologies and narratives, or dissociate themselves from them, ultimately by refusing to accept the offered work. The latter, however is not the only strategy on hand for the translator; instead, there are various ways of keeping their distance with the narrative position of the text²³ or signalling their empathy with it. In other words, translators actively frame narratives, which, to Baker, is to consciously participate in the (re)creation of reality.

²³ I am using a very broad definition of 'text' here, including both written text and spoken utterances.

Framing is also a key concept in critical discourse analysis, and it is also a strategy used in the “selling” of the Iraq war. According to Lakoff, (2002, in Hiebert 2003), one of the frames used was presenting Iraq as one person, Saddam Hussein, from whom his people needed to be saved and against whom the United States needed to defend itself. Hiebert points out that after no weapons of mass destruction were found in Iraq (despite them being one of the very reasons of starting the war), the self-defence narrative was quickly retracted and mission to save innocent lives given prominence. This was also true of the study material, which I then turn to.

National Geographic is the official magazine of the National Geographic Society in the United States, both founded in 1888. It is best known for its high quality photographs and flawless, popularised scientific articles (Korpisaari 2003). The magazine has been localised into many languages, including Finnish since 2001. Korpisaari (2003) provides a highly interesting and detailed description of the translation and localisation process, which I will not try to reproduce here. Suffice to say that the process is highly regulated and the Finnish editors sometimes experience some difficulty in convincing the Washington office of the National Geographic Society and their Danish editor (in Denmark) that the Finnish language works somewhat differently to English and Danish. The account Korpisaari gives (“If we do not respect the rules, our contract will be terminated and will have to look for something else to do”) is amusingly different from Baker’s highly ideological conception on translation.

In the analysis itself, I concentrate on vocabulary, transitivity, and modality in the article, as well as taking a brief look at the photographs and captions. The same applies to the translated article, in which I also took a look at what had been left out. (A lot had, due, apparently, to several reasons, the most important of which was the lack of space.) My findings were largely in line with the original hypothesis.

I conclude that nearly all features of the source text were visible in the target text. This was true of the dark and gloomy vocabulary, positive description of the Shiite Muslims, and the metaphor of the rescue mission, demonization of the leader (Saddam Hussein and his political party Baath),

all of which are highly emotional. Similar features were also found in the transitivity and modality of both articles. Yet, there were also differences. For example, the target text talked of the United States in active voice, whereas the original faded the country's actions into passive voice. This, I venture to guess, might have been partly due to the difference between the European and the American metanarrative of the war in Iraq. Also, the vocabulary of the Finnish version was often less powerful than that of the original. For example, the verb *brutalize* is translated into *sortaa*. While the idea is the same in both verbs, there is a clear difference in the degree of strength. When it came to modality, I found that there were instances of both more and less modality in the translation. The pictures and the captions (called legends in the world of *National Geographic*) were almost identical in both versions. Instead, what had been left out of the translation turned out to be of interest. There were some instances in which interesting information that was yet not crucial to the article had been edited out, for example explanations on Muslim women's clothing or a rare disease. But what was mostly left out was, in Baker's term, ontological narrative, or people's stories on themselves. Plenty of description on individual people, as well as direct quotations from them is omitted. For instance, a family Di Giovanni meets in the town of Karbala are given 11 lines and two direct quotations in the original, but are completely edited out of the target text. The omission of ontological narratives makes the translation less touching than the original.

In conclusion, I find that the narratives are indeed different in the two texts. Below the surface of the original the themes of the propaganda of the Iraq war are visible. This is especially true of the metaphors of rescue mission and demonization of the leader and the triumph of action over inaction. The Shiite Muslims are represented in a positive light, which brings them closer to 'us'. This narrative of the mission to rescue innocents is not, however, all-inclusive. There are instances when Di Giovanni, probably knowingly, chooses to write in a less unforeseeable manner, for example when she describes Saddam Hussein having rebuilt a city destroyed in the Gulf War in active voice. Regardless, this does not change my impression that the narrative of the original article is that something needed to be done (action had to be taken) and innocent people saved.

In contrast, the narrative of the translation was not so strict. The same metaphors of rescue mission and demonization are visible in it, too, but they are diluted. As ontological narrative is left out, the reader does not find the text so appealing to emotions. Also, the role of the United States is much more visible in the translation than in the source text. The country is an active participant in the conflict, which lessens the division between ‘us’, the good, and ‘them’, the bad. The narrative of the translation is more or less that of a news report rather than a story of individual suffering, and definitely less a “fairytale of just war”.

Finally, I discuss the difference between the narratives and the translator’s role and responsibility. In this study I found that as Tymoczko has argued, a translation is always a metastatement of the original, something autonomous. This was true despite the rules regulating the translation process of *National Geographic Suomi*. It may well be that the ‘suggested cuts’ of the Washington office were in part behind the changing of the narrative, and I am not trying to put forward any certain reasons for the change. The important thing, to me, is that the narrative did indeed change.

When it comes to the translator’s role and responsibility, my concluding thoughts were somewhat unsure. On one hand, it seems to me that there are instances when a translator must “choose a side”, as Leung (2006) puts it. On other, often making changes in the narrative of the original creates a dilemma, as the translation may not bear any mention of it being a translation and it appears only with the name of the original writer. Baker does not, in my opinion, cover this aspect enough, or perhaps she feels that circulating the right kind of narratives is of higher moral importance than respecting (or being ‘loyal’ to) the writer of the original. What Baker does state is that “neutrality is an illusion, and thus uncritical fidelity to the source text or utterance also has consequences that an informed translator or interpreter may not wish to be party to” (Baker 2006: 128). This is very true, and what I have tried to demonstrate in this study is the idea that Critical Discourse Analysis is a great tool for translators, making them more aware of the power struggles underneath their surface. If we have such weapon in our hands, it would be almost criminal not to use it.